

16. LOŠINJSKI DANI BIOETIKE

Mali Lošinj, Hrvatska, 14.–17. svibnja 2017.

Simpozij

Integrativna bioetika i nova epoha

15.–16. svibnja 2017.

Studentska bioetička radionica

Pobačaj: politička tema, bioetički problem

14.–16. svibnja 2017.

Okrugli stol

Životinjski životi i ljudski zakoni

17. svibnja 2017.

16th LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS

Mali Lošinj, Croatia, May 14–17, 2017

Symposium

Integrative Bioethics and New Epoch

May 15–16, 2017

Student Bioethics Workshop

Abortion: Political Topic, Bioethical Problem

May 14–16, 2017

Round Table

Animal Lives and Human Laws

May 17, 2017

Organizatori *Lošinjskih dana bioetike*

Hrvatsko filozofsko društvo

Hrvatsko bioetičko društvo

Grad Mali Lošinj

Suorganizator 16. *Lošinjskih dana bioetike*

Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku

Suorganizatori Studentske bioetičke radionice

Pobačaj: politička tema, bioetički problem

Udruženje studenata filozofije

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za filozofiju

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

The organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Croatian Philosophical Society

Croatian Bioethics Society

Town of Mali Lošinj

The co-organiser of the 16th *Lošinj Days of Bioethics*

Centre of Excellence for Integrative Bioethics

**The co-organisers of the *Abortion: Political Topic, Bioethical Problem*
Student Bioethics Workshop**

Students of Philosophy Association,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Zagreb

Department of Philosophy,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Zagreb

Pokrovitelji 16. *Lošinjskih dana bioetike*

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Primorsko-goranska županija

The patrons of the 16th *Lošinj Days of Bioethics*

Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia

Primorje-Gorski Kotar County

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor <i>Lošinjских dana bioetike</i> / Organisation Committee of the <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	7
O <i>Lošinjским danima bioetike</i> (Ante Čović) / About the <i>Lošinj Days of Bioethics</i> (Ante Čović)	11
Program 16. <i>Lošinjских dana bioetike</i> / Programme of the 16th <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	15
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	37
• Simpozij <i>Integrativna bioetika i nova epoha</i> / <i>Integrative Bioethics and New Epoch Symposium</i>	39
• Studentska bioetička radionica <i>Pobačaj: politička tema, bioetički problem</i> / <i>Abortion: Political Topic, Bioethical Problem Student Bioethics Workshop</i>	141
• Okrugli stol <i>Životinjski životi i ljudski zakoni</i> / <i>Animal Lives and Human Laws Round Table</i>	197
Adresar sudionika / Addresses of the participants	199
Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications	215
<i>Bioetički café</i> / <i>Bioethical Café</i>	223
Donatori / Donors	229

**organizacijski
odbor**
*lošinjskih dana
bioetike*

**organisation
committee of the**
*lošinj days of
bioethics*

**ORGANIZACIJSKI ODBOR LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE /
ORGANISATION COMMITTEE OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS**

Predsjednik / President:

ANTE ČOVIĆ (Zagreb)

Glavni tajnik / Chief Secretary:

HRVOJE JURIĆ (Zagreb)

Administrativna tajnica / Administrative Secretary:

MIRA MATIJEVIĆ (Zagreb)

Članovi / Members:

KREŠIMIR BABEL (Zagreb), RUŽICA BAUMGARTEN (Mali Lošinj), ZVONKO BOŠKOVIĆ (Rijeka), SULEJMAN BOSTO (Sarajevo), IVAN CIFRIĆ (Zagreb), IGOR ČA-TIĆ (Zagreb), BARDHYL ČIPI (Tirana), IGOR ETEROVIĆ (Rijeka), ALEKSANDRA FRKOVIĆ (Rijeka), SREČKO GAJOVIĆ (Zagreb), LIDIJA GAJSKI (Zagreb), MARIJA GEIGER ZEMAN (Zagreb), MICHAEL GEORGE (Fredericton), NADA GOSIĆ (Rijeka), GORAN GRGEC (Zagreb), KENJI HATTORI (Gunma), THOMAS SÖREN HOFFMANN (Hagen), ORHAN JAŠIĆ (Sarajevo), ANA JELIČIĆ (Split), VLADIMIR JELKIĆ (Osijek), MARIJAN JOŠT (Križevci), ŽIVKA JURIČIĆ (Zagreb), ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Novi Sad), VALENTINA KANEVA (Sofija), MARINA KATINIĆ (Zagreb), IVICA KELAM (Osijek), KATICA KNEZOVIĆ (Zagreb), MARKO KOS (Zagreb), TOMISLAV KRZNDAR (Zagreb), ANA KUČIĆ (Mali Lošinj), SNJEŽANA KUČIĆ-KRSTAŠ (Mali Lošinj), MISLAV KUKOČ (Split), EMIL KUŠAN (Split), MATO MARKOVIĆ (Zagreb), NADA MLADINA (Tuzla), NEVENKA MOROVIĆ-JANKOVIĆ (Mali Lošinj), AMIR MUZUR (Rijeka), TEODORA NOT (Zagreb), BORUT OŠLAJ (Ljubljana), JASMINKA PAVELIĆ (Zagreb), MILENKO A. PEROVIĆ (Novi Sad), LUKA PERUŠIĆ (Zagreb), ŽELJKO POLJAK (Zagreb), SANDRA RADENOVIĆ (Beograd), IVA RINČIĆ (Rijeka), DARIJA RUPČIĆ KELAM (Osijek), WALTER SCHWEIDLER (Eichstätt), MARIJA SELAK (Zagreb), ĐURĐICA ŠIMIČIĆ (Mali Lošinj), MICHAEL CHENG-TEK TAI (Taichung), KIRIL TEMKOV (Skopje), MARIJA TODOROVSKA (Skopje), LUKA TOMAŠEVIĆ (Split), MARKO TRAJKOVIĆ (Niš), IVANA TUCAK (Osijek), KAREL TURZA (Beograd), VELIMIR VALJAN (Sarajevo), IVANA VINKOVIĆ VRČEK (Zagreb), NIKOLA VISKOVIĆ (Split), VALERIJE VRČEK (Zagreb), IVANA ZAGORAC (Zagreb), KURT WALTER ZEIDLER (Wien), ZDENKO ZEMAN (Zagreb), LJILJANA ZERGOLLERN-ČUPAK (Zagreb)

**ORGANIZACIJSKI TIM STUDENTSKE BIOETIČKE RADIONICE /
ORGANISATION TEAM OF THE STUDENT BIOETHICS WORKSHOP**

LUKA JANEŠ (Zagreb), LIDIJA KNORR (Zagreb), IVANA KOVAČIĆ (Zagreb), AUGUSTIN KVOČIĆ (Zagreb), KRISTIAN PETER (Zagreb), RONI RENGEL (Zagreb), MIHAILO STOJANOVIĆ (Niš)

O

*lošinjskim danima
bioetike*

**about the
*lošinj days of
bioethics***

Bioetika je mnogo više od nove znanstvene ili akademske discipline, ona je postala »znakom vremena«, i to posebnim znakom koji obilježava prelamanje epoha svjetske povijesti. I više od toga, postala je akterom procesa u kojima se okončava novi vijek kao doba znanstveno-tehničke civilizacije i počinje nova epoha. No, da bi postala znakom i akterom nastajanja nove epohe u povijesti svijeta, bioetika je i sama morala proći intenzivnu razvojnu preobrazbu od stadija »nove medicinske etike« do stadija »integrativne bioetike«. Bio je to put od detektiranja »opasnog znanja« i Potterove vizije bioetike kao »mosta prema budućnosti« do stadija metodološke izgrađenosti bioetike kao orijentacijske znanosti, odnosno »znanosti opstanka« (Potter).

Opasnost za opstanak nastupila je u vidu apsolutiziranja i dominacije tehnološkog znanja. A kako tamo gdje je opasnost »raste i ono spasonosno« (Hölderlin), u protuteži prema redukcionizmu opasnog znanja te s onu stranu tradicionalne etike nastala je nova etička kultura kao zajednički horizont niza etičkih projekata i inicijativa – od projekta »svjetski ethos« Hansa Künga, preko integrativne gospodarske etike Petera Ulricha i ekološke enciklike pape Franje, do projekta (integrativne) bioetike. Nova etička kultura pretpostavka je za »kulturu znanja«, a kultura znanja pretpostavka je za zasnivanje nove epohe u povijesti svijeta. Epohse se, naime, ne zasnivaju na događajima, nego na dominantnom tipu ili paradigmi znanja. Metodološki obrazac pluriperspektivizma, koji je razvijen u sklopu projekta integrativne bioetike, uvodi kulturne perspektive u novu paradigmu znanja te time, naspram tehnoloznanstvene redukcije znanja, uspostavlja kulturu znanja ili znanje kao kulturu.

Znanstveno-kulturnu manifestaciju *Lošinjski dani bioetike* treba utoliko vrednovati prema najvišem mjerilu doprinosa duhovnom zasnivanju nove epohe. U dijaloškom okviru *Lošinjskih dana bioetike* odvijala su se i preplitala dva komplementarna idejna procesa:

- izgrađivanje koncepta integrativne bioetike;
- programsko osmišljavanje (»europeizacija bioetike«) i stvarno etabliranje europske bioetike.

U sintezi tih procesa nastala je *integrativna bioetika* kao izvorni i zasnivajući koncept europske bioetike. U istom je razdoblju europska bioetika, otkrićem protobioetičara Fritza Jahra, dobila i polazišnu točku vlastite tradicije. U otvoreni prostor nove tradicije ugrađeno je i potterovsko nasljeđe, koje je bioetički redukcionizam u međuvremenu u bitnome obezvrjedilo. Doprinos *Lošinjskih dana bioetike* u

Bioethics is much more than a new scientific or academic discipline, it has become a "sign of the age", a special sign that marks the turn of epochs of the world history. Even more, it has become the protagonist of processes of coming to an end of the Modern Age as the age of scientific-technical civilisation, and dawning of the new epoch. However, in order for it to become the sign and protagonist of the emergence of the new epoch, bioethics itself had to go through intensive developmental transformation from the stage of "new medical ethics" to the stage of "integrative bioethics". It was a path from detecting "dangerous knowledge" and Potter's vision of bioethics as a "bridge to the future" to the stage of methodological development of bioethics as the orientational science, i.e. "science of survival" (Potter).

Threat to survival has appeared in the form of absolutisation and domination of techno-scientific knowledge. And since "where the danger is, also grows the saving power" (Hölderlin), in counterbalance towards reductionism of dangerous knowledge and beyond the traditional ethics, a new ethics culture as a common horizon of numerous ethics projects and initiatives – from Hans Küng's "World Ethos Project", through Peter Ulrich's integrative economic ethics and Pope Francis' ecological encyclical, to the project of (integrative) bioethics. The new ethics culture is a prerequisite for a "culture of knowledge", and the culture of knowledge is a prerequisite for establishing a new epoch in the history of the world. In fact, epochs are not based on events, but on the dominant type or paradigm of knowledge. Methodological framework of pluriperspectivism, developed as a part of the project of integrative bioethics, introduces cultural perspectives in the new paradigm of knowledge and thus establishes the culture of knowledge or knowledge as culture, as opposed to techno-scientific reduction of knowledge.

The scientific-cultural event *Lošinj Days of Bioethics* should be evaluated according to the highest scale of contribution to the spiritual establishment of the new epoch. In the dialogical framework of the *Lošinj Days of Bioethics* two complementary conceptual processes have been developing and intertwining:

- forming of the concept of integrative bioethics;
- programmatic formulation ("Europeanization of bioethics") and the actual establishment of the European bioethics.

Through synthesis of these processes *integrative bioethics* emerged as an original founding concept of the European bioethics. In the same period, the European bioethics came upon the starting point of its tradition with the discovery of the proto-bioethicist Fritz Jahr. Potterian heritage was also built

osmišljavanju tradicijskog niza *Jahr – Potter – integrativna bioetika* nedvojben je i očigledan, dok prave razmjere ukupnog doprinosa *Lošinskijh dana bioetike* u prijelomnom vremenu povijesti bioetike, koje je bioetiku učinilo »znakom i akterom« prijelomnog vremena u povijesti svijeta, tek treba istražiti.

Lošinski dani bioetike u sinergiji s *Riječkim danima bioetike*, *Bioetičkim forumom za jugoistočnu Europu*, razvijenom međunarodnom suradnjom, izgrađenim bioetičkim institucijama, bogatom publicistikom te brojnim bioetičkim projektima učinili su Hrvatsku geografskim i duhovnim središtem europske bioetike i mjestom razvojnih pomaka globalno-svjetske bioetike. Europska i globalna relevantnost navedenih događanja i institucija proizlazi iz njihove prožetosti idejom integrativne bioetike i njihove uloge u razvijanju i širenju tog inovativnog koncepta.

Kada je 10. studenoga 2014., na prijedlog Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj, ministar znanosti obrazovanja i sporta Republike Hrvatske proglasio *Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku*, ocjena o globalnoj mjerodavnosti bioetičkih zbivanja u Hrvatskoj dobila je ne samo administrativnu nego, prethodno provedenim postupkom međunarodnog recenziranja, i autonomno znanstvenu potvrdu. Time je svim sudionicima u projektu razvijanja i institucionaliziranja ideje integrativne bioetike odano vrhunsko priznanje koje je dimenzionirano zakonskom definicijom: »Znanstveni centar izvrsnosti je znanstvena organizacija ili njezin ustrojbeni dio ili skupina znanstvenika koja po originalnosti, značenju i aktualnosti rezultata svoga znanstvenog rada ide u red najkvalitetnijih organizacija ili skupina u svijetu unutar svoje znanstvene discipline« (čl. 29., st. 1. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju).

Činjenica pak da je *Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku* već iduće godine postao surorganizator *Lošinskijh dana bioetike* označila je zavaranje jednog razvojnog kruga u povijesti bioetike koji je, pritom, ostao uzlazno otvorenim. U dimenziji otvorenosti i odgovornosti prema budućnosti manifestacija *Lošinski dani bioetike* i dalje je zadržala svoju produktivnu ulogu i naslijeđenu važnost.

Prof. dr. sc. Ante Čović

Predsjednik Organizacijskog odbora
Lošinskijh dana bioetike

in the open area of the new tradition, but in the meantime it was essentially devalued by bioethical reductionism. Contribution of the *Lošinj Days of Bioethics* to the conceptualisation of the tradition series *Jahr – Potter – integrative bioethics* is undeniable and obvious, while the true dimensions of the overall contribution of the *Days* in this crucial period in the history of bioethics, which has made bioethics the "sign and protagonist" of the turning point in the world history, is an issue yet to be explored.

The *Lošinj Days of Bioethics* in synergy with the *Rijeka Days of Bioethics*, the *Southeast European Bioethics Forum*, a developed international cooperation, established bioethical institutions, numerous publications and bioethical projects have made Croatia a geographical and spiritual centre of the European bioethics and a place of developmental shifts of the global bioethics. European and global relevance of the aforementioned events and institutions stems from their imbue with the idea of integrative bioethics as well as their role in developing and dissemination of this innovative concept.

On 10 November 2014 the Minister of Science, Education, and Sports of the Republic of Croatia, at the suggestion of the National Council for Science, Higher Education, and Technological Development, declared the *Centre of Excellence for Integrative Bioethics*. With this declaration, evaluation of the global relevance of bioethical processes in Croatia acquired not only an administrative but also, thanks to the international reviewing procedure, an autonomous scientific verification. Thus, all the participants in the project of developing and institutionalising the idea of integrative bioethics received the top acknowledgment shaped by the legal definition: "Centre of excellence is a scientific organisation, or its organisational part, or a group of scientists that is by its originality, significance, and relevance of its scientific work results one of the highest quality organisations or groups in the world within its scientific discipline" (Article 29, paragraph 1 of the Act on Scientific Activity and Higher Education).

The fact that the *Centre of Excellence for Integrative Bioethics* became in 2015 one of the co-organisers of the *Lošinj Days of Bioethics* marked the closing of a historical circle, which nevertheless remains ascendingly open. In the dimension of openness towards and responsibility for the future, the *Lošinj Days of Bioethics* continue to have their productive role and inherited importance.

Prof. Ante Čović, Ph.D.

President of the Organisation Committee of
the Lošinj Days of Bioethics

program

programme

NEDJELJA, 14. svibnja 2017. / SUNDAY, May 14, 2017

*Dolazak i smještaj sudionika (Hotel Aurora, Sunčana uvala) /
Arrival and accommodation of participants (Aurora Hotel, Sunny Bay)*

19.00 *Večera / Dinner*

20.00–22.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

Otvaranje Studentske bioetičke radionice »Pobačaj: politička tema, bioetički problem« /

Opening of the Student Bioethics Workshop “Abortion: Political Topic, Bioethical Problem”

***Večernja radionica »Integrativno mišljenje« /
Evening workshop “Integrative Thinking”***

PONEDJELJAK, 15. svibnja 2017. / MONDAY, May 15, 2017

9.00–9.45 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

***Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches***

9.45–10.15 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

Plenarno izlaganje / Plenary paper

JOSE ROBERTO GOLDIM (Brazil): Bioethics in Latin America / Bioetika u Latinskoj Americi

10.15–10.45 *Pauza / Break*

**DVORANA A, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL A, Aurora Hotel (Croatian)**

- 10.45–11.00 AZRA JAGANJAC (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina), RUKEN ESRA DEMİRDÖĞEN (Turska/Turkey): Inženjerska etika / Engineering Ethics
- 11.00–11.15 IGOR ČATIĆ (Hrvatska/Croatia): Medicina sve okruženi-
nja tehnikom / Medicine Increasingly Surrounded by Techno-
logy
- 11.15–11.30 EVA JURKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Njegoboti – roboti
kao pomoć u skrbi za starije i nemoćne / Carebots – Ro-
bots as Care Aid for the Elderly and the Disabled
- 11.30–11.45 TARA BEATA RACZ (Hrvatska/Croatia): Hoće li svezna-
jući glasovi ući i u naše domove te odgajati našu djecu? /
Voice Assistants – Will They Enter Our Homes and Raise
Our Children?
- 11.45–12.00 MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetička
pitanja unutar etike sporta W. J. Morgana / Bioethical Is-
sues within the W. J. Morgan's Ethics of Sport
- 12.00–12.30 *Rasprava / Discussion*
- 12.30–12.50 MISLAV KUKOČ (Hrvatska/Croatia): Bioetika na 24.
Svjetskom filozofskom kongresu / Bioethics at the 24th
World Congress of Philosophy

**DVORANA B, Hotel Aurora (engleski) /
HALL B, Aurora Hotel (English)**

- 10.45–11.00 MICHAEL GEORGE (Canada/Kanada): Bioethics: Crisis
Management or Moving towards a Comprehensive Eth-
ics? / Bioetika: upravljanje krizom ili korak prema obu-
hvatnoj etici?

- 11.00–11.15 GEORGIOS BOUTLAS (Greece/Grčka): Bioethics as the “Third Culture”, Integrating Science and Humanities, Preventing “Normative Violence” on Each Other / Bioetika kao »treća kultura« koja integrira prirodne i humanističke znanosti te sprečava »normativno nasilje« jednih nad drugima
- 11.15–11.30 ROMAN PAŠKULIN (Slovenia/Slovenija): Epigenetics and Polytheism / Epigenetika i politeizam
- 11.30–11.45 LUKA PERUŠIĆ (Croatia/Hrvatska): Integrative Bioethics and the Approach to Handling Radically Opposed Perspectives / Integrativna bioetika i pristup nošenju s radikalno suprotstavljenim perspektivama
- 11.45–12.00 IGOR ETEROVIĆ, MARTINA ŠENDULA-PAVELIĆ (Croatia/Hrvatska): In Search of the Bioethical Leadership Standards / U potrazi za standardima bioetičkog rukovođenja
- 12.00–12.30 *Discussion / Rasprava*

**DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)**

Studentska bioetička radionica »Pobačaj: politička tema, bioetički problem« / Student Bioethics Workshop “Abortion: Political Topic, Bioethical Problem”

- 11.00–11.15 RONI RENGEL (Hrvatska/Croatia): Izviranje problema život / Origination of the Problem Life
- 11.15–11.30 BERNARD ŠPOLJARIĆ (Hrvatska/Croatia): Metakriterij vrijednosti života / Meta-Criterion for the Value of Life
- 11.30–11.45 DONAT SORIĆ (Hrvatska/Croatia): Metarefleksija problema pobačaja / Metareflection of the Problem of Abortion
- 11.45–12.05 *Rasprava / Discussion*

- 12.05–12.20 TENA PILJUŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Svijest kao kriterij osobnosti u embrionalnom i fetalnom razvoju čovjeka / Consciousness as a Criterion for Personality in Prenatal Development of Human Being
- 12.20–12.35 DANICA TOMIĆ (Srbija/Serbia): Istok i Zapad – dva pristupa egocentrizmu unutar filozofije duha i njihove refleksije na problem abortusa / East and West – Two Approaches to the Egocentrism within the Philosophy of Spirit and Their Reflections on the Problem of Abortion
- 12.35–12.50 LUKA JANEŠ (Hrvatska/Croatia): Pobačaj kroz nišu psihološke mereologije / Abortion through a Niche of Psychological Mereology
- 12.50–13.10 *Rasprava / Discussion*

12.30–14.00 *Ručak / Lunch*

**DVORANA A, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL A, Aurora Hotel (Croatian)**

- 14.30–14.45 JADRANKA BOŽIĆ (Srbija/Serbia): Bioetički problemi u literarnom kontekstu / Bioethical Problems in the Literary Context
- 14.45–15.00 VLADIMIR JELKIĆ, JELENA LACKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Thoreauov *Walden* kao moguća paradigma bioetičke edukacije / Thoreau's *Walden* as a Possible Paradigm of a Bioethical Education
- 15.00–15.15 LUKA JANEŠ (Hrvatska/Croatia): Aldo Leopold i metafizika šume / Aldo Leopold and the Metaphysics of Forest
- 15.15–15.30 MIRNA PETAK (Hrvatska/Croatia): Kanabis u arhitekturi / Cannabis in Architecture
- 15.30–15.45 *Rasprava / Discussion*
- 15.45–16.00 *Pauza / Break*

- 16.00–16.15 JOSIP GUĆ (Hrvatska/Croatia): Doprinos kulturne zoologije i botanike Nikole Viskovića integrativnoj bioetici / The Contribution of Nikola Visković's Cultural Zoology and Botany to Integrative Bioethics
- 16.15–16.30 ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Srbija/Serbia): Pitagorejska *palingenesia* / Pythagorean *palingenesia*
- 16.30–16.45 SAŠA ZAVRTNIK, DAMIR ŽUBČIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetički principi odnosa čovjeka i okoliša – primjer starih Hebreja / Bioethical Principles in the Relationship between Man and Environment – an Example of the Old Hebrews
- 16.45–17.00 ANTO ČARTOLOVNI (Hrvatska/Croatia): Doprinos kršćanske etike aktualnoj interpolaciji između environmentalizma i ekomodernizma/ekopragmatizma u novoj epohi Antropocena / The Contribution of Christian Ethics to the Current Interpolation between Environmentalism and Ecomodernism/Ecopragmatism in the New Anthropocene Era
- 17.00–17.15 ANTUN JAPUNDŽIĆ, ANAJELIČIĆ (Hrvatska/Croatia): Ekološka problematika u pravoslavnoj teologiji / Ecological Issues in the Orthodox Theology
- 17.15–17.45 *Rasprava / Discussion*
- 17.45–18.00 *Pauza / Break*
- 18.00–18.15 KAREL TURZA (Srbija/Serbia): Znanje u bioetici, napose u medicinskim aspektima bioetike / Knowledge in Bioethics, Especially within Medical Aspects of Bioethics
- 18.15–18.30 LEONARD VOLARIĆ HORVAT, LOVRO FURJANIĆ (Hrvatska/Croatia): Pascalova otimačina i umjetna inteligencija / Pascal's Mugging and Artificial Intelligence
- 18.30–18.45 VANJA BORŠ (Hrvatska/Croatia): Nietzsche: perspektivist ili pluriperspektivist? / Nietzsche: Perspectivist or Pluriperspectivist?
- 18.45–19.00 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, Hotel Aurora (engleski) /
HALL B, Aurora Hotel (English)**

- 14.30–14.45 ELENA MICHALAKOU (Greece/Grčka): Humans and Nonhuman Animals: Issues of Ethical Foundation of Rights and the Effective Defense of the Legally Incapable / Ljudi i ne-ljudske životinje: problematika utemeljenja pravâ i učinkovite obrane pravno nesposobnih
- 14.45–15.00 JULIJA ERHARDT (Croatia/Hrvatska): Laboratory Animals Today: How Far Have We Come with Alternatives? / Pokusne životinje danas: dokle smo došli s alternativama?
- 15.00–15.15 *Discussion / Rasprava*
- 15.15–15.30 *Break / Pauza*
- 15.30–15.45 IVANA ČOVIĆ (Austria/Austrija): The Embodied Mind in the Context of Integrative Bioethics / Utjelovljeni um u kontekstu integrativne bioetike
- 15.45–16.00 EVA D. BAHOVEC (Slovenia/Slovenija): Women's Bodies between Biopolitics and Bioethics / Ženska tijela između biopolitike i bioetike
- 16.00–16.15 IVANA ZAGORAC (Croatia/Hrvatska): The Concept of Vulnerability in Influential Bioethics Documents / Koncept ranjivosti u utjecajnim bioetičkim dokumentima
- 16.15–16.30 *Discussion / Rasprava*
- 16.30–16.45 *Break / Pauza*
- 16.45–17.00 MARIJA SELAK (Croatia/Hrvatska): Informed Consent as a Sign of the End of (Medical) Authority / Informirani pristanak kao znak kraja (liječničkog) autoriteta
- 17.00–17.15 FRANCESCA ZACCARON (Italy/Italija): What is Healing for a Caregiver? The Developing Subject as a Dynamic Unity / Što je liječenje za pružatelja zdravstvene skrbi? Nastajući subjekt kao dinamično jedinstvo

17.15–17.30 ZORAN TODOROVIĆ, DRAGANA PROTIĆ (Serbia/Srbija): Patient Autonomy in Drug Development and Pharmacotherapy / Autonomija pacijenta u razvoju lijekova i farmakoterapiji

17.30–17.45 *Discussion / Rasprava*

**DVORANA C, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

14.30–14.45 JOSIP MARKOTIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti komodifikacije ljudskog tijela u kontekstu primjene novih tehnologija u ljudskoj reprodukciji / Bioethical Aspects of Commodification of Human Body in the Context of Application of New Technologies in Human Reproduction

14.45–15.00 DANIJELA DE MICHELI VITTURI (Hrvatska/Croatia): Strah od rađanja / Fear of Giving Birth

15.00–15.15 MARTIN ILIĆ (Hrvatska/Croatia): Reprodukcijsko kloniranje čovjeka: problem duhovne duše / Human Reproductive Cloning: The Problem of Spiritual Soul

15.15–15.30 MARINA KATINIĆ (Hrvatska/Croatia): Etička raščlamba odluke Ustavnoga suda Republike Hrvatske o ocjeni ustavnosti Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece / An Ethical Analysis of the Judgement of the Constitutional Court of the Republic of Croatia regarding Constitutionality of the Medical Treatment Law regarding Free Choice of Childbearing

15.30–15.45 *Rasprava / Discussion*

15.45–16.00 *Pauza / Break*

16.00–16.15 DRAGANA DENIĆ (Srbija/Serbia): Eutanazija – raskrsnica ili labirint? / Euthanasia – a Crossroad or a Labyrinth?

- 16.15–16.30 IVA ŠOKIČIĆ (Hrvatska/Croatia): Eutanazija – pravo na život i smrt kao slobodan izbor / Euthanasia – the Right to Life and Death as a Free Choice
- 16.30–16.45 SUZANA VULETIĆ, SILVANA KARAČIĆ, GORDANA PELČIĆ (Hrvatska/Croatia): Hetero/auto/nomija u kontekstu (samo)determinizma bioloških oporuka / Hetero/auto/nomy in the Context of (Self)determinism of Biological Testaments
- 16.45–17.00 SAMIR BEGLEROVIĆ, ORHAN JAŠIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Eutanazija i njeno razumijevanje u tradiciji bosanskohercegovačkih muslimanskih religijskih autora / Euthanasia and Its Understanding in the Tradition of Bosnian-Herzegovinian Muslim Religious Authors
- 17.00–17.15 MARIJA BRDAREVIĆ, IVNA KOCIJAN (Hrvatska/Croatia): Bioetičke dvojbe medicinskih sestara o dobrovoljnoj eutanaziji / Nurses' Bioethical Doubts about Voluntary Euthanasia
- 17.15–17.45 *Rasprava / Discussion*
- 17.45–18.00 *Pauza / Break*
- 18.00–18.15 AJNIJA OMANIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina), AMER OVČINA (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina), HAJRUNISA ČUBRO (Sjedinjene Američke Države/United States of America): Crte iz života i etička pravila ponašanja zdravstvenih radnika Klinike *Mayo*, s posebnim osvrtom na rad medicinskih sestara u Bolnici svete Marije u Rochesteru / Sketches from Life and Ethical Code of Conduct of Health Workers at the Mayo Clinic, with Special Regard to Nursing at the Saint Mary's Hospital in Rochester
- 18.15–18.30 SONJA KALAUZ, MARIJANA NEUBERG (Hrvatska/Croatia): Bioetička dimenzija teorija sestrinstva / Bioethical Dimension of Nursing Theories

18.30–18.45 VELIMIR TERZIĆ, MARIJA TERZIĆ (Hrvatska/Croatia): Kateterizacija mokraćnog mjehura – dileme liječnika i pacijenta / Urinary Catheterisation – Dilemmas of Doctor and Patient

18.45–19.00 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)**

Studentska bioetička radionica »Pobačaj: politička tema, bioetički problem« / Student Bioethics Workshop “Abortion: Political Topic, Bioethical Problem”

14.30–14.45 BARBARA BECE, BRUNO DRONJIĆ (Hrvatska/Croatia): Žena, religija, politika – pogled ispod/izvan poprišta borbe prava i dužnosti / Woman, Religion, Politics – an Onlook Below/Outside the Battlefield of Rights and Duties

14.45–15.00 DINO JERKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Sukob paternalizma i društva spektakla na primjeru MTV-a / Conflict between Paternalism and the Society of Spectacle in the Case of MTV

15.00–15.15 LENA KUZMANOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Majčinstvo kao društvena uloga i moralna obveza / Motherhood as Social Role and Moral Obligation

15.15–15.35 *Rasprava / Discussion*

15.35–15.50 *Pauza / Break*

15.50–16.05 TATJANA TOPALOV, KATARINA ŽAPER (Hrvatska/Croatia): Pobačaj kao pravo na odluku / Abortion as the Right to Decide

- 16.05–16.20 MISLAV UZUNIĆ, MARKO SIČANICA (Hrvatska/Croatia): Spinozin nauk kao polazište tematiziranja determinističke pozicije i moralnosti pobačaja / Spinoza's Teaching as a Foothold for Thematising Deterministic Position and Morality of Abortion
- 16.20–16.35 NATAŠA ZLATOVIĆ (Srbija/Serbia): Feministički osvrt na argumente za i protiv abortusa / Feminist Reassessment of Arguments in Favour of and Against Abortion
- 16.35–16.50 KARLO MIKIĆ (Hrvatska/Croatia): Pobačaj razuma: epistemčki suicid kao spas od kognitivne disonance / Abortion of Reason: Epistemic Suicide as Salvation from Cognitive Dissonance
- 16.50–17.15 *Rasprava / Discussion*
- 17.15–17.30 *Pauza / Break*
- 17.30–17.45 DAVID MARTIĆ (Hrvatska/Croatia): Kvaliteta (života) / Quality (of Life)
- 17.45–18.00 IVA SKENDER, PETRA BAŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Singerova argumentacija o pravu na pobačaj / Singer's Argument on the Right to Abortion
- 18.00–18.15 ELI ĐURIĆ, SARA BUTURAC, VALENTINA ŠKEC (Hrvatska/Croatia): Pobačaj u situacijama rizičnih trudnoća / Risk Pregnancy Abortion
- 18.15–18.30 BARBARA MENDELSKI (Hrvatska/Croatia): Zašto moj stav o pobačaju nije bitan? / Why My Position on Abortion Is Not Important?
- 18.30–18.55 *Rasprava / Discussion*

19.00 *Večera / Dinner*

***Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja /
Presentation of recent bioethical publications***

- CHRISTIAN BYK, HANS-MARTIN SASS (eds./ur.), *Fritz Jahr (1895–1953): From the Origin of Bioethics to Integrative Bioethics* [*Fritz Jahr (1895.–1953.): od nastanka bioetike do integrativne bioetike*]
- KSENIJA TURKOVIĆ, SUNČANA ROKSANDIĆ VIDLIČKA, ALEKSANDAR MARŠAVELSKI (ur./eds.), *Hrestomatija hrvatskoga medicinskog prava* [*Chrestomathy of the Croatian Medical Law*]
- VLADIMIR BLAGAIĆ, JOZO ČIZMIĆ (ur./eds.), *Pravni, etički i medicinski aspekti suvremenog vođenja poroda* [*Legal, Ethical, and Medical Aspects of Contemporary Childbirth Assistance*]
- STJEPKA POPOVIĆ (ur./ed.), *Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje* [*Protecting the Children's and Teenagers' Right to Sexual Health*]
- STJEPKA POPOVIĆ, JASMINKA ZLOKOVIĆ (ur./eds.), *Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: zaštita prava na zdravlje* [*Children and Teenagers in an Alternative Care: Protecting the Right to Health*]
- IGOR ETEROVIĆ, *Kant i bioetika* [*Kant and Bioethics*]
- BRANKO ANČIĆ, *Religija i zdravlje: vjerska zajednica kao socijalni resurs* [*Religion and Health: Religious Community as a Social Resource*]
- MIROSLAV NEŠIĆ, SANDRA RADENOVIĆ, *Život kroz sport* [*Life through Sport*]
- MICHEL FOUCAULT, *Rođenje biopolitike* [*The Birth of Biopolitics, a Croatian translation*]
- BIOETIKA U ČASOPISIMA / BIOETHICS IN JOURNALS: *Acta medico-historica Adriatica* (Rijeka), *Bošnjačka pismohrana* (Zagreb), *Croatian Medical Journal* (Zagreb), *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti* (Zagreb), *Filozofska istraživanja* (Zagreb), *Jahr* (Rijeka), *Journal International de Bioéthique* (Paris), *Liječničke novine* (Zagreb), *Nova prisutnost* (Zagreb), *Socijalna ekologija* (Zagreb), *Synthesis philosophica* (Zagreb), *The Holistic Approach to Environment* (Zagreb)

Predstavljajući / Presenters: Ivana Zagorac, Tomislav Krznar, Marina Katičić, Robert Doričić, Marko Kos, Ana Maskalan, Matija Mato Škerbić, Hrvoje Jurić

**DVORANA A, Hotel Aurora (engleski) /
HALL A, Aurora Hotel (English)**

- 10.00–10.15 SREĆKO GAJOVIĆ (Croatia/Hrvatska), ANNA LYDIA SVALASTOG (Norway/Norveška): Knowledge Landscapes – Linear and Non-Linear Knowledge Communication in the Digital Society / Krajolici znanja – linearni i nelinearni prijenos znanja u digitalnom društvu
- 10.15–10.30 ANNA LYDIA SVALASTOG (Norway/Norveška): Navigating Knowledge Landscapes and Ethics / Snalaženje u krajolicima znanja i etika
- 10.30–10.45 ANDREJ BOGATINOSKI (Macedonia/Makedonija): Ethical Issues in the *Internet of Things* / Etički problemi povezani s *Internetom stvari*
- 10.45–11.00 DENIS KOS, LIDIJA KNORR (Croatia/Hrvatska): The Concept of Standpoints in Knowledge Organization / Koncept gledišta u području organizacije znanja
- 11.00–11.15 TONI PUSTOVRH (Slovenia/Slovenija): Scientific Collaboration with Self-Organised and Alternative Research Spaces: The Bioethics of Collaboration between DIY (Bio)Hackerspaces and Public Research Institutions / Znanstvena suradnja sa samoorganiziranim i alternativnim istraživačkim prostorima: bioetika suradnje između (bio)hakerskih »uradi sam« prostora i javnih istraživačkih institucija
- 11.15–11.45 *Discussion / Rasprava*
- 11.45–12.00 *Break / Pauza*
- 12.00–12.15 CHRIS AGEE (United Kingdom/Ujedinjeno Kraljevstvo): The Contemporary Relevance of Hubert Butler (1900–1991) / Suvremeni značaj Huberta Butlera (1900.–1991.)

- 12.15–12.30 SABINA V. PANEVA (United States of America/Sjedinjene Američke Države): Ethical Considerations at the Intersection of Collective Memory, Personal Trauma and Teaching History: Teaching and Learning about Genocide / Etička promišljanja na razmeđu kolektivnog sjećanja, osobne traume i nastave povijesti: poučavanje i učenje o genocidu
- 12.30–12.45 SVEN HOČEVAR-POTOKAR (Slovenia/Slovenija): Nobel Prize in Physiology or Medicine through Time and the Greatest Ethical Controversies / Nobelova nagrada za fiziologiju ili medicinu tijekom vremena i najveće etičke kontroverze
- 12.45–13.00 *Discussion / Rasprava*

**DVORANA B, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL B, Aurora Hotel (Croatian)**

- 10.00–10.15 ANA ŠVOGOR ŠIPEK, SINIŠA OPIĆ, TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): Prisutnost bioetičkih tema u programima učiteljskih i odgojiteljskih studija / The Presence of Bioethical Issues in Education Programmes for Teachers and Educators
- 10.15–10.30 MARINA KATINIĆ, DAMIR VELIČKI, TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): Poznavanje bioetičke problematike u populaciji studenata/ica učiteljskih studija / Acquaintance with Bioethical Issues in the Population of Students in Teacher Education
- 10.30–10.45 ANA MASKALAN, SILVIA ROGOŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Feministička bioetika i moralno gađenje / Feminist Bioethics and Moral Disgust
- 10.45–11.00 DAMIR ŽUBČIĆ (Hrvatska/Croatia): Zašto trebamo učiti o odnosu prema životinjama / Why We Need to Learn about the Treatment of Animals

11.00–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.30 *Pauza / Break*

11.30–11.45 GORAN SUNAJKO (Hrvatska/Croatia): *Homo economicus* kao bioetički problem u analizi Raja Patela / *Homo economicus* as a Bioethical Issue in the Analysis by Raj Patel

11.45–12.00 MARKO KOS (Hrvatska/Croatia): Drugi – nakon istine / The Other – After the Truth

12.00–12.15 NIKOLINA ČAVAR (Hrvatska/Croatia): Kako zaustaviti moderno ropstvo? / How to End Modern Slavery?

12.15–12.30 ANITA LUNIĆ (Hrvatska/Croatia): Što bioetika može reći o izbjeglicama i imigrantima? Argumentacija i kritika Petera Singera / What Bioethics Can Say about Refugees and Immigrants? Peter Singer's Argumentation and Critique

12.30–12.45 MARIO JAŠIĆ, SENAD ĆEMAN (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Zabrana nošenja hidžaba u europskom konvencijskom pravu / The Ban on Wearing Hijab in European Convention Law

12.45–13.15 *Rasprava / Discussion*

DVORANA C, Hotel Aurora (hrvatski) /

HALL C, Aurora Hotel (Croatian)

10.00–10.15 TEODORA NOT (Hrvatska/Croatia): Međusektorska suradnja – standard povezivanja i suradnje u rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju / Intersectoral Cooperation – the Standard of Connecting and Cooperating in Rehabilitation of Children with Disabilities

10.15–10.30 MARIO BEBEK, MARIJA BRDAREVIĆ (Hrvatska/Croatia): Autonomija osoba s invaliditetom i bioetika / Bioethics and Autonomy of Persons with Disabilities

- 10.30–10.45 MARKO MARINIĆ (Hrvatska/Croatia): Osobe s invaliditetom i seksualnost – kakve veze ima jedno s drugim? / Sexuality and Persons with Disability – What Disability Has to Do with Sex?
- 10.45–11.00 *Rasprava / Discussion*
- 11.00–11.15 *Pauza / Break*
- 11.15–11.30 AMER OVČINA, SEBIJA IZETBEGOVIĆ, JASNA BAJRAKTAREVIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Organizacijske promjene u zdravstvu i etičke dileme / Organisation Changes in Healthcare System and Ethical Concerns
- 11.30–11.45 ROBERT DORIČIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetički standardi u svjetlu javnozdravstvene (bio)etike / Bioethical Standards in the Light of Public Health (Bio)ethics
- 11.45–12.00 MAJA MILOŠ (Hrvatska/Croatia): Sadržaj i implementacija bioetičkih standarda – stavovi predstavnika lokalnih zajednica (Mali Lošinj, Bakar, Kršan) / The Content and Implementation of Bioethical Standards – Attitudes of the Local Community Representatives (Mali Lošinj, Bakar, Kršan)
- 12.00–12.15 ALEKSANDAR RACZ, ANTONIO BADURINA (Hrvatska/Kroatien): Bioetički, ekološki i ekonomski pristup analizi strategija razvoja golf-turizma u Hrvatskoj na primjeru projekata »Punta Križa« i »Baštijunski Brig« / Bioethischer, Ökologischer und Ökonomischer Ansatz im Hinblick auf Entwicklungsstrategien des Golftourismus in Kroatien am Beispiel der Projekte „Punta Križa“ und „Baštijunski Brig“
- 12.15–12.30 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)**

Studentska bioetička radionica »Pobačaj: politička tema, bioetički problem« / Student Bioethics Workshop "Abortion: Political Topic, Bioethical Problem"

- 9.00–9.15 MILAN POTPARA (Srbija/Serbia): Abortus u javnom diskursu – moć i težina riječi / Abortion in Public Discourse – Power and Weight of Words
- 9.15–9.30 JOSIP PERIŠA, PAŠKO MUŽIĆ (Hrvatska/Croatia): Tema pobačaja u hrvatskom političkom i javnom diskursu / The Topic of Abortion in Croatian Political and Public Discourse
- 9.30–9.45 IVANA ŠPANIĆ, VILMA KIRASIĆ (Hrvatska/Croatia): Stavovi i iskustva medicinskih sestara/tehničara o prizivu savjesti kod pobačaja / The Views and Experiences of Nurses/Technicians on Appeal to Conscience in Abortion Cases
- 9.45–10.05 *Rasprava / Discussion*
- 10.05–10.20 *Pauza / Break*
- 10.20–10.35 FILIP TRBOJEVIĆ, BRUNO ŠIMAC (Hrvatska/Croatia): Mogućnosti i izazovi liberalne eugenike / Possibilities and Challenges of Liberal Eugenics
- 10.35–10.50 CHRISTINA ISABELL JUKIĆ, MAŠA LOVROVIĆ (Hrvatska/Croatia): Kineska politika jednog djeteta i normalizacija abortusa kao faktori povećanog rizika za razvoj mentalnih oboljenja u žena / Chinese One-Child Policy and the Normalisation of Abortion as Factors of Increased Risk in Development of Mental Illness among Women
- 10.50–11.05 KRISTINA KAMPIĆ (Hrvatska/Croatia): Politika i pobačaj: jesmo li u Hrvatskoj liberalniji od Europe? / Politics and Abortion: Is Croatia More Liberal than the Rest of Europe?
- 11.05–11.25 *Rasprava / Discussion*
- 11.25–11.40 *Pauza / Break*

- 11.40–11.55 MARTA MATKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): (Bez)vrijednost svinjskog embrija / (Non)Value of Swine Embryo
- 11.55–12.10 FRAN RADONIĆ MAYR (Hrvatska/Croatia): Pobačaj kao ekološko pitanje / Abortion as an Ecological Issue
- 12.10–12.25 BORIS SUŠNIK BOLT, JOSIP TIŠLAR (Hrvatska/Croatia): Pitanje abortusa je pitanje skrbništva / Question of Abortion as the Question of Custody
- 12.25–12.45 *Rasprava / Discussion*

13.00–14.30 *Ručak / Lunch*

15.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

***Skupština Hrvatskog bioetičkog društva /
Convention of the Croatian Bioethics Society***

**DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)**

Studentska bioetička radionica »Pobačaj: politička tema, bioetički problem« / Student Bioethics Workshop “Abortion: Political Topic, Bioethical Problem”

- 14.15–14.30 KRISTIAN PETER (Hrvatska/Croatia): Prekršćanska filozofska misao hermetičara o problemu pobačaja / Pre-Christian Philosophical Views of the Hermeticists on the Problem of Abortion
- 14.30–14.45 PAVLE BONČA (Hrvatska/Croatia): Pobačaj u kontekstu književne i likovne umjetnosti / Abortion in the Context of Literary and Fine Arts
- 14.45–15.00 MIHAILO STOJANOVIĆ (Srbija/Serbia): Razmatranje [(integrativno)bio]etičkog horizonta: dilema kao stvarnost

versus dilema u narativu na primjeru abortusa / Investigating Horizon of [(Integrative)Bio]Ethics: Dilemma as Reality *versus* Dilemma in the Narrative on the Example of Abortion

15.00–15.20 *Rasprava / Discussion*

15.20–15.30 *Pauza / Break*

15.30–16.00 *Svečana dodjela priznanja / Acknowledgment ceremony*

16.00 *Izlet / Excursion*

- Grad Mali Lošinj / City of Mali Lošinj
- Muzej Apoksiomena / Museum of Apoxyomenos
- Crkva i groblje sv. Martina / St. Martin's church and cemetery

Na groblju sv. Martina održat će se (na hrvatskom jeziku) izlaganje Aleksandra Racza, Orhana Jašića i Slavka Antolića »Kremiranje pokojnika – bioetički, vjerski, javnozdravstveni i zdravstvenoeколоški pristup«

At the St. Martin's cemetery will be held the presentation "Cremation of the Deceased – Bioethical, Religious, Public Health, and Environmental Health Approach" (in Croatian) by Aleksandar Racz, Orhan Jašić, and Slavko Antolić

19.30 *Večera / Dinner*

21.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

Bioetički café:

Život u poeziji: smrt, gubitak i žalovanje

Čitanje iz knjige *Gotovo ništa* (Sarajevo: Buybook, 2011) uz razgovor pjesnika Chrisa Ageeja i Hrvoja Jurića

Bioethical Café:

A Life in Poetry: Death, Loss & Grief

A reading from *Next to Nothing* (Cambridge: Salt, 2009), followed by poets Chris Agee and Hrvoje Jurić in conversation

SRIJEDA, 17. svibnja 2017. / WEDNESDAY, May 17, 2017

10.00–12.30 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

***Okrugli stol »Životinjski životi i ljudski zakoni« /
Round Table “Animal Lives and Human Laws”***

Sudionici / Participants: Hrvoje Jurić, Tatjana Zajec, Julija Erhardt

13.00 *Ručak / Lunch*

Odlazak sudionika / Departure of participants

sažeci izlaganja

paper abstracts

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH

CHRIS AGEE

*Journal "Irish Pages", Belfast, Northern Ireland, United Kingdom /
Časopis »Irish Pages«, Belfast, Sjeverna Irska, Ujedinjeno Kraljevstvo*

**THE CONTEMPORARY RELEVANCE OF
HUBERT BUTLER (1900–1991)**

Balkan Essays, by the great Irish essayist Hubert Butler, dealing controversially with the NDH (Independent State of Croatia), was recently published simultaneously in English and Croatian (Belfast, Zaprešić: The Irish Pages Press, Fraktura, 2016), to considerable acclaim. But Butler is also an early green-ecological writer and thinker of brilliance and importance – one of those rare writers, like George Orwell or Alexander Solzhenitsyn or Albert Camus, for whom the source of his inspiration is what might be termed “the ethical imagination”. He writes out of a modern dissident sensibility that is profoundly at odds with the civilization grain of our centripetal age. The crux of his worldview is the championing of the small-scale over the colossal, the parish over “the global village”, the solitary spirit over the metropolitan “centres of culture”. He is, in fact, an “artistic philosopher” of the various meshed forms of human relations – local, regional, national, continental, global: arguing from the start that our age’s human energy and focus must be shifted back to the first two of those adjectives, whose vitality sustains the health of the rest.

SUVREMENI ZNAČAJ HUBERTA BUTLERA (1900.–1991.)

Knjiga *Balkanski eseji* velikoga irskog esejista Huberta Butlera, koja se na kontroverzan način bavi Nezavisnom Državom Hrvatskom (NDH), nedavno je, uz prilično odobravanje, objavljena simultano na engleskom i hrvatskom jeziku (Belfast, Zaprešić: The Irish Pages Press, Fraktura, 2016.). No Butler je također rani zeleno-ekološki pisac te briljantan i važan mislitelj – jedan od onih ne tako čestih pisaca, poput Georgea Orwella, Aleksandra Solženjicina ili Alberta Camusa, čiji je izvor inspiracije bilo ono što se može nazvati »etičkom imaginacijom«. On piše s modernim disidentskim senzibilitetom koji je u izrazitom nesuglasju s civilizacijskom srži našega centripetalnog doba. Bit njegova svjetonazora jest slavljenje malenoga, a ne kolosalnoga, lokalne zajednice, a ne »globalnoga sela«, usamljeničkoga duha, a ne velegradskih »kulturnih centara«. On je, ustvari, »umjetnički filozof« različitih isprepletenih oblika ljudskih odnosa – lokalnih, regionalnih, nacionalnih, kontinentalnih, globalnih: on otpočетка tvrdi da se ljudska energija i fokus našega doba moraju okrenuti prvim dvama od navedenih pridjeva, čija vitalnost održava zdravlje ostalih.

EVA D. BAHOVEC

*Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

WOMEN'S BODIES BETWEEN BIOPOLITICS AND BIOETHICS

As various studies have shown, women's bodies have been a target of medical and social control for a long period of time. The paper aims to present and analyse specific features of women's bodies, and to put them into the context of what Michel Foucault called *disciplinary* and *normalizing power*, and later examined as *biopolitics*. Whereas power was effectuated in controlling the individuals, biopolitics was reoriented onto "macro-body" of the whole population. In this context, some recent medical and bioethical practices, related to menstruation, abortion, artificial insemination, childbirth, etc., are presented and discussed. Examples are given from everyday lives of women in Slovenia as compared to some other countries of different social and religious background. The conclusion is made that some well-known practices of women's oppression are still present in our everyday lives, and that new forms of oppressive practices also have emerged. The final discussion goes back to Foucault and traces a lack of "problematization" of Foucault's biopolitics in relation to women's bodies, and points out that bioethical perspectives re-examine biopolitics precisely in relation to women.

ŽENSKA TIJELA IZMEĐU BIOPOLITIKE I BIOETIKE

Kako su pokazale razne studije, ženska su tijela kroz duga vremenska razdoblja bila meta medicinske i društvene kontrole. Ovo izlaganje nastoji predstaviti i analizirati specifična obilježja ženskih tijela i staviti ih u kontekst onoga što je Michel Foucault nazivao *disciplinirajućom* i *normalizirajućom moći*, a kasnije istraživao kao *biopolitiku*. Dok se moć izvršavala kao kontroliranje pojedinaca, biopolitika se reorijentirala na »makro-tijelo« cijeje populacije. U tom se kontekstu prikazuju i raspravljaju neke novije medicinske i bioetičke prakse povezane s menstruacijom, pobačajem, umjetnom oplodnjom, rađanjem, itd. Pritom se koriste primjeri

iz svakodnevnog života žena u Sloveniji u usporedbi s nekim drugim zemljama drugačije društvene i religijske pozadine. Zaključuje se da su neke dobro poznate prakse potlačivanja žena još uvijek prisutne u našoj svakodnevnici, a da su se pojavile i neke nove forme opresivnih praksi. Završna se rasprava vraća Foucaultu te se utvrđuje manjak »problematiziranja« Foucaultove biopolitike s obzirom na ženska tijela i ukazuje se na to da bioetičke perspektive trebaju ponovno istraživati biopolitiku, i to upravo u odnosu na žene.

MARIO BEBEK¹, MARIJA BRDAREVIĆ²

¹ *Nastavni zavod za javno zdravstvo »Dr. Andrija Štampar«, Zagreb, Hrvatska / Andrija Štampar Teaching Institute of Public Health, Zagreb, Croatia*

² *Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska / University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

AUTONOMIJA OSOBA S INVALIDITETOM I BIOETIKA

Bioetika i primjena načela supsidijarnosti u društvu može pomoći u napretku kvalitete rada i života osoba s invaliditetom. Sinergija primijenjene bioetike i razvoja stručne prakse jača autonomiju i ravnopravnost najranjivijih skupina u aktualnom, klimavom vrijednosnom sustavu u kojem danas svi živimo. Cilj ovog rada je smanjiti raskorak između očekivanog i stvarnog načina života osoba s invaliditetom te potaknuti društvenu svijest na veću osjetljivost prema slabijima. Autori vide izlaz u realizaciji principa solidarnosti i supsidijarnosti. Nužno je živjeti dobročinstvo na račun legalizma uz holistički pristup kroz metode timskog rada, bolje komunikacije primjenom aktivnog slušanja i kontinuiranog učenja empatije. Rješenje je implementacija supsidijarnosti na svim društvenim razinama i među svim ljudima, ne samo kao teorijski model bioetike već kao svakodnevni način života.

BIOETHICS AND AUTONOMY OF PERSONS WITH DISABILITIES

Bioethics and the application of the principle of subsidiarity in a society can help in the progress of the quality of work and life of people with disabilities. Synergy of applied bioethics and professional practice development strengthens the autonomy and equality of the most vulnerable groups in the current, shaky values system that we all live in today. The aim of this work is to reduce the gap between the expected and the actual way of life of people with disabilities and to encourage social awareness to greater sensitivity towards the weak. Authors see a possible way out in the realization of the principles of solidarity and subsidiarity. It is necessary to live charity at the expense of legalism with a holistic approach that employs teamwork methods, better communication by using active listening, and continuous learning of empathy. The solution is implementation of subsidiarity at all levels of society and among all people, not just as a theoretical model of bioethics but as a daily way of life.

SAMIR BEGLEROVIĆ, ORHAN JAŠIĆ

*Fakultet islamskih znanosti, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Islamic Sciences, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

EUTANAZIJA I NJENO RAZUMIJEVANJE U TRADICIJI BOSANSKOHERCEGOVAČKIH MUSLIMANSKIH RELIGIJSKIH AUTORA

U ovome referatu predstavljeno je razumijevanje problema eutanazije u percepciji bosanskohercegovačkih muslimanskih autora. Razmatrana su i analizirana bioetička mišljenja nekolicine suvremenih muslimanskih autora s Istoka, kao i religijskih pravnika (ar. *faqih*) i muslimanskih teologa u Bosni i Hercegovini o ovome problemu. Tijekom takovrsnog komparativnog bioetičkog istraživanja uočeno je da su muslimanski učenjaci, kako teolozi tako i religijski pravници, jedinstveni po pitanju nedopustivosti aktivne eutanazije. Nasuprot tome, u odnosu prema pasivnoj eutanaziji ističu se diferentne pozicije, od krajnje zabranjenosti do dopuštenosti. Kao mogući pristup eutanazijskom procesu navedena je, s teološko-moralnog motrišta (ar. *ʿIlm al-Ahlāq*), palijativna medicina i skrb za umiruće.

EUTHANASIA AND ITS UNDERSTANDING IN THE TRADITION OF BOSNIAN-HERZEGOVINIAN MUSLIM RELIGIOUS AUTHORS

This paper presents the understanding of the problem of euthanasia in the perception of Bosnian Muslim authors. It considers and analyses bioethical thoughts of several contemporary Muslim writers from the East as well as the religious jurists (ar. *faqih*) and Muslim theologians in Bosnia and Herzegovina. In this comparative bioethical research, it was noticed that the Muslim scholars, both theologians and religious jurists, have a unanimous viewpoint regarding the inadmissibility of active euthanasia. In contrast, regarding passive euthanasia, there are differentiated positions from the extreme prohibition to admissibility. A possible approach to the euthanasia process, from the theological-moral point of view (ar. *ʿIlm al-Ahlāq*), is found in palliative medicine and care for the dying.

ANDREJ BOGATINOSKI

*Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje,
Macedonia (student) /*

*Filozofski fakultet, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda u Skopju,
Makedonija (student)*

ETHICAL ISSUES IN THE *INTERNET OF THINGS*

The *Internet of Things* (IoT) has been one of the fastest emerging technologies in the last five years and it is expected to fully take the spotlight in the decade to come. But along with the increasing number of connected devices in the IoT, which is predicted to reach between 20 and 30 billion in 2020, come the ethical questions concerning manipulation of the personal data gathered from those devices. One of the most sensitive sectors of information included in the IoT, which will be the main focus of this paper, is the healthcare sector.

In this paper, I will try to identify the parts open to ethical issues covered in two topics: (i) the lack of standardisation of the information gathered, stored, and analysed from the Medical Devices (MD) in the IoT network, and (ii) the lack of regulations and policies controlling the manipulation of this information.

Finally, I will investigate and present the so-far proposed solutions for the ethical questions rising from the mentioned issues.

ETIČKI PROBLEMI POVEZANI S *INTERNETOM STVARÎ*

Internet stvari (*Internet of Things*, IoT) jedna je od tehnologija koje su se najbrže razvijale u posljednjih pet godina i očekuje se da će privući najviše komercijalne pažnje u idućem desetljeću. Međutim, s rastućim brojem povezanih uređaja u IoT, za koji se očekuje da će dostići između 20 i 30 milijardi u 2020. godini, pojavljuju se etička pitanja koja se tiču zloupotrebe osobnih podataka skupljenih s tih uređaja. Jedan od najosjetljivijih sektora informacija u IoT je zdravstveni sektor, koji će i biti glavna tema ovog rada.

Pokušat ću identificirati dijelove izložene etičkim pitanjima, koje ću obuhvatiti u dvjema temama: (i) nedostatak standardizacije informacija koje su skupljene, sačuvane i obrađene sa Zdravstvenih Uređaja (*Medical Devices*, MD) u IoT mreži, te (ii) nedostatak regulacija i zakona koji bi manipulaciju ovih informacija držali pod kontrolom.

Na kraju ću istražiti i predstaviti rješenja koja su dosad predložena za rješavanje gore navedenih problema.

VANJA BORŠ

Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia

NIETZSCHE: PERSPEKTIVIST ILI PLURIPERSPEKTIVIST?

Namjera je izlaganjem problematizirati filozofsku misao Friedricha W. Nietzschea u kontekstu koncepata *perspektivizam* i *pluriperspektivizam*. Naime, bez obzira na to što ideja i termin *perspektivizma* svoju filozofsku popularnost temeljno zahvaljuju upravo Nietzscheu, polazište je izlaganja da je za označivanje njegova stvaralaštva prikladniji određeniji pojam *pluriperspektivizam*, i to na način kako je artikuliran u Hrvatskoj. Stoga, argumentirat će se i naznačiti da kod Nietzschea nemamo isprazni relativizam, radikalni skepticizam, puki subjektivizam i sl., nego da postoje bitne integrativne i interaktivne značajke njegova perspektivizma.

NIETZSCHE: PERSPECTIVIST OR PLURIPERSPECTIVIST?

The intention of the presentation is to problematize the philosophical thought of Friedrich W. Nietzsche in the context of the concepts of *perspectivism* and *pluriperspectivism*. Namely, regardless of the fact that the idea and the term of *perspectivism* basically owe its popularity to Nietzsche, the starting point of the presentation is that the more concrete concept of *pluriperspectivism* is more appropriate for denoting his work, particularly in a manner that it has been articulated in Croatia. Therefore, I shall argue and indicate that with Nietzsche we do not have a vacuous relativism, radical scepticism, mere subjectivism etc., but that there are substantial integrative and interactive features of his perspectivism.

GEORGIOS BOUTLAS

*National and Kapodistrian University of Athens, Greece /
Nacionalno i kapodistrijsko sveučilište u Ateni, Grčka*

BIOETHICS AS THE “THIRD CULTURE”, INTEGRATING SCIENCE AND HUMANITIES, PREVENTING “NORMATIVE VIOLENCE” ON EACH OTHER

Integrative bioethics engages descriptive and normative academic fields, or two cultures, as C. P. Snow put it in *The Two Cultures and the Scientific Revolution*, announcing though in his later writings the emergence of a third culture, that can mediate between the two. Thomas Kuhn in *The Structure of Scientific Revolutions* exposes the practice of a new paradigm towards teaching history, describing in fact the relation of science and humanities in the positivistic era. The long standing reasons–causes debate that lays in the ground of the implied incompatibility of the two cultures, as it reflects in the Collingwoodian anti-causalism of the philosophy of history, against Davidsonian causalism, may elucidate the problem of “marriage” of cultures. Taking a look at Collingwood’s absolute presuppositions and Carnap’s frameworks will help us to investigate the possibility of a coherent framework for integrative bioethics. Can we frame a discipline where science and humanities as collaborating social practices will abstain from “normative violence” on each other?

BIOETIKA KAO »TREĆA KULTURA« KOJA INTEGRIRA PRIRODNE I HUMANISTIČKE ZNANOSTI TE SPREČAVA »NORMATIVNO NASILJE« JEDNIH NAD DRUGIMA

Integrativna bioetika uključuje i deskriptivna i normativna akademska polja, odnosno dvije kulture o kojima C. P. Snow govori u svom djelu *Dvije kulture i znanstvena revolucija*, najavljujući ipak, u svojim kasnijim spisima, i pojavu treće kulture koja može posredovati između onih dviju. Thomas Kuhn u *Strukturi znanstvenih revolucija* izlaže praksu nove paradigme spram poučavanja povijesti, opisujući zapravo odnos prirodnih i humanističkih znanosti u eri pozitivizma. Dugotrajna rasprava o uzrocima i posljedicama, koja leži u podlozi impliciranih nekompatibilnosti dviju

kultura, npr. u collingwoodovskom antikauzalizmu filozofije povijesti, usmjerenom protiv davidsonovskog kauzalizma, može rasvijetliti problem »braka« dviju kultura. Bacimo li pogled na Collingwoodove apsolutne pretpostavke i Carnapov okvir, to će nam pomoći da istražimo mogućnost koherentnoga okvira za integrativnu bioetiku. Možemo li zamisliti disciplinu gdje će se prirodne i humanističke znanosti kao surađujuće društvene prakse suzdržavati od »normativnog nasilja« jednih nad drugima?

JADRANKA BOŽIĆ

*Narodna biblioteka Srbije, Beograd, Srbija /
National Library of Serbia, Belgrade, Serbia*

BIOETIČKI PROBLEMI U LITERARNOM KONTEKSTU

Polazeći od koncepta integrativne bioetike kao interdisciplinarnog, multiperspektivističkog projekta etike života, odnosno razumijevanja moralnih pitanja života u svim njegovim manifestacijama – tematizirat ćemo pogubnost želje za spoznajom u religijsko-mitskoj interpretaciji (Biblijska priča o Adamu i Evi, mit o Prometeju) i književnosti (Goetheov *Faust*), a doći ćemo i do pitanja slobodne volje pojedinca (romani Dostojevskog). Analizirat ćemo i trilogiju Borislava Pekića (romane *Bjesnoća*, *Atlantida* i *1999*), koja također problematizira pitanja bioetike.

BIOETHICAL PROBLEMS IN THE LITERARY CONTEXT

Starting from the concept of integrative bioethics as an interdisciplinary, multiperspectival project of ethics of life, i.e. the understanding of moral issues of life in all its manifestations – we will discuss the harmful effects of the desire for knowledge in the religious-mythical interpretation (the Biblical story of Adam and Eve, the myth of Prometheus) and literature (Goethe's *Faust*), and we will also treat the question of free will of the individual (Dostoyevsky's novels). In addition, we will analyse the trilogy of Borislav Pekić (novels *Rabies*, *Atlantis*, and *1999*) which also deal with bioethical issues.

MARIJA BRDAREVIĆ, IVNA KOCIJAN

Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /

University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia

BIOETIČKE DVOJBE MEDICINSKIH SESTARA O DOBROVOLJNOJ EUTANAZIJI

Dobrovoljna eutanazija nije samo bioetički problem, već sve više postaje i socijalno-politički problem jer uključuje javnost i profesije koje su povezane s umirućim osobama. U novoj epohi profesionalnog razvoja, posao medicinskih sestara sadrži pristup osobama na granici života i smrti, jedine sigurne izvjesnosti koja sestrijskoj profesiji daje ozbiljnu težinu i odgovornost. Vrijednost ljudskog života i zadovoljstvo istim ne ovise u potpunosti o životnoj funkcionalnosti. Autorice analiziraju presjek rezultata kritičkog mišljenja velikog broja medicinskih sestara koje rade s umirućima kroz period od deset godina. Rješenje je hospicij, a ne dobrovoljna eutanazija. Moderna zapadna civilizacija događaju smrti stavlja tabu oznake. Smrt nije predmet razgovora suvremenog društva zapadne civilizacije. Hospicij je i filozofija skrbi i moderna zdravstvena ustanova s nizom sistema pružanja pomoći ljudima na kraju života, a njihovim njegovateljima, čak i nakon smrti u žalovanju.

NURSES' BIOETHICAL DOUBTS ABOUT VOLUNTARY EUTHANASIA

Voluntary euthanasia is not only a bioethical problem but it is also becoming a social and political issue because it involves general public and different professions connected to dying persons. In the new era of professional development, activities of a nurse include access to and care about patients close to death – an inevitable certainty that adds seriousness and responsibility to the nursing profession. Value and quality of human life, as well as satisfaction with life, are not entirely dependent upon its functionality. In this work, the authors analyse opinions of nurses working with dying patients collected over 10-year-long period: the solution would be hospice care, and not voluntary euthanasia. Modern western civilisation sees death as a taboo, often hidden from view and only rarely discussed. Hospice is both a philosophy of care for the dying and a modern institution which provides an array of care systems for those nearing the end of life and support to their families, even post-mortem support during the period of grief.

ANTO ČARTOLOVNI

*Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia*

**DOPRINOS KRŠĆANSKE ETIKE AKTUALNOJ
INTERPOLACIJI IZMEĐU ENVIRONMENTALIZMA
I EKOMODERNIZMA/EKOPRAGMATIZMA
U NOVOJ EPOHI ANTROPOCENA**

U posljednje je vrijeme čovječanstvo došlo do zaključka da je ono glavni pokretač promjena na našem planetu i začetnik nove epohe Antropocena, za razliku od protekle epohe gdje je priroda imala svoju određenu autonomiju (Holocen). Razvitak novog koncepta usko je vezan ne samo za prevenciju daljnjeg pogoršavanja situacije nego ujedno i za sanaciju aktualnog stanja. Današnji diskurs rješavanja aktualnog problema ide u dva smjera, a to su tradicionalni environmentalizam i ekomodernizam/ekopragmatizam. Environmentalizam zazire od primjene novih tehnologija pri rješavanju tog problema, dok ekomodernizam/ekopragmatizam ističe da je primjena novih tehnologija jedini način u rješavanju tog aktualnog problema. Nazočnoj polarizaciji kršćanska etika može dati ne samo odgovor nego i smjernice za pronalazak prikladnog rješenja koje se, s jedne strane, ne ustručava od upotrebe novih tehnologija, a s druge strane, ne zagovara njihovu neodgovornu primjenu.

**THE CONTRIBUTION OF CHRISTIAN ETHICS TO THE
CURRENT INTERPOLATION BETWEEN
ENVIRONMENTALISM AND ECOMODERNISM/
ECOPRAGMATISM IN THE NEW ANTHROPOCENE ERA**

Humanity recently came to the conclusion that it is the main driving force responsible for the changes to our planet and the originator of the new era of Anthropocene, unlike the recent era where nature possessed certain autonomy (Holocene). The development of this new concept is tightly connected not only with prevention of further deterioration but also with restoration of the current state. Today's discourse regarding actual problem solving takes two directions – traditional environmentalism and ecomodernism/ecopragmatism. Environmentalism takes a repulsive stand towards

use of emerging technologies in solving these issues, while ecomodernism/ecopragmatism points out how the use of emerging technologies is the only way to resolve the current crisis. Christian ethics may provide answer for the existing polarisation by bringing guidelines for finding the suitable solution, which on the one hand do not hesitate to use new and emerging technologies and on the other hand do not advocate their irresponsible application.

IGOR ČATIĆ

*Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of
Zagreb, Croatia*

MEDICINA SVE OKRUŽENIJA TEHNIKOM

Povezanost medicine i tehnike je stara, ali danas je to najvažniji trend 21. stoljeća. No u posljednjih pola stoljeća dramatično je porastao utjecaj tehnike na medicinu. Pritom treba razlikovati dva bitna utjecaja. Razvijen je niz novih postupaka (npr. operacije laserom i aditivna proizvodnja) i metoda ispitivanja temeljenih prvenstveno na uporabi odgovarajućih programa (npr. PET-CT metoda otkrivanja raka). Pri održavanju stanja sve se učestalije rabe usadci od neživih materijala koji se ugrađuju u čovječje tijelo (materijalna kiborgizacija). Istodobno je sve sofisticiranije informacijsko kiborgiziranje (npr. ubrizgavanje sloja umjetne inteligencije u lubanju). Postoje i drugi, npr. kemijski i električni načini *poboljšavanja* ljudskog bića. Istodobno je ljudsko biće sve okruženije usavršenijim robotima i umjetnom inteligencijom (avatari i ostali programi). Sve to otvara brojna etička pitanja.

MEDICINE INCREASINGLY SURROUNDED BY TECHNOLOGY

The link between medicine and technology is very old, but today this is the most important trend of the 21st century. But in the last half century the impact of technology on medicine has dramatically increased. One must distinguish between two important impacts. A series of new procedures (e.g. laser surgery and the production of the additive production of parts) and test methods have been developed based primarily on the use of appropriate software (e.g. PET-CT cancer detection methods). In keeping the state of health implants from non-living materials (material cyborgisation) are increasingly used. At the same time, informational cyborgisation (e.g. injection of artificial intelligence layer in the skull) is progressively sophisticated. There are other ways, e.g. chemical and electrical, of improving human beings. At the same time a human being is more and more surrounded with increasingly sophisticated robots and artificial intelligence (avatars and other programs). All this raises a number of ethical issues.

NIKOLINA ČAVAR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (studentica) /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb,
Croatia (student)*

KAKO ZAUSTAVITI MODERNO ROPSTVO?

Biti rob znači biti u potpunosti pod kontrolom druge osobe (korištenjem nasilja) u svrhu seksualne i/ili ekonomske eksploatacije. Prema *The Global Slavery Indexu*, danas u svijetu u ropstvu živi između 45 i 46 milijuna ljudi. Broj ljudi podložnih ropstvu drastično se povećao, između ostalog, zbog velikog rasta svjetske populacije, siromaštva, klimatskih promjena i prirodnih katastrofa. Ovim izlaganjem ponudit ću nekoliko rješenja ovog velikog problema.

HOW TO END MODERN SLAVERY?

To be a slave means to be completely controlled by another person (by the use of violence) in order to be exploited sexually, economically, or both. According to *The Global Slavery Index*, about 45 to 46 million people in the world today live in slavery. The number of people vulnerable to enslavement has increased over time, among other reasons, due to a very great increase in the global population, poverty, climate change, and environmental disasters. In this lecture I will offer possible solutions to this problem.

IVANA ČOVIĆ

*Faculty of Philosophy and Education, University of Vienna, Austria /
Fakultet za filozofiju i pedagogiju, Sveučilište u Beču, Austrija*

THE EMBODIED MIND IN THE CONTEXT OF INTEGRATIVE BIOETHICS

Fantasies of overcoming human body and its limitations through means of technological development (e.g. fantasy of downloading human consciousness on the computer) are already circulating in the scientific world in different forms. All these fantasies have one underlying assumption – that of mind being distinct and therefore dissociable from the body. There is something fundamental that these fantasies disclose – they are logical extensions of the Cartesian worldview, where mind is considered as more important than the body. Extending from there, the body is something that can be substituted for some other, superior medium, or at least enhanced for the purposes of the mind. On the other hand, there are theories in support of the mind as embodied and extended that challenge this mind-body duality. In that context, it is interesting to turn to the embodied cognitive science and philosophical theories of mind which stem from various research fields and bring the body back into the picture from different perspectives. If we follow and accept the theories that go against the Cartesian mind-body duality, this could lead to far-reaching consequences for many scientific debates, and one of the most significant could be in the field of (integrative) bioethics.

UTJELOVLJENI UM U KONTEKSTU INTEGRATIVNE BIOETIKE

U suvremenoj znanosti, a isto tako i u sferi umjetnosti, nailazimo na projekcije i nade o budućnosti koje vide napredak u nadilaženju tijela i tjelesnih ograničenja. Takve zamisli i fantazije o budućnosti u osnovi počivaju na kartezijanskom dualizmu tijela i uma, te na pretpostavci da je um, makar djelomično, odvojiv od tijela, te da može u nepromijenjenom obliku egzistirati, čak i napredovati, u nekom drugom mediju. To su, naravno, radikalnije projekcije, no postoje i one umjerenije, koje također proizla-

ze iz sličnih ili istih temeljnih pretpostavki o odnosu tijela i uma. Teorije o utjelovljenom umu dubinski preispituju i učestalo osporavaju održivost kartezijanskog pristupa u znanosti, a i sve veći napredak u medicini, kognitivnoj znanosti i neuroznanosti, te određene teorije uma koje proizlaze iz filozofije idu u prilog tezi o utjelovljenome umu. No, ukoliko se ta teza prihvati, ona može imati dalekosežne implikacije u različitim znanstvenim debatama, posebice u onima koje se vode u polju (integrativne) bioetike.

DANIJELA DE MICHELI VITTURI

*Hrvatsko katoličko liječničko društvo, Split, Hrvatska /
Croatian Catholic Medical Society, Split, Croatia*

STRAH OD RAĐANJA

Istraživanje je provedeno u specijalističkoj ordinaciji obiteljske medicine u Splitu od 2013. do 2016. godine metodom intervjua uz pomoć upitnika »Strah od rađanja«. Glavni razlozi odgode rađanja su: dovoljan broj rođene djece, ekonomske i socijalne neprilike, nedostatak bračnog dijaloga, nezrelost partnera i zdravstveno stanje. Dio ispitanika smatra potrebnim materijalne, ekonomske i stambene uvjete, psihičku stabilnost, bračnu i obiteljsku slogu te dobar dijalog. Mali broj ispitanika smatra da je danas nemoguće imati djecu. Liječnici obiteljske medicine trebali bi poučavati dobrom bračnom dijalogu, metodama prirodnog planiranja obitelji i odgovornom prihvaćanju željenog broja djece.

FEAR OF GIVING BIRTH

The survey has been conducted at a family practice in Split from 2013 to 2016 by method of interviews with a questionnaire entitled "Fear of Giving Birth". The main causes of birth delay were: satisfactory number of previously born children, economic and social distress, lack of marital dialogue, partner's immaturity, and health conditions. A part of examinees insist on sufficient material, economic, and housing conditions, psychic stability, marital and family concord, and a satisfactory marital dialogue as obligatory conditions for giving birth. A small number of examinees state that it is impossible to have children nowadays. Family doctors should instruct on the importance of a good marital dialogue, natural methods of family planning, and responsible acceptance of the wanted number of children.

DRAGANA DENIĆ

*Opća bolnica Kruševac, Srbija /
General Hospital Kruševac, Serbia*

EUTANAZIJA – RASKRSNICA ILI LABIRINT?

Eutanazija, kao tema neposredno povezana s umiranjem i smrću, predstavlja sklizak teren na kojem se ukrštaju različite dileme – medicinske, pravne, socijalne, etičke, teološke. Ovaj rad je pokušaj da se problem eutanazije sagleda multidisciplinarno. Osnovni princip je poštovanje autonomije pacijenta, što podrazumijeva pravo čovjeka na život i kvalitetu života, kao i pravo na samoodređenje, tj. odlučivanje o smrti i pravo na dostojanstvenu smrt. Potrebno je da se s medicinskog, etičkog i pravnog aspekta jasno definiraju pojmovi smrti i umiranja (njegove ireverzibilne faze), kao i kriteriji za nastupanje trenutka smrti. Prije donošenja zakona o eutanaziji neophodna je javna društvena debata u kojoj bi sudjelovali liječnici, psiholozi, pravnici, filozofi, teolozi i svi zainteresirani građani. To bi doprinijelo tome da se eutanazija demistificira i smjesti u jasne medicinsko-pravne okvire.

EUTHANASIA – A CROSSROAD OR A LABYRINTH?

Euthanasia, a topic closely linked to death and dying, represents a slippery crossroad for different dilemmas of medicine, law, social justice, ethics, theology. This work attempts to see the problem of euthanasia in a multidisciplinary way. The most fundamental principle is respect for the patients' autonomy, which presupposes the right to life, the right to quality of life, as well as the right to self-determination, i.e. the right to decide about one's death and the right to die with dignity. Death and dying process (its irreversible phase) must be defined medically, ethically, and legally. Before passing an act on euthanasia, doctors, psychologists, lawyers, philosophers, theologians, and all interested citizens must engage in a public social debate. This could help demystify euthanasia and put it in a clearly defined medico-legal framework.

ROBERT DORIČIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

BIOETIČKI STANDARDI U SVJETLU JAVNOZDRAVSTVENE (BIO)ETIKE

Interdisciplinarnim radionicama održanim u sklopu projekta *Europska bioetika na djelu* kreirana je preliminarna lista *bioetičkih standarda*. Kako je istaknuto u preambuli, primarni je cilj bioetičkih standarda »pružiti odlučivateljima na razini lokalne samouprave (kao najniže neposredne razine s ingerencijama izvršne vlasti te s time povezanih ovlasti i odgovornosti) listu što konkretnijih smjernica koji bi trebali voditi k unapređenju odnosa čovjeka i okoliša«. Zasebna skupina s liste bioetičkih standarda posvećena je zdravlju ljudi, ali u najširem smislu definiciji zdravlja. Ova je skupina standarda prema svojoj naravi najvećim dijelom bliska upravo domeni javnog zdravstva. U ovome će se izlaganju predstaviti tu skupinu standarda u okviru postulata javnog zdravstva. Osim toga, na konkretnom će se primjeru popitati narav veze između bioetike i javnoga zdravstva.

BIOETHICAL STANDARDS IN THE LIGHT OF PUBLIC HEALTH (BIO)ETHICS

During the interdisciplinary workshops held as part of the *European Bioethics in Action* project, a preliminary list of *bioethical standards* was created. As noted in the preamble, the primary objective of bioethical standards is “to provide to policy makers at the level of local government (as the lowest level of the direct competencies of the executive and related public authorities and responsibilities) the list of concrete guidelines that should lead to the improvement of the relationship between man and its environment”. One of the groups from the list of bioethical standards is dedicated to human health, considering the broadest sense of the definition of health. This set of standards, by its nature, is close precisely to the domain of public health. In this presentation this group of standards will be introduced within the framework of public health principles. In addition, through this concrete example the nature of the link between bioethics and public health will be examined.

JULIJA ERHARDT

Faculty of Science, University of Zagreb, Croatia /

Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

LABORATORY ANIMALS TODAY: HOW FAR HAVE WE COME WITH ALTERNATIVES?

For centuries it was thought that animals were not capable of experiencing feelings, but functioned only as machines. The moral status we assign to animals, and subsequently our relationship with them, is determined by our estimation of their sensitivity and level of consciousness. Knowledge about the appearance of sensitivity and consciousness in animals, as well as our reflection on the limits of the permissible treatment of animals, is steadily shifting towards phylogenetically lower and lower animal species.

Today, awareness of the need to respect animal rights while working with experimental animals is higher than ever. Legislation and regulatory agencies are ensuring the ethical treatment of experimental animals in breeding and experimentation. The assessments of necessity and conditions of working with animals are getting stricter and a growing number of researchers and organizations are involved in establishing alternative methods to replace animals in laboratory practices. With the development of technology accompanying the natural sciences, new alternative methods and tools are being developed and the alternative methods are becoming increasingly reliable and trustworthy.

The paper will present the achievements that science and technology have brought us regarding alternatives to animal testing in several areas where laboratory animals are used.

POKUSNE ŽIVOTINJE DANAS: DOKLE SMO DOŠLI S ALTERNATIVAMA?

Stoljećima se smatralo da životinje nisu sposobne osjećati, već funkcioniraju kao mašine bez osjećaja. Moralni status životinja te naš odnos prema njima određujemo prema našoj procjeni osjetilnosti i nivoa svijesti životinja. Znanje o granici osjetilnosti i svijesti kod životinja, pa tako i naše razmišljanje o granici ispravnosti u radu sa životinjama, pomiče se prema filogenetski sve nižim životinjskim vrstama.

Danas je svijest o potrebi etičnog rada s pokusnim životinjama viša nego ikada, a zakonodavstvo i regulatorne agencije osiguravaju etično postupanje s pokusnim životinjama pri uzgoju i eksperimentiranju. Sve su stroža preispitivanja je li nešto zaista neophodno raditi i pod kojim uvjetima te je sve veći broj istraživača i organizacija koje se bave ustanovljavanjem alternativnih metoda rada sa životinjama. Uz razvoj tehnologije koja prati prirodne znanosti i razvoj alternativnih metoda pojavljuju se i novi alati, te alternativne metode postaju sve pouzdanije i vjerodostojnije.

U izlaganju će biti riječi o tome što nam je donio razvoj znanosti i tehnologije na području alternative korištenju životinja u različitim područjima u kojima se životinje koriste.

IGOR ETEROVIĆ, MARTINA ŠENDULA-PAVELIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

IN SEARCH OF THE BIOETHICAL LEADERSHIP STANDARDS

The talk about bioethical standards has opened not just the question of the needed features of the discipline of bioethics, but implicitly also the question about the carriers of the discipline – bioethicists themselves. Starting from the results of research of different aspects of ethical leadership we build a theoretical framework for the analogous leadership in the field of bioethics. By widening the theoretical framework with philosophical and psychological analysis we specify some necessary features for such special kind of normative leadership. Finally, we argue that further dissemination provides fruitful theoretical and practical grounds for articulation of basic features of bioethical leadership as the most important standards of bioethicist's work and behaviour.

U POTRAZI ZA STANDARDIMA BIOETIČKOG RUKOVOĐENJA

Govor o bioetičkim standardima otvorio je ne samo pitanje potrebnih karakteristika same bioetike kao discipline nego implicitno i pitanje o nositeljima te discipline – bioetičarima samima. Polazeći od rezultata istraživanja različitih aspekata etičkog rukovođenja gradimo teorijski okvir za analogno rukovođenje u polju bioetike. Šireći teorijski okvir filozofijskom i psihologijskom analizom određujemo neka nužna obilježja za ovu posebnu vrstu normativnog rukovođenja. Zaključno argumentiramo da daljnja diseminacija nudi plodan teorijski i praktični temelj za artikulaciju osnovnih obilježja bioetičkog rukovođenja kao najvažnijih standarda bioetičareva rada i ponašanja.

SREĆKO GAJOVIĆ¹, ANNA LYDIA SVALASTOG²

¹ *Croatian Institute for Brain Research, School of Medicine, University of Zagreb, Croatia /*

Hrvatski institut za istraživanje mozga, Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

² *Department for Health and Social Studies, Østfold University College, Halden, Norway /*

Odjel za zdravstvene i socijalne studije, Østfoldski sveučilišni koledž, Halden, Norveška

KNOWLEDGE LANDSCAPES – LINEAR AND NON-LINEAR KNOWLEDGE COMMUNICATION IN THE DIGITAL SOCIETY

Before the establishment of digital technologies, in the so-called *offline environment*, knowledge communication involved the relationship between teacher/connoisseur/expert and student/lay person/apprentice. This relationship had linear knowledge flow from the source to the target, complemented by a dialogue through questions raised in the opposite direction. The technologies of book printing and diverse didactic aids, which replaced direct communication in the offline environment, did not change the linear paradigm.

With the introduction of digital society, which is based on the *online environment*, previous positive experiences and simplicity of the linear paradigm lead to a mere copying of linear approach to knowledge communication in the new circumstances. However, the availability of knowledge and the ease of online access is simultaneously accompanied by different new non-linear modes of communication, also being able to distort the knowledge. *Knowledge Landscapes* is the concept that illustrates the diverse paths of knowledge in the digital realm. As a special trajectory, we suggest the existence of loops called “Black Holes”, in which a causal relationship is disturbed and the same question is asked repetitively in a circle with no progress. In these loops the irrational wins and it is concretised in conspiracy theories, diverse phobias, and unverified medical claims (e.g. anti-vaxxers), while evidence-based knowledge is lost by repeatedly asking the same question all over again.

KRAJOLICI ZNANJA – LINEARNI I NELINEARNI PRIJENOS ZNANJA U DIGITALNOM DRUŠTVU

Prije uspostave digitalne tehnologije, u tzv. *offline okružju*, prijenos znanja uključivao je odnos između učitelja/poznavaoaca/stručnjaka i učenika/laika/šegrt. Ovaj je odnos imao linearni oblik strujanja znanja od izvora prema cilju i nadopunjavao se dijalogom pitanjima postavljenim u suprotnom smjeru. Tehnologija tiskanja knjiga, te druga didaktička pomagala koja zamjenjuju direktni kontakt uključenih osoba u *offline* okružju, nisu mijenjala ovu linearnu paradigmu.

S pojavom digitalnog društva koje koristi *online okružje*, prijašnje pozitivno iskustvo i jednostavnost paradigme doveli su do pukog preslikavanja linearnog pristupa u prijenos znanja u novim okolnostima. Međutim, dostupnost znanja i lakoća *online* pristupa istovremeno je praćena novim ne-linearnim načinima prijenosa znanja, koji također imaju sposobnost njegova izobličavanja. *Krajolici znanja* predstavljaju koncept koji oslikava puteve znanja u digitalnom svijetu. Kao specijalnu putanju pretpostavljamo postojanje petlji nazvanih »crne rupe«, u kojima se uzročno-posljedična veza narušava i isto se pitanje postavlja repetitivno u krug, bez napretka. U tim petljama iracionalno pobjeđuje i konkretizira se u teorijama zavjere, raznim fobijama i neprovjerenim medicinskim činjenicama (primjer pokreta protiv cijepljenja), a znanje bazirano na dokazima gubi se ponavljanim postavljanjem istog pitanja.

MICHAEL GEORGE

*Religious Studies Department, St. Thomas University, Fredericton, Canada /
Odjel za religijske studije, Sveučilište sv. Tome, Fredericton, Kanada*

BIOETHICS: CRISIS MANAGEMENT OR MOVING TOWARDS A COMPREHENSIVE ETHICS?

I propose to examine bioethics as part of a “bigger picture” perspective, where my primary interest is to promote the development of bioethics in the direction of a comprehensive and normative ethics that is grounded in the use of generalized empirical method. The fundamental and dynamic basis of normativity is based on the cognitive skill sets and operations of human beings where questioning, understanding, and decision making result in the creation of actual worlds. The critical discrepancy between positive and constructive projects and those perspectives that thwart development is indicated by the distinction of positions, which foster constructive development, and counter-positions, which lead to increased disorder and dysfunction. The main indication of whether actual values are promoted or thwarted is the extent to which growth in intellectual, emotional, psychic, and moral capacities can be identified.

BIOETIKA: UPRAVLJANJE KRIZOM ILI KORAK PREMA OBUHVATNOJ ETICI?

Namjeravam ispitivati bioetiku kao dio perspektive koja polazi od jedne »veće slike«, gdje me prvenstveno zanima poticanje razvoja bioetike u smjeru jedne obuhvatne i normativne etike koja se temelji na korištenju poopćene empirijske metode. Temeljna i dinamična osnovica normativnosti bazira se na skupu kognitivnih sposobnosti i operacija ljudskih bića, gdje propitivanje, razumijevanje i donošenje odluka rezultiraju stvaranjem stvarnih svjetova. Kritička diskrepancija između pozitivnih i konstruktivnih projekata te onih perspektiva koje ometaju razvoj naznačena je razlikovanjem pozicija koje potiču konstruktivan razvoj te suprotnih pozicija koje vode rastućem neredu i nefunkcionalnosti. Za odgovor na pitanje promovira li se stvarne vrijednosti ili ih se ometa glavni je indikator pitanje do koje se mjere može identificirati rast u intelektualnim, emocionalnim, psihičkim i moralnim sposobnostima.

JOSÉ ROBERTO GOLDIM

*School of Medicine, Pontifical Catholic University of Rio Grande do Sul,
Porto Alegre, Brazil /*

*Medicinski fakultet, Pontifikalno katoličko sveučilište Rio Grande do Sula,
Porto Alegre, Brazil*

BIOETHICS IN LATIN AMERICA

A panorama of Latin American bioethics will be presented in different approaches, such as historical perspective, intellectual production, and knowledge areas.

Bioethics began in Latin America in the early 1970's. Many countries, e.g. Argentina and Brazil, have a lot of experience in teaching, research, and consulting activities related to bioethics. Latin America has different approaches to research ethics involving humans and animals. Some countries have established a legal framework for these activities and others have not. Latin American bioethics has two different roots: European and North American. The European roots were based mainly in Albert Schweitzer's and Fritz Jahr's thoughts, and in Christian religious tradition. The North American roots were based in Van Rensselaer Potter and the thinkers of the Kennedy Institute of Ethics at the Georgetown University, as well as in the patient movements in the late 1960's and in the Belmont Report.

The main issues in Latin American bioethics are: education and bioethics, the beginning and the end of life, research ethics, public health, epistemology of bioethics, genetics, sexual health and reproduction, vulnerability, and the environment. Latin American bioethics has many challenges, e.g.: to increase the impact internationally, to create collaboration networks with universities around the world, not just in the Portuguese and Hispanic countries, to change the policies to publish articles in English, Spanish, and Portuguese, as *Revista Bioética* (Brazilian journal of bioethics) is already doing, and to improve education and professionalization by establishing graduate and postgraduate training.

BIOETIKA U LATINSKOJ AMERICI

Panorama latinoameričke bioetike bit će prikazana iz različitih kutova kao što su povijesna perspektiva, intelektualna produkcija i područja znanja.

U Latinskoj se Americi bioetika pojavila ranih sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Mnoge zemlje, npr. Argentina i Brazil, imaju mnogo iskustva u obrazovnim, istraživačkim i konzultantskim aktivnostima vezanima uz bioetiku. U Latinskoj Americi postoje različiti pristupi etici istraživanja koja uključuju ljude i životinje. Neke su zemlje izgradile pravni okvir za te djelatnosti, a neke nisu. Latinoamerička bioetika ima dva različita korijena: europski i sjevernoamerički. Europski se korijeni nalaze uglavnom u mišljenju Alberta Schweitzera i Fritza Jahra te u kršćanskoj religijskoj tradiciji. Sjevernoamerički korijeni nalaze se u djelu Vana Rensselaera Pottera i mislitelja s Kennedyjevog instituta za etiku na Sveučilištu Georgetown, kao i u pokretima pacijenata kasnih šezdesetih godina dvadesetog stoljeća te u Belmontskom izvještaju.

Glavne teme latinoameričke bioetike su: obrazovanje i bioetika, početak i kraj života, etika istraživanja, javno zdravlje, epistemologija bioetike, genetika, spolno zdravlje i reprodukcija, ranjivost, te okoliš. Bioetika se u Latinskoj Americi suočava s brojnim izazovima kao što su: povećanje utjecaja na međunarodnoj razini, stvaranje istraživačkih mreža sa sveučilištima diljem svijeta, a ne samo u zemljama portugalskog i španjolskog govornog područja, promjena izdavačke politike u tom smislu da se članci objavljuju na engleskom, španjolskom i portugalskom, što *Revista Bioética* (brazilski bioetički časopis) već čini, te unapređenje obrazovanja i profesionalizacije ustanovljavanjem magistarskih i doktorskih obrazovnih programa.

JOSIP GUĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand) /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb,
Croatia (PhD student)*

DOPRINOS KULTURNE ZOOLOGIJE I BOTANIKE NIKOLE VISKOVIĆA INTEGRATIVNOJ BIOETICI

Kulturna zoologija i kulturna botanika dva su koncepta koja uvodi Nikola Visković, prvenstveno u djelima *Životinja i čovjek* (1996.) te *Stablo i čovjek* (2001.). Riječ je o projektima kojima je cilj proučiti sve aspekte čovjekova odnosa spram životinjskog i biljnog svijeta, koristeći pristupe mnoštva znanstvenih i svjetonazorskih perspektiva. Takav pristup problemu uvelike je blizak onomu integrativne bioetike, pa tako kulturna zoologija i botanika posjeduju snažan potencijal u smislu doprinosa daljnjoj izgradnji tog transdisciplinarnog i pluriperspektivnog pristupa moralnim problemima koji se tiču života u svim njegovim aspektima. Stoga je svrha ovog izlaganja u kratkim crtama predstaviti navedene Viskovićeve koncepte te ukazati na njihove metodološke i sadržajne sličnosti s integrativnom bioetikom, kao i na mogućnosti njihova doprinosa potonjoj.

THE CONTRIBUTION OF NIKOLA VISKOVIĆ'S CULTURAL ZOOLOGY AND BOTANY TO INTEGRATIVE BIOETHICS

Cultural zoology and cultural botany are two concepts introduced by Nikola Visković, primarily in the books *Animal and Man* (1996) and *Tree and Man* (2001) in which he aims to examine all aspects of man's relationship towards the animal and plant life, using approaches of many scientific and world-view perspectives. Such an approach is greatly similar to the one of integrative bioethics, which implies that cultural zoology and botany have a strong potential for contributing to the further construction of that transdisciplinary and pluriperspective approach to moral issues regarding life in all its aspects. Therefore, the aim of this presentation is to briefly introduce Visković's concepts and to point out their methodological and conceptual similarities with integrative bioethics, as well as possibilities of their contribution to the latter.

SVEN HOČEVAR-POTOKAR

*OMI – Open Mind Institute, Institute for Anthropological Medicine,
Ljubljana, Slovenia /*

*OMI – Institut otvorene misli, Zavod za antropološku medicinu,
Ljubljana, Slovenija*

NOBEL PRIZE IN PHYSIOLOGY OR MEDICINE THROUGH TIME AND THE GREATEST ETHICAL CONTROVERSIES

Nobel Prizes are probably the best internationally known prizes today accompanied only by Academy Award “Oscars”. Even some of the consequences are similar. Recipients are elevated enormously. But there is one crucial difference: men and women who received Oscars never invented nuclear weapons, never experimented on animals and never carried out medical procedures that killed patients.

Alfred Nobel set his prizes for individuals whose work is beneficial to mankind and for the most part he succeeded. But as he himself was a person of controversy and paradox, so are the prizes that carry his name. Of course, The Peace Prize gets the biggest share of publicity and therefore controversy, but it is The Nobel Prize in Physiology or Medicine that can cause grave ethical and moral consequences. And in some cases, unfortunately, it did.

NOBELOVA NAGRADA ZA FIZIOLOGIJU ILI MEDICINU TIJEKOM VREMENA I NAJVEĆE ETIČKE KONTROVERZE

Nobelove su nagrade vjerojatno međunarodno najpoznatije nagrade danas, usporedive samo s holivudskim »Oscarima«. Slične su čak i neke od posljedica. Primatelji su nevjerojatno uzvišeni. No postoji jedna bitna razlika: muškarci i žene koji su primili »Oscara« nikada nisu izumili nuklearno oružje, nikada eksperimentirali na životinjama i nikada provodili medicinske postupke koji su ubijali pacijente.

Alfred Nobel ustanovio je svoje nagrade za pojedince čiji je rad koristan za čovječanstvo i u najvećem je dijelu uspio. No, kao što je i sam bio osoba kontroverze i paradoksa, nagrade koje nose njegovo ime kontroverzne su i paradoksalne. Naravno, nagrada za mir dobiva najveći dio publiciteta i stoga izaziva najveće kontroverze, ali i Nobelova nagrada za fiziologiju ili medicinu može uzrokovati teške etičke i moralne posljedice. I nažalost je već uzrokovala.

MARTIN ILIĆ

*XV. gimnazija, Zagreb, Hrvatska (učenik) /
XVth Gymnasium, Zagreb, Croatia (student)*

REPRODUKCIJSKO KLONIRANJE ČOVJEKA: PROBLEM DUHOVNE DUŠE

Ovaj će se rad baviti problematikom postanka duhovne duše prilikom kloniranja, i to iz nekoliko misaonih perspektiva: filozofske, religijske i prirodoznanstvene. Vodit će se rasprava o duši, o njezinoj definiciji, njezinoj ulozi u životu živih bića i njezinim obilježjima. Također će se postaviti pitanje odakle duše potječu i je li njihov broj konačan, to jest koriste li se stare duše da udahnu život u nove organizme (prema hinduizmu i budizmu). Postavit će se pitanje što su zapravo klonovi, mogu li se smatrati ljudima i što to znači za klonove u teološko-filozofskom smislu. Cilj je ovog rada pokazati kako bi se u slučaju kloniranja čovjeka, kroz dosljednu argumentaciju, dovelo u pitanje postojanje duše i njezina stvaratelj.

HUMAN REPRODUCTIVE CLONING: THE PROBLEM OF SPIRITUAL SOUL

This paper will deal with the issues of the spiritual soul during cloning from several perspectives: philosophical, religious, and scientific. There will be a discussion about the soul, its definition, its role in the life of living beings and its characteristics. A question regarding where souls originated from and whether their number is finite, that is, whether old souls are used to breathe life into new organisms (according to Hinduism and Buddhism) will be presented and discussed. Also, the question remains what are actually clones, can they be seen as humans, and what it means for the clones in the theological and philosophical terms. The aim of this paper is to show how cloning humans would question the existence of the soul and of its creator through consistent argumentation.

AZRA JAGANJAC¹, RUKEN ESRA DEMİRDÖĞEN²

¹ *Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /*

Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

² *Karatekinovo sveučilište u Çankırıju, Turska / Çankırı Karatekin University, Turkey*

INŽENJERSKA ETIKA

Inženjeri rade u proizvodnji, ali i u projektantskim, istraživačkim, konzultantskim i obrazovnim institucijama. Budući da preuzimaju različite uloge, važno je da su svjesni svojih odgovornosti prema javnosti, kolegama i zaposlenicima, prema okolišu i prema svojoj profesiji. Jedna od glavnih uloga inženjera jest da kreiraju procese i da upravljaju njima, proizvođači specifične proizvode za kupce uz odgovarajući profit. Druga važna uloga inženjera jest da osiguraju životne uvjete za radno osoblje i stanovnike u blizini tvornice. Moraju se pridržavati zakonskih propisa o okolišu ne samo u kontekstu proizvodnje nego i daljnjeg mogućeg kruženja produkata i polutanata kao što su transport, korištenje od strane kupca, aktivnosti recikliranja i konačnog odlaganja. U radu se daje historijski pregled razvoja svijesti o okolišu s posebnim osvrtom na velike katastrofe prouzročene lošim projektom ili upravljanjem. Ističe se tzv. *zeleni pristup: svijest o okolišu, eko-učinkovita proizvodnja s prevencijom zagađivanja*, uz poseban osvrt na *zelenu kemiju* u nanotehnologiji.

ENGINEERING ETHICS

Engineers work in manufacturing but also in designing, research, consultancy, and educational institutions. Because they assume different roles it is important that they are aware of their responsibility to the public, colleagues, and employees, to the environment and to their profession. One of the main roles of engineers is to design processes and to manage producing products for specific customers at a profit. Another important role is to provide living conditions for the working staff and residents near the plant. Engineers have to comply with legislation on the environment not only in the context of production but also in further possible circulation

of products and pollutants such as transportation, customer use, recycling activities, and final disposal. The paper provides a historical overview of the development of environmental awareness with special focus on major disasters caused by poor design or management. The so-called *green approach* is highlighted: *environmental awareness*, *eco-efficient production* with prevention of pollution, with a special emphasis on *green chemistry* in nanotechnology.

LUKA JANEŠ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorand) /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb,
Croatia (PhD student)*

ALDO LEOPOLD I METAFIZIKA ŠUME

Cilj je izlaganja ukazati na analogiju između postupnog nestajanja prirodnih »kauzalnih« bogatstava, ponajprije devastacijom šumskih prostranstava na globalnoj razini, te potpunog nestanka svijesti opće populacije u kontekstu prirodnosti samog ljudskog bića, odnosno intrinzične nerazdvojivosti ljudske *psyche* od *physisa* kao takvog. Proizvod navedenog *thanatosnog* kauzaliteta primjećujem pri posvemašnjem otuđenju *anthroposa* kroz n-empirijske manifestacije beskompromisnog narcizma, sebičnosti i neintegrativnosti »tubivstvijućih«, čije ću fenomenološko tkivo nastojati raskriti i smisaono nadvladati tijekom izlaganja uz pomoć blistavih bioetičkih misli Alda Leopolda. Također, ukazat ću i na zabrinjavajuću globalnu realnost psihičkog rascjepa, odnosno opće »shizofrenije« tubivstvijućih, što se, smatram, pokazuje putem srdžbe i straha kao općih paradigmi održavanja vrste.

ALDO LEOPOLD AND THE METAPHYSICS OF FOREST

In this lecture, I will point out the analogy between gradual vanishing of natural "causal" riches, primarily through the devastation of forest areas on a global scale, and the utter disappearance of the consciousness of general population in the context of the naturalness of the human being, that is, of the intrinsic inseparableness of *psyche* and *physis per se*. The results of the aforementioned *thanatos* causality can be noticed in the universal alienation of *anthropos* occurring as the n-empirical manifestations of narcissism lacking any compromise, on the grounds of selfish and unintegrative "Dasein" whose phenomenological tissue is to be uncovered in this lecture and its meaning transcended via Aldo Leopold's glistening bioethical thoughts. Also, I will point out the worrisome global reality of mental fissure, the general "schizophrenia" of Dasein which reveals itself through anger and fear as the universal paradigms for the survival of human beings.

ANTUN JAPUNDŽIĆ¹, ANA JELIČIĆ²

¹ *Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

² *Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Sveučilište u Splitu, Hrvatska / University Department of Forensic Sciences, University of Split, Croatia*

EKOLOŠKA PROBLEMATIKA U PRAVOSLAVNOJ TEOLOGIJI

Zasigurno je ekologija vrlo aktualna tema s kojom se danas susreće suvremeni čovjek. Njezina aktualnost posebno je očita kada se radi o pokušajima suzbijanja ekološke krize koja pogađa suvremenog čovjeka, a za koju isti taj čovjek snosi odgovornost. Stoga se danas pristupa ekologiji s različitih stajališta i pod različitim vidovima, a to ujedno ukazuje i na ozbiljnost problema vezanoga uz očuvanje okoliša i brige za ambijent u kojem čovjek živi. Isto tako, vidljivo je da posljednjih desetljeća tema ekologije budi sve veći interes kako kod katoličkih tako i kod pravoslavnih teologa te je tako postala predmetom bavljenja mnogih teologa. Ovdje se razmatra ekologija iz perspektive pravoslavne teologije i ukazuje se na neke elemente povezanosti teologije i ekologije, kao i na svijest o odgovornosti čovjeka za sve stvoreno.

ECOLOGICAL ISSUES IN THE ORTHODOX THEOLOGY

Ecology is surely a very important contemporary issue that every modern man comes across in some way. Its relevance is particularly evident when it comes to challenges of solving the environmental crisis afflicting the modern man, the same man who is responsible for it. Hence, today we approach the ecology from different positions and under different aspects, which also indicates the severity of problems related to preservation of the environment and care for the environment in which the man lives. In the last couple of decades it is also evident how ecology issues are receiving growing interest in both Catholic and Orthodox theology and it has thus become an object of interest of many theologians. Therefore, in this paper we will study ecology from the perspective of the Orthodox theology and point to some elements of the integration of theology and ecology without neglecting, in this context, the awareness of man's responsibility for all creation.

MARIO JAŠIĆ¹, SENAD ĆEMAN²

¹ *Udruženje »Hranom do zdravlja«, Tuzla, Bosna i Hercegovina /
“With Food to Health” Association, Tuzla, Bosnia and Herzegovina*

² *Fakultet islamskih znanosti, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Islamic Sciences, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

ZABRANA NOŠENJA HIDŽABA U EUROPSKOM KONVENCIJSKOM PRAVU

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda garantira svojim člankom 9 slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti. Iako su sve europske zemlje prihvatile Konvenciju i mnoge druge dokumente koji u teoriji garantiraju mnoga ljudska prava pa tako i pravo na slobodu vjeroispovijesti, u praksi se oni ne primjenjuju jednako prema svim skupinama ljudi. Kako muslimani predstavljaju sve brojniju skupinu u Europi, često dolazi u pitanje njihov način odijevanja na radnom mjestu i na javnim mjestima. Proučavajući sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava, naročito kroz slučajeve Dahlab i Lautsi, evidentna je diskriminacija prema muslimanskom dijelu stanovništva u europskim zemljama. Sud različito tumači religijske simbole; kada se radi o muslimanskim simbolima, zabranjuje ih, dok ih u slučaju drugih religija dopušta.

THE BAN ON WEARING HIJAB IN EUROPEAN CONVENTION LAW

The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms guarantees through Article 9 freedom of thought, conscience, and religion. While all European countries have accepted the Convention and many other documents which in theory guarantee many human rights and freedom of religion, in practice they do not apply equally to all groups of people. As Muslims are a growing group in Europe, their way of dressing at work and public places often comes into question. By studying the case law of the European Court of Human Rights, particularly the cases Dahlab and Lautsi, it is evident that there is discrimination of the Muslim part of the population in European countries. The Court interpreted religious symbols differently – when it comes to Islamic symbols, it prohibits them, while it allows other dominant religion symbols.

VLADIMIR JELKIĆ¹, JELENA LACKOVIĆ²

¹ *Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

² *Belišće, Hrvatska / Belišće, Croatia*

THOREAUOV WALDEN KAO MOGUĆA PARADIGMA BIOETIČKE EDUKACIJE

Henry David Thoreau je 4. srpnja 1845. godine otišao na jezero Walden, gdje je sagradio kolibu i živio u njoj dvije godine, dva mjeseca i dva dana, zaključno sa 6. rujnom 1847. godine. O tom je periodu svoga života napisao knjigu pod naslovom *Walden*, koja je, uz tekst *Građanska neposlušnost*, njegovo najpoznatije djelo. Thoreauov životni *credo* najbolje se izražava rečenicama iz *Waldena*: »Život što ga ljudi hvale i smatraju uspješnim samo je od jedne vrste. Zašto bismo ijednu vrstu preuveličavali na račun ostalih?« On je siguran u to da filozof mora biti čak i izvanjskim obilježjem svog života ispred svog doba.

Autori smatraju i nastoje dokazati da postoji mogućnost da knjiga *Walden* bude primjer bioetičke edukacije iz više razloga.

THOREAU'S WALDEN AS A POSSIBLE PARADIGM OF A BIOETHICAL EDUCATION

On July 4, 1845 Henry David Thoreau went to Walden Pond, where he built a cabin in which he lived for two years, two months, and two days until and including September 6, 1847. This period inspired him to write the book called *Walden*, which is, together with his text *Civil Disobedience*, his most famous work. Thoreau's life credo is best expressed in the sentences from *Walden*: "The life which men praise and regard as successful is but one kind. Why should we exaggerate any one kind at the expense of the others?" He is sure of the fact that a philosopher must be ahead of his time even with the outward qualities of his life.

The authors hold and are trying to prove that there is a possibility of using *Walden* as an example of a bioethical education for a number of reasons.

EVA JURKOVIĆ

*Sirius – Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje,
Zagreb, Hrvatska /*

*Sirius – Centre for Psychological Counselling, Educational Training,
and Research, Zagreb, Croatia*

NJEGOBOTI – ROBOTI KAO POMOĆ U SKRBI ZA STARIJE I NEMOĆNE

Većina starijih ljudi u zapadnim društvima želi što duže živjeti samostalno u svojem vlastitom kućanstvu, izbjegavajući psihološki tešku i općenito skupu opciju selidbe u staračke domove, daleko od poznate okoline, prijatelja i obitelji. Postoji nada da će ovakva opcija biti omogućena većem broju pojedinaca kroz korištenje novih tehnika. Robotska rješenja za starije svake godine postaju sve prihvaćenija – njihove cijene padaju, dok im se u isto vrijeme funkcionalnost povećava, slijedeći brz, eksponencijalan razvoj tehnike. Svrha *njegobota*, njegujućih robota, jest promicati i pratiti zdravlje starijih, pomagati im u zadacima s kojima imaju teškoća zbog zdravstvenih problema te prevenirati moguće pogoršanje zdravlja. Zdravlje u tom smislu ne podrazumijeva samo fizičko nego i mentalno, emocionalno i psihosocijalno zdravlje. U izlaganju se daje pregled postojećih robotskih rješenja za starije te preporuke za njihovo unaprjeđenje.

CAREBOTS – ROBOTS AS CARE AID FOR THE ELDERLY AND THE DISABLED

Majority of old people who live in western cultures usually want to live independently in their own homes as long as possible, avoiding the psychologically traumatic and generally expensive option of moving to a nursing home, far from their known environment, friends, and family. There is a hope that this kind of arrangement will soon be available to more individuals through the use of new technologies. For example, robotic solutions for seniors are receiving more and more acceptance and support every year, as their functionality increases while at the same time their prices fall, following the rapid, exponential development of technology. The aim of *carebots* – healthcare robots – is to promote or monitor health, assist with tasks that are difficult to perform due to health problems, and/or to prevent further health decline. Health in this sense encompasses not just physical but mental, emotional, and psychosocial problems as well.

SONJA KALAUZ¹, MARIJANA NEUBERG²

*¹ Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

*² Sveučilišni centar Varaždin, Sveučilište Sjever, Varaždin/Koprivnica, Hrvatska /
University Centre Varaždin, University North, Varaždin/Koprivnica, Croatia*

BIOETIČKA DIMENZIJA TEORIJA SESTRINSTVA

Svaka sestrinska teorija sagrađena je na različitim pretpostavkama, različitim filozofskim pristupima, vrijednostima, pogledima i stavovima, pomoću kojih se na vrlo specifičan i jedinstven način nastoje opisati i objasniti različiti fenomeni u sestrijskoj praksi. No ono što je zajedničko svima njima jesu pitanja vezana uz čovjeka, ljudski život, odnose među ljudima te uzajamnost djelovanja čovjeka i prirode. Može se reći da su bioetičko promišljanje i pogled iz perspektive očuvanja života, stalnog unapređenja njegove kvalitete, očuvanja dostojanstva života i poštovanja svih njegovih oblika stari koliko i samo sestriinstvo.

BIOETHICAL DIMENSION OF NURSING THEORIES

Every nursing theory is built on different hypotheses, different philosophical approaches, values, views, and attitudes, which are used to describe and explain various phenomena in nursing practice in a very specific and unique way. However, what is common to all of them are the issues related to human being, human life, relationships between human beings, reciprocal actions of human being and nature. It can be said that the bioethical reflection and the view from the perspective of preserving life, continual improvement of its quality, preserving the dignity of life and respect of all its forms, are as old as nursing itself.

ŽELJKO KALUDEROVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

PITAGOREJSKA PALINGENESIA

U radu se istražuju posredno i neposredno sačuvani stavovi Pitagore i pitagorejaca koji, prema autorovu mišljenju, predstavljaju ishodišnu točku odstupanja od glavnog toka zapadne filozofije i anticipiraju većinu kasnijih modaliteta ne-antropocentričkih pristupa. Fragmenti italskih mislitelja, drugačije rečeno, mogu služiti gotovo kao smjernice danas tako aktualnim, (bio)etičkim zahtjevima za novim i drugačijim rješavanjem relacije između ljudi i tzv. ne-ljudskih živih bića. Pitagorejska ideja da su svi oblici života srodni dovela je u vezu ne samo ljude sa životinjama i biljkama nego je i nagovijestila da ljudska duša (istina, tek nakon pročišćenja) može postići stapanje s vječnom i božanskom dušom kojoj, po njezinoj prirodi, i pripada. Na vezu i analogiju koja se može uspostaviti između čovjeka i univerzuma upućuje Aristotelova konstatacija da je prema pitagorejcima moguće da bilo koja duša uđe u bilo koje tijelo. Ovo je srodstvo svih varijeteta života, konačno, bilo nužna pretpostavka poznatog pitagorejskog učenja o besmrtnosti i selidbi duša (*παλιγγενεσία*).

PYTHAGOREAN PALINGENESIA

The paper investigates directly and indirectly preserved views of Pythagoras and Pythagoreans who, according to the author, represent the antecedents of deviations from the mainstream Western philosophy and anticipate the majority of later modalities of non-anthropocentric approaches. In other words, fragments of the Italic thinkers can serve almost as guidelines for the current highly discussed (bio)ethical demands for a new and different resolution of the relation between humans and the so-called non-human living beings. The Pythagorean idea that all forms of life are kindred not only brought into connection humans with animals and plants but also indicated that the human soul (albeit only after purification) can achieve melding with the eternal and divine soul, to which it belongs by its own nature. The link and analogy that may be established between the man and the universe is referred to in Aristotle's statement that, according to Pythagoreans, it is possible for any soul to enter any body. This kinship of all varieties of life, eventually, was a necessary prerequisite for the well-known Pythagorean doctrine on immortality and the transmigration of souls (*παλιγγενεσία*).

MARINA KATINIĆ

*XV. gimnazija, Zagreb, Hrvatska /
XVth Gymnasium, Zagreb, Croatia*

**ETIČKA RAŠČLAMBA ODLUKE USTAVNOGA SUDA
REPUBLIKE HRVATSKE O OCJENI USTAVNOSTI ZAKONA
O ZDRAVSTVENIM MJERAMA ZA OSTVARIVANJE
PRAVA NA SLOBODNO ODLUČIVANJE O RAĐANJU DJECE**

Cilj je rada etički raščlaniti i prokomentirati nedavnu odluku Ustavnoga suda Republike Hrvatske o ustavnosti zakona koji pravno regulira pobačaj, na zahtjev udruge *U ime obitelji*. Pravo i etika različiti su diskurzi, ali neraskidivo su povezani jer pravo crpi argumente iz etičkih, a to znači filozofskih koncepcija. Odnos prava i etike rasvijetlit će se iz perspektive teoretičara prirodnoga prava J. Finnis. Usporedit će se hrvatsko, njemačko i američko zakonodavstvo glede predmeta. Utvrdit će se na kojim se izvan-pravnim koncepcijama temelje navedeni zakon i odluka Ustavnoga suda. Odluka će se etički analizirati s time da se istaknu njezine pozitivne kvalitete i manjkavosti.

**AN ETHICAL ANALYSIS OF THE JUDGEMENT OF
THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF
CROATIA REGARDING CONSTITUTIONALITY OF THE
MEDICAL TREATMENT LAW REGARDING FREE CHOICE
OF CHILDBEARING**

The aim of the paper is to analyse and comment a recent judgement of the Constitutional Court of the Republic of Croatia regarding constitutionality of the law regulating abortion, by the request of the NGO *On Behalf of the Family*. Law and ethics are two distinct disciplines, but they are inseparably linked since legislation draws its arguments from ethical concepts. The relation between law and ethics will be enlightened from the perspective of a natural law scholar J. Finnis. Also, Croatian, German, and the US legislation on the subject will be compared. The author will try to determine the extralegal concepts the alleged law and the Court's judgement rely on. The judgement will be analysed from the ethical point of view.

MARINA KATINIĆ¹, DAMIR VELIČKI², TOMISLAV KRZMAR²

*¹ XV. gimnazija, Zagreb, Hrvatska /
XVth Gymnasium, Zagreb, Croatia*

*² Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

POZNAVANJE BIOETIČKE PROBLEMATIKE U POPULACIJI STUDENATA/ICA UČITELJSKIH STUDIJA

Polazeći od pretpostavke da je bioetika, kao društveni fenomen i kao akademski fenomen, imanentno okrenuta obrazovanju, postavlja se pitanje koliko bioetičkih sadržaja uključuju programi obrazovanja učitelja/ica. Klasični problemi bioetike poput pobačaja, eutanazije, presađivanja organa, kao i pojave poput kloniranja, transhumanizma, hipertehnicizacije životnih sadržaja, medikalizacije života, genetičke tehnologije, a zatim i problemi proizvodnje i uporabe energije, odnosa prema drugim živim bićima itd., stavljaju pred nas zahtjev oblikovanja kvalitetnih studijskih programa, posebno u području učiteljskih studija. U tom pogledu, oblikovano je istraživanje usmjereno na studente/ice učiteljskoga studija, konkretno, prve i pete godina studija na tri lokacije Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati ukazuju na razlike unutar uzorka kako po dobnom, tako i po lokacijskom određenju. Ktomu, općenito možemo reći da poznavanje spomenutih problema nije dostatno, što je svakako izazov implementacije bioetičkih sadržaja u nastavne programe spomenutih studija.

ACQUAINTANCE WITH BIOETHICAL ISSUES IN THE POPULATION OF TEACHER EDUCATION STUDENTS

Assuming that bioethics, as a social and academic phenomenon, is inherently directed towards education, the question is if and how bioethical contents appear in the education of future teachers. The classical problems of bioethics such as abortion, euthanasia, organ transplants, as well as phenomena such as cloning, transhumanism, mass introduction of technology in all areas of life, medicalisation of life, genetic technology, problems in energy production and use, attitudes towards other living beings, and many others put before us a demand of designing quality study programmes, particularly in the area of teacher education studies. Taking this into considera-

tion, we have designed a research aiming to question knowledge of teacher education students, specifically the first and the fifth year of the study programme at three locations of the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb. The results indicate differences within the sample regarding age and location. In general, we can say that knowledge of bioethical issues is not sufficient, so we are about to face a challenge of implementing bioethical contents in the curricula of teacher education studies.

DENIS KOS, LIDIJA KNORR

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE CONCEPT OF STANDPOINTS IN KNOWLEDGE ORGANIZATION

Information-documentational support in the field of integrative bioethics, because of its pluriperspectivistic orientation, demands a reconceptualization of theoretical grounds of knowledge organization and presents a specific challenge to subject description practices. Current subject description practice patterns in contemporary Croatian libraries are already familiar with using expressions of standpoints present in works as means of ensuring subject access to library holdings. This proposal will present preliminary study results of subject access points of perspectival relationships whose syntax consists of words like perspective, standpoint, attitude, stance etc. The aim of this analysis will be to compare existing practices with ideas present in theoretical conceptualizations of interdisciplinary and transdisciplinary knowledge organization.

KONCEPT GLEDIŠTA U PODRUČJU ORGANIZACIJE ZNANJA

Informacijsko-dokumentacijska potpora u području integrativne bioetike, zbog svoje pluriperspektivističke orijentacije, zahtijeva rekonceptualizaciju teorijskih postavki u području organizacije znanja te predstavlja specifičan izazov praksi predmetne obrade. U postojećim obrascima prakse predmetne obrade u suvremenim hrvatskim knjižnicama već se koriste iskazi zastupljenih gledišta u nekome djelu kao način osiguranja predmetnog pristupa knjižničnoj građi. U ovome izlaganju prikazat će se preliminarni rezultati istraživanja predmetnih odrednica perspektivnog odnosa koje u svojoj sintaksi sadrže riječi poput perspektiva, gledište, tumačenje, stav, stajalište i sl. Cilj analize predmetnih pristupnica bit će usporedba postojeće prakse s idejama iskazanim u teorijskim rekonceptualizacijama interdisciplinarnе i transdisciplinarnе organizacije znanja.

MARKO KOS

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

DRUGI – NAKON ISTINE

Izlaganje nastoji tematizirati problem konstrukcije Drugog u periodu koji popularno nazivamo »post-truth«. Teorijsku pozadinu pronalazimo u filozofijskim razmatranjima odnosa spram istine u drugoj polovici 20. stoljeća, te njihovoj usporedbi sa stanjem koje zatičemo danas. Poredba spomenutih stavova o istini utjelovit će se u raspravi »istina« *versus* »emocija«. Dakako, svako preciznije određenje ovog konflikta iziskuje bolju formulaciju suprotnosti izraženih u napetosti između »onog što je slučaj« (ili onog što je svijet) nasuprot »emocionalnoj investiciji« pojedinca (ili grupe). Analiza ovog fenomena pridonosi samoj raspravi o naravi medijski reproducirane »istine«, širenju informacijskog sadržaja, kao i utjecaju koji ovo difuzno stanje ima na raspravu o Drugima.

THE OTHER – AFTER THE TRUTH

The presentation aims to address the problem of construction of the Other in an age that is popularly called "post-truth". The theoretical background comes from philosophical reflections on the problem of truth in the second half of the 20th century, compared with the situation we observe today. The comparison of the aforementioned attitudes towards truth will be embodied in the discussion on "fact" *versus* "emotion". Of course, a more precise definition of this conflict requires a better formulation of the oppositions expressed in the tension between "what the case is" (or what the world is) versus an "emotional investment" of an individual (or a group). The analysis of this phenomenon contributes to the debate about the nature of the media and its reproduction of "truths", the dissemination of information, as well as the influence that this diffuse state has on the discussion on the Others.

MISLAV KUKOČ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

BIOETIKA NA 24. SVJETSKOM FILOZOFSKOM KONGRESU

24. Svjetski filozofski kongres, pod naslovom »Naučiti kako postati čovjek«, održat će se u Pekingu (Kina) od 13. do 20. kolovoza 2018. godine, u organizaciji Međunarodne federacije filozofskih društava (FISP). FISP bioetici posvećuje primjerenu pozornost, o čemu svjedoči činjenica da se jedan od devet konzultativnih odbora ove krovne svjetske filozofske organizacije zove Odbor za bioetiku i etiku znanosti. Članovi FISP-ova Odbora za bioetiku i etiku znanosti, među kojima je i autor ovoga priloga, organizirat će na Kongresu nekoliko različitih skupova s bioetičkom problematikom, a podržat će i druge eventualne inicijative za organizaciju okruglog stola ili pozvane sesije s bioetičkom tematikom.

BIOETHICS AT THE 24th WORLD CONGRESS OF PHILOSOPHY

The 24th World Congress of Philosophy, under the title “Learning to be Human”, organised by the International Federation of Philosophical Societies (FISP), will be held in Beijing (China), from 13 to 20 August 2018. FISP pays due attention to bioethics. It is evident in the fact that one of the FISP’s nine consultative committees is the Committee on Bioethics and the Ethics of the Sciences. The author of this paper, together with other members of the Committee on Bioethics and the Ethics of the Sciences, will organise different Congress events and support a possible initiatives such as the round tables and invited sessions on bioethical issues.

ANITA LUNIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

ŠTO BIOETIKA MOŽE REĆI O IZBJEGLICAMA I IMIGRANTIMA?

Argumentacija i kritika Petera Singera

Aktualna izbjeglička kriza otvorila je potrebu ponovnog promišljanja fenomena migracije, odnosa politike i etike te, konačno, autonomije kako pojedinca tako i političke zajednice. U raspravu se pritom uključuju svi dijelovi društva: od pravnih institucija preko političkih i vjerskih autoriteta do niza lokalnih, nacionalnih i nadnacionalnih organizacija.

Cilj je ovoga rada kritički prikazati neke od suvremenih argumentacija vezanih za prava izbjeglica i imigranata. Pritom će poseban fokus biti na pozicijama koje zauzimaju Peter Singer i Matthew Gibney te na prigovorima i alternativama njihovim stajalištima.

WHAT BIOETHICS CAN SAY ABOUT REFUGEES AND IMMIGRANTS?

Peter Singer's Argumentation and Critique

Recent refugee crisis caused us to re-think the phenomenon of migration, a relationship between politics and ethics, as well as the autonomy of both the individual and the political community. All parts of society are included in this discussion: legal institutions, political and religious authorities, and a number of local, national, and supranational organisations.

This paper aims to analyse some of contemporary arguments about the rights of refugees and immigrants, with a special focus on Peter Singer's and Matthew Gibney's arguments, as well as objections and alternatives to their views.

MARKO MARINIĆ

*Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar«, Zagreb, Hrvatska /
Ivo Pilar Institute of Social Sciences, Zagreb, Croatia*

OSOBE S INVALIDITETOM I SEKSUALNOST – KAKVE VEZE IMA JEDNO S DRUGIM?

Premda živimo u društvu u kojemu se dosta govori o jednakim pravima i uključivanju osoba s invaliditetom, govoriti o njima u kontekstu seksualnosti danas nije uobičajeno – da ne kažemo *poželjno*. Osobe s invaliditetom nerijetko se doživljava kao »aseksualna bića« te je govor o njihovom seksualnom životu zapravo i dalje svojevrsni tabu. Ne čudi stoga da neki autori smatraju da su najveće barijere s kojima se osobe s invaliditetom u kontekstu seksualnosti susreću upravo socijalne zablude. U ovom radu bavimo se upravo tim pitanjima. Nastojali smo doznati obilježja seksualnog identiteta osoba s invaliditetom, a onda i njegove povezanosti sa zadovoljstvom životom, samopoštovanjem i općenito osjećajem sreće u životu. Provedena su dva empirijska istraživanja među osobama s invaliditetom u Zagrebu u razmaku od deset godina (2006., N=397; 2016., N=684). Rezultati pokazuju da je seksualnost izrazito važna komponenta života osoba s invaliditetom te je potrebno uložiti dodatne napore u rehabilitaciji (i) tog segmenta njihova života. Istodobno, čini se da je potrebno poduzeti i značajne korake u podizanju svijesti šire društvene zajednice o tome da osobe s invaliditetom nisu osobe »s posebnim potrebama«, ali isto tako nisu niti osobe bez potreba. Njihove (seksualne) potrebe zapravo su jednake onima koje ima i ostatak populacije.

SEXUALITY AND PERSONS WITH DISABILITY– WHAT DISABILITY HAS TO DO WITH SEX?

Although we live in a society that is concerned about equal rights and the inclusion of persons with disability, it is not common or *desirable* to talk about them in the context of sexuality. Persons with disability are often perceived as “asexual beings”, and talking about their sexual life is still a kind of taboo. Therefore, it is not surprising that some authors think that the biggest barriers persons with disability face in relation to sexuality are precisely social misconceptions. In this paper, we contextualize these is-

sues and attempt to explore the characteristics of sexual identity among persons with disability, as well as its connection to life satisfaction, self-esteem, and general feelings of happiness. Two empirical studies among persons with disability in Zagreb were conducted within the span of ten years (2006, N=397; 2016, N=684). Results show that sexuality is a very important aspect of life among persons with disability and that it is necessary to invest extra effort in the rehabilitation of this very segment of their lives. At the same time, it is necessary to raise public awareness that persons with disabilities are neither persons “with special needs”, nor needless persons. Their (sexual) needs are just as equal as the needs of the rest of the population.

JOSIP MARKOTIĆ

*Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia*

BIOETIČKI ASPEKTI KOMODIFIKACIJE LJUDSKOG TIJELA U KONTEKSTU PRIMJENE NOVIH TEHNOLOGIJA U LJUDSKOJ REPRODUKCIJI

Čovjekova želja za potomstvom spada među najplemenitije i najprirodnije čovjekove želje. Stoga je trenutak u kojem se muškarac i žena susretnu s vlastitom neplodnošću zasigurno jedno od najtežih i najbolnijih iskustava u njihovom životu. Oni se tada obraćaju medicini i od nje s pravom očekuju pomoć. Medicina je prepoznala ovu potrebu i zahvaljujući ubrzanom napretku znanosti i novih tehnologija izlazi u susret brojnim parovima koji umjetnom oplodnjom mogu ostvariti svoju želju za roditeljstvom. No u isto vrijeme, zahvaljujući upravo sve sofisticiranijim tehnologijama, medicina sve češće od primarno liječničkog ulazi u manipulativno područje i ljudsku reprodukciju, koja je do jučer imala ekskluzivno osobni i intimni karakter, sve više depersonalizira i suptilno pretvara u unosnu industriju. Prodaja spolnih stanica, surogatno majčinstvo, banke spermija i dizajniranje djece samo su neki od primjera reproduktivnog biznisa koji čovjeka i njegovo tijelo reduciraju na biološki i genetski materijal koji se može kupovati i prodavati. U tom smislu možemo reći da se nalazimo pred krucijalnim bioetičkim pitanjima i dilemama nove epohe, koja žurno traže argumentirane odgovore lišene svake ideološke i subjektivne obojenosti. Ovim izlaganjem pokušat ćemo ponuditi takve odgovore.

BIOETHICAL ASPECTS OF COMMODIFICATION OF HUMAN BODY IN THE CONTEXT OF APPLICATION OF NEW TECHNOLOGIES IN HUMAN REPRODUCTION

Human beings' desire for offspring is one of the most noble and natural human desires. Consequently, a moment in which a man and a woman are confronted with their infertility becomes one of the most difficult and painful experiences in their lives. In those moments, they turn to medicine and rightfully expect help from it. Medicine has recognized this need and with the rapid development of science and new technologies meets the needs of

numerous couples who fulfil their wish for parenthood by artificial insemination. However, due to ever more sophisticated technologies, apart from dealing with the medical issues, medicine has also entered into the manipulative and human reproduction areas, that up to now have been regarded as exclusively personal and intimate, consequently becoming more depersonalized and subtly evolving into money-making industry. The sales of sex cells, surrogate motherhood, sperm banks, medical design of children, are just some of the parts of reproductive business reducing a human being and his body to biological and genetic material that can be sold and bought. Therefore, we could argue that we are facing crucial bioethical questions and dilemmas of the new era that are urgently seeking argument-backed answers free from any ideological or subjective influences. This paper will try to answer these questions.

ANA MASKALAN¹, SILVIA ROGOŠIĆ²

*¹ Institut za društvena istraživanja, Zagreb, Hrvatska /
Institute for Social Research, Zagreb, Croatia*

*² Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

FEMINISTIČKA BIOETIKA I MORALNO GAĐENJE

U ovom će izlaganju biti predstavljeni odabrani teorijski uvidi znanstveno-istraživačkog projekta »Prisutnost bioetičkih sadržaja u nastavi učiteljskih i odgojiteljskih studija« (Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu). Među njima osobito mjesto zauzima rasprava o važnosti osjećaja kod donošenja moralnih sudova, od kojih je svakako najintragantniji osjećaj gađenja. Prema mišljenju Leona Kassa, gađenje, kao urođen i intuitivan osjećaj snažnog neodobravanja izazvanog nečim neugodnim ili uvredljivim, nužno ima značaj poruke kojom se prenosi informacija o transgresiji onih vrijednosti koje su određene kao esencijalno ljudske. Ono je, dakle, značajan preduvjet za donošenje moralnih sudova i odluka vezanih uz (bio)etičku problematiku. Kassova »mudrost odbojnosti« svoje je mjesto, između ostaloga, našla u raspravama oko kloniranja, genetički modificiranih organizama i transhumanizma. Međutim, iz feminističke perspektive gađenje i na njemu utemeljena moralnost nerijetko su služili da bi derogirali i diskvalificirali druge i drugačije te su i danas snažno političko oruđe diskriminacije. Primjeri potonjega su brojni, a unutar bioetike do izražaja dolaze u raspravama o pobačaju, reprodukciji i tjelesnim modifikacijama.

FEMINIST BIOETHICS AND MORAL DISGUST

In this presentation selected theoretical insights from the scientific research project "The Presence of Bioethical Contents in the Education of Teachers and Educators" (Faculty of Teacher Education, University of Zagreb) will be presented. Among them special place is dedicated to the debate on the importance of feelings in passing moral judgments, the most intriguing of which is certainly the feeling of disgust. In the opinion of Leon Kass, disgust, as an innate and intuitive feeling of strong disapproval caused by something unpleasant or offensive, necessarily has the character of a message sending information about the transgression of the essentially

human values. It is, therefore, a fundamental prerequisite for making decisions related to (bio)ethical issues. Kass' "wisdom of repugnance" found its place, among others, in discussions about cloning, genetically modified organisms, and transhumanism. However, from a feminist perspective, disgust and morality founded on it have often served to derogate and disqualify others and the different, and are still powerful political tools of discrimination. Examples of the latter are numerous and within bioethics come to the fore in debates about abortion, reproduction, and body modifications.

ELENA MICHALAKOU

*University of Crete, Rethymno/Heraklion, Greece (PhD student) /
Kretsko sveučilište, Retimno/Heraklion, Grčka (doktorandica)*

**HUMANS AND NONHUMAN ANIMALS:
ISSUES OF ETHICAL FOUNDATION OF RIGHTS AND
THE EFFECTIVE DEFENSE OF THE LEGALLY INCAPABLE**

Individual legislation of several countries, although progressive in comparison to others, seems not to have avoided the contradiction between nonhuman animal as a thing or a commodity and nonhuman animal as a sentient, living being. Nonhuman animals should be treated as an intermediate category as they are neither humans nor things. Minor human beings and adults deprived totally or partially, permanently or temporarily of their rational ability defend their interests indirectly, i.e. through a representative. Analogues could apply for nonhuman animals under certain conditions. Besides, inclusion of the debate on the ethical treatment of nonhuman animals in the broader environmental debate does not serve other purpose in our opinion than the reification of nonhuman animal. The issue from now on is to test our own limits of morality by posing the question as it could or should have been posed from the beginning: not if nonhuman animals have rights, but how and where from we obtained entitlements to nonhuman animals.

**LJUDI I NE-LJUDSKE ŽIVOTINJE:
PROBLEMATIKA UTEMELJENJA PRAVÂ I
UČINKOVITE OBRANE PRAVNO NESPOSOBNIH**

Izgleda da zakonodavstva u nekim zemljama, premda su progresivna u usporedbi s nekim drugima, nisu uspjela izbjeći kontradikciju između ne-ljudske životinje kao stvari ili robe te ne-ljudske životinje kao živog bića sa sposobnošću osjećanja. Ne-ljudske životinje treba tretirati kao prijelaznu kategoriju jer one nisu ni ljudi ni stvari. Malodobna ljudska bića i odrasli koji su potpuno ili djelomično, trajno ili privremeno lišeni svojih racionalnih sposobnosti brane svoje interese indirektno, tj. putem svojih zastupnika. Analogno bi se to moglo primijeniti na ne-ljudske životinje pod određenim uvjetima. Osim toga, uključivanje rasprave o etičkom tretiranju

ranju ne-ljudskih životinja u širu ekološku raspravu ne služi, prema našem mišljenju, drugoj svrsi doli reifikaciji ne-ljudske životinje. Problem je, od sada nadalje, testiranje naših vlastitih granica moralnosti postavljanjem onog pitanja koje je moglo ili trebalo biti postavljano od samoga početka: ne, dakle, imaju li ne-ljudske životinje prava, nego kako i odakle smo stekli prava na ne-ljudske životinje.

MAJA MILOŠ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

SADRŽAJ I IMPLEMENTACIJA BIOETIČKIH STANDARDA – STAVOVI PREDSTAVNIKA LOKALNIH ZAJEDNICA (MALI LOŠINJ, BAKAR, KRŠAN)

U okviru projekta *EuroBioAct* (*Europska bioetika na djelu*), primjenom teorijskih osnova u praksi, sastavljena je lista bioetičkih standarda koja sadrži konkretne opće i specifične smjernice sa svrhom očuvanja i poboljšanja lokalnih ekosustava, zdravlja ljudi i dobrobiti životinjskih vrsta. Predloženi bioetički standardi pružit će donositeljima odluka smjernice koje će doprinijeti očuvanju zdravlja stanovništva te zaštiti bioraznolikosti. U izlaganju će biti prikazani rezultati ankete provedene među predstavnicima triju lokalnih zajednica – Malog Lošinja, Bakra i Kršana – o važnosti pojedinih standarda i mogućnosti njihove implementacije. Rezultati ankete pružit će smjernice za daljnje djelovanje i provedbu istraživanja među stanovništvom triju lokalnih zajednica.

THE CONTENT AND IMPLEMENTATION OF BIOETHICAL STANDARDS – ATTITUDES OF THE LOCAL COMMUNITY REPRESENTATIVES (MALI LOŠINJ, BAKAR, KRŠAN)

Within the *EuroBioAct* (*European Bioethics in Action*) project framework, through application of theoretical basis in practice, the list of bioethical standards with concrete general and specific norms for preservation and improvement of local eco-systems, human health, and animals' well-being has been compiled. The proposed bioethical standards will provide guidance to decision-makers that will contribute to the population health preservation and biodiversity protection. The presentation will show the questionnaire results conducted among local community representatives of Mali Lošinj, Bakar, and Kršan about their attitudes on the bioethical standards importance and possibilities of their implementation. Results will provide guidelines for the future project activities and help in conducting research among the population of the three local communities.

TEODORA NOT

*Centar za rehabilitaciju Zagreb, Zagreb, Hrvatska /
Centre for Rehabilitation Zagreb, Zagreb, Croatia*

MEĐUSEKTORSKA SURADNJA – STANDARD POVEZIVANJA I SURADNJE U REHABILITACIJI DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Rehabilitacija djece s teškoćama u razvoju vrlo je zahtjevna zadaća za sve profesionalce koji sudjeluju tom procesu. Multidisciplinarni način i fragmentiranje rada s bioetičkog gledišta nedostatni su za kvalitetnu skrb o djeci s ovim problemima. Sustav socijalne skrbi ima razvijene psihosocijalne usluge za djecu kroz rane intervencije i psihosocijalnu podršku te donekle postoji suradnja koja se temelji na holističkom pristupu rehabilitaciji djece. No to je samo jedan sektor rada. Profesionalci različitih disciplina i sektora ostaju neumreženi, nepovezani, nedostaje prava profesionalna komunikacija i nema usklađenosti djelovanja uključenih stručnjaka. To pretpostavlja uvođenje povezivanja i suradnje stručnjaka svih profila kao zlatnog standarda učinkovitosti kvalitetne rehabilitacije. Time počinje zaokretanje prema interdisciplinarnom i transdisciplinarnom načinu rada. Svaki sektor, partner ili dionik donosi i ugrađuje svoje kvalitete, kompetencije i resurse. Međusektorskom suradnjom i sinergijom stručnjaka realizira se snaga građenja i uspješne zajedničke vizije, a to je kvalitetna podrška djeci s teškoćama u razvoju i zajednička usmjerenost na dijete i obitelj. Zauzimajući poziciju integrativne bioetike, u radu će se prikazati nedostaci međusektorske suradnje, kao i potreba uključivanja novih aspekata dobivenih iz svih drugih perspektiva.

INTERSECTORAL COOPERATION – THE STANDARD OF CONNECTING AND COOPERATING IN REHABILITATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES

Rehabilitation of children with disabilities is a very demanding task for all professionals involved in the process. From a bioethical standpoint, a multidisciplinary way and work fragmentation are insufficient for a qualitative care of children with these problems. The social care system has developed psychosocial services for children through early interventions

and psychosocial support, so to an extent there is holistic approach based cooperation in rehabilitation of the children. But that is just one sector of work. Professionals of diverse disciplines and sectors stay unconnected, missing a true professional communication with no aligned operations of the experts involved. This absence of communication assumes introduction of connecting and cooperation of experts of all profiles as a golden standard of efficiency in qualitative rehabilitation. Therewith begins a turn to the interdisciplinary and transdisciplinary way of working. Every sector, partner or co-partner, brings and implements own competence, qualities, and resources. Inter-sectoral cooperation and synergy of experts brings strength in building and a successful vision which includes qualitative support of children with disabilities and a collective focus on the child and the family. Taking the stance of integrative bioethics, the paper will present shortcomings of inter-sectoral cooperation, as well as the need of including new aspects obtained from all other perspectives.

AJNIJA OMANIĆ¹, AMER OVČINA², HAJRUNISA ČUBRO³

¹ Sveučilište »Vitez« u Travniku, Bosna i Hercegovina /
Vitez University in Travnik, Bosnia and Herzegovina

² Klinički centar, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Clinical Centre, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

³ Klinika »Mayo«, Rochester, Sjedinjene Američke Države /
Mayo Clinic, Rochester, United States of America

CRTICE IZ ŽIVOTA I ETIČKA PRAVILA PONAŠANJA ZDRAVSTVENIH RADNIKA KLINIKE MAYO, S POSEBNIM OSVRTOM NA RAD MEDICINSKIH SESTARA U BOLNICI SVETE MARIJE U ROCHESTERU

Klinika *Mayo* ima tri značajna štita usmjerena na posvećenost i nje-gu pacijenta, edukaciju i istraživanje. Klinika je dobila ime po britansko-američkom doktoru Williamu Worrallu Mayou, koji je u dvadeset i šestoj godini, 1846., iz Engleske došao u Sjedinjene Američke Države, u državu Indiana. To je bilo razdoblje Građanskoga rata, nakon kojega se dogodio tornado na području distrikta Rochester. Među onima koji su željeli ublažiti patnju naroda djelovalo je Udruženje franjevačkih sestara koje su osnovale posebnu bolnicu i zakladu za pomoć i ublažavanje patnje naroda te su razvile partnerstvo s ljudima različitih vjerskih opredjeljenja. Među istaknutim franjevačkim sestrama, osnivačicama Bolnice svete Marije, bile su majka Mary Alfred Moes, sestra Mary Joseph Dempsey i medicinska se-stra Edith Graham. Od razdoblja djelovanja doktora Worralla i medicinskih sestara do danas poštuju se principi etičkog kodeksa u kojem je na prvom mjestu razmišljanje o pacijentu i zadovoljenje potreba pacijenta. U radu će biti predstavljeni biografski podaci osnivača bolnice i detalji iz njihovog života te postulati etičkog kodeksa Klinike *Mayo*, utemeljeni na poštivanju pacijenta, obitelji i kolega iz različitih aspekata.

**SKETCHES FROM LIFE AND ETHICAL CODE OF CONDUCT
OF HEALTH WORKERS AT THE MAYO CLINIC,
WITH SPECIAL REGARD TO NURSING
AT THE SAINT MARY'S HOSPITAL IN ROCHESTER**

The Mayo Clinic has three significant shields focused on proper patient care, education, and research. The Mayo Clinic was named by British-American medical doctor William Worrall Mayo, who settled, as a 26 year-old, in Rochester in 1846 and established the private medical practice. It was a period of Civil War followed by a whirlwind in the district of Rochester. Among those who wanted to alleviate the people's suffering were the Association of Franciscan Sisters who established a special hospital and a foundation to help and ease the suffering of the people and develop the partnership with people of all confessions. Among prominent Franciscan sisters and founders of the hospital were: Mother Mary Alfred Moes, Sister Mary Joseph Dempsey and Nurse Edith Graham. Since the times of doctor Worrall and nurses who have worked with him medical principles of the code of ethics, which are focused on the patient and satisfaction of the patient's needs, have been respected. In this paper will present, from different perspectives, the short biographical data about the founders of the Mayo Clinic and some main details from their lives, as well as the postulates of the code of ethics of health workers at the Saint Mary's Hospital in Rochester.

**AMER OVČINA¹, SEBIJA IZETBEGOVIĆ¹,
JASNA BAJRAKTAREVIĆ²**

*¹ Klinički centar, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Clinical Centre, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

*² Pedagoški fakultet, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Teacher Education, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

**ORGANIZACIJSKE PROMJENE U ZDRAVSTVU
I ETIČKE DILEME**

Vrijednost velikih kompanija danas se ne ogleda u njihovoj dugovječnosti, nego u sposobnosti da se mijenjaju. Organizacija se mora kontinuirano mijenjati da bi odgovorila zahtjevima tržišta, tehnološkim promjenama i zahtjevima države. Ona se mora mijenjati i zbog vlastitih resursa i zahtjeva menadžmenta i zaposlenih. Najčešći uzroci promjena u organizaciji su socijalni, politički, ekonomski i tehnološki. Proces promjena u organizacijama treba biti vođen etičkim i moralnim vrijednostima, čime se ostvaruje uspjeh, pozitivna slika u javnosti i društvu, jača se povjerenje i lojalnost svih sudionika u promjeni i krajnjih korisnika usluga.

Organizacijske promjene u zdravstvu usmjerene su na poboljšanje uvjeta rada i radnih procesa, smanjenje nepotrebnih troškova, zadovoljstvo zaposlenika i krajnjih korisnika (pacijenata). Proces promjene u zdravstvu praćen je brojnim etičkim dilemama, uključujući otpore i stresne reakcije pojedinaca na (ne)zadovoljstvo osoblja i pacijenata.

**ORGANISATION CHANGES IN HEALTHCARE SYSTEM
AND ETHICAL CONCERNS**

The value of large companies is not reflected in their longevity, but in their ability to conduct changes. An organisation must continually change in order to adequately respond to market demands, technological changes, and requirements of the state. The organisation must make changes due of its own resources and demands of the management and employees. The most common causes of changes in the organisation are social, political, economic, and technological. The process of change in organisations should be guided by ethical and moral values, and thereby enabling success, creating positive image in the public and the society, strengthening the trust and loyalty of all the participants in the change as well as end users.

Organisational changes in the health sector aim to improve working conditions and work processes, reduce unnecessary costs, increase satisfaction of employees and end users (patients). The process of change in the health care system is associated with many ethical issues, including the resistance and stress response of individuals to (dis)satisfaction of medical staff and patients.

SABINA V. PANEVA

*Hampshire College, Amherst, United States of America (student) /
Koledž »Hampshire«, Amherst, Sjedinjene Američke Države (studentica)*

ETHICAL CONSIDERATIONS AT THE INTERSECTION OF COLLECTIVE MEMORY, PERSONAL TRAUMA, AND TEACHING HISTORY: TEACHING AND LEARNING ABOUT GENOCIDE

This paper aims to identify ethical questions that arise in teaching history. The paper assumes the importance of history education as the link between learning about the past and understanding the present. The study will examine how to teach ethically in the classroom by using case studies related to conflicts and genocide. Although it uses genocide as a framework, the focus is mostly on the ethics of teaching. For societies who have faced conflict, it is essential to examine the ethics of teaching about historical narratives of past conflicts to students who experience personal trauma related to recent conflicts. Currently historians, psychologists, educators, and philosophers are investigating the links between collective trauma and memory. The study aims to understand the role of the historian in bridging these intersections and whether or not the historian has a moral obligation in the efforts of reconciliation. It also suggests ways to handle the presence of collective trauma in the classroom, through historical narratives and related research. Some questions that the paper raises are: How does teaching history for instance play a role in the collective memory of a traumatized population? What are the bioethical considerations for the teacher, the students, and history education at large?

ETIČKA PROMIŠLJANJA NA RAZMEĐU KOLEKTIVNOG SJEĆANJA, OSOBNE TRAUME I NASTAVE POVIJESTI: POUČAVANJE I UČENJE O GENOCIDU

Cilj je ovog izlaganja identificirati koja su to etička pitanja koja treba koristiti u poučavanju povijesti. U izlaganju se pretpostavlja važnost nastave povijesti kao poveznice učenja o prošlosti i razumijevanja sadašnjosti. Ispitat ćemo kako etički poučavati u učionici koristeći studije slučaja povezane sa sukobima i genocidom. Iako se genocid koristi kao okvir, naglasak

je uglavnom na etici poučavanja. Za društva koja su se suočila s konfliktom bitno je istraživati etiku poučavanja o historijskim narativima konflikata iz prošlosti među učenicima koji su osobno doživjeli traumu povezanu s nekim nedavnim konfliktom. Trenutno povjesničari, psiholozi, pedagozi i filozofi istražuju veze između kolektivne traume i sjećanja. U radu se nastoji razumjeti ulogu povjesničara u premošćivanju tih presjecišta te odgovoriti na pitanje ima li povjesničar moralnu obavezu da se trudi oko pomirenja. Također se sugeriraju načini ophođenja s prisutnošću kolektivne traume u učionici, kroz historijske narative i s time povezana istraživanja. Neka pitanja koja postavlja ovo izlaganje glase: Kakvu ulogu poučavanje povijesti igra u kolektivnoj memoriji traumatizirane populacije? Koje su bioetičke dileme nastavnika, učenika i nastave povijesti općenito?

ROMAN PAŠKULIN

*OMI – Open Mind Institute, Institute for Anthropological Medicine,
Ljubljana, Slovenia /*

*OMI – Institut otvorene misli, Zavod za antropološku medicinu,
Ljubljana, Slovenija*

EPIGENETICS AND POLYTHEISM

Epigenetics describes changes in gene expression patterns that generally underlie differentiation and maturation processes of an individual. These are functionally relevant changes in the genome that do not involve change in DNA sequence. Such effects on cellular and physiological phenotypic traits may result from external or environmental factors, or be part of normal developmental programme. The standard definition of epigenetic requires these alterations to be heritable, either in the progeny of cells or of organisms.

Polytheism is the worship of or belief in multiple deities, which are usually assembled into a pantheon of gods, along with their own religions and rituals. In most religions which accept polytheism, the different gods are representations of forces of nature or ancestral principles, and can be viewed either as autonomous or as aspects or emanations of a creator God, which manifests immanently in nature.

Can we find some common denominator? Might a distinction be just of a semantic nature?

EPIGENETIKA I POLITEIZAM

Epigenetika opisuje promjene u obrascima ekspresije gena, koji općenito leže u podlozi procesa diferencijacije i sazrijevanja pojedinca. To su funkcionalno relevantne promjene u genomu, koje ne uključuju promjene u sekvenci DNK. Takvi efekti na stanične i fiziološke fenotipske karakteristike mogu biti rezultat izvanjskih i okolišnih faktora ili dio normalnoga razvojnog programa. Standardna definicija epigenetike zahtijeva da te promjene budu nasljedne, bilo u nasljeđu stanica ili organizama.

Politeizam je štovanje više božanstava ili vjerovanje u više božanstava koja su obično okupljena u panteon bogova te praćena vlastitim religijama i ritualima. U većini religija koje prihvaćaju politeizam razni su bogovi

reprezentacije snaga prirode ili principâ predakâ, te se na njih gleda ili kao na autonomne ili kao na aspekte ili emanacije stvaralačkoga Boga koji se imanentno manifestira u prirodi.

Možemo li pronaći neki zajednički nazivnik? Nije li razlika možda samo semantičke naravi?

LUKA PERUŠIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

INTEGRATIVE BIOETHICS AND THE APPROACH TO HANDLING RADICALLY OPPOSED PERSPECTIVES

Although integrative bioethics managed to establish a solid ground for developing potentials for relevant scientific, cultural, and personal research and assessment in the context of challenges of the 21st century, there are still misunderstandings of its approach to solving interaction in hard conflicts. The A vs. \neg A situation, for example a situation for or against dialogue, for or against abortion, for or against genital mutilation etc., has been rarely addressed in the needed scope, which is why there might arise confusion. To a degree, these issues appear because of unclear understanding of integrative methodology, but also because there is a variety of contexts in which these phenomena operate, and many have neither a clear scheme of the interplay of elements nor typology of contexts in which we operate with these methodological phenomena (e.g. there is a difference between applying integrative bioethics in theoretical research, in transdisciplinary projects, in concrete existential situation, and so forth). In this presentation, I will sketch these issues and provide elementary orientation for their solving.

INTEGRATIVNA BIOETIKA I PRISTUP NOŠENJU S RADIKALNO SUPROTSTAVLJENIM PERSPEKTIVAMA

Iako je integrativna bioetika uspješno razvila temelje za daljnje razvijanje potencijala bitnih znanstvenih, kulturnih i osobnih istraživanja i vrednovanja u kontekstu izazova 21. stoljeća, još su uvijek postojana nerazumijevanja njena pristupa rješavanju interakcije u teškim suprotstavljanjima. A vs. \neg A situacije, npr. za ili protiv koncepta dijaloga, za ili protiv pobačaja, za ili protiv genitalnog ozljeđivanja itd., rijetko su se razmatrale u potrebnoj mjeri, zbog čega nejasnoće možda i postoje. No navedeni problem javlja se i zbog nejasnog razumijevanja integrativne metodologije, ali i zbog raznolikosti konteksta u kojima fenomen operira, te mnogi nemaju ni jasnu shemu interakcije elemenata ni tipologiju konteksta u kojima operiramo s ovim metodološkim fenomenima (npr. postoji razlika između primjene integrativne bioetike u teorijskom istraživanju, u transdisciplinarnim projektima, u konkretnoj životnoj situaciji itd.). U ovom izlaganju skicirat ću navedene probleme i ponuditi osnovni orijentir za njihovo razrješavanje.

MIRNA PETAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorandica) /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb,
Croatia (PhD student)*

KONOPLJA U ARHITEKTURI

Kanabis – autohtona tradicijska biljka koja predstavlja simbol ponovnog sjedinjenja s prirodom – i njegova upotreba od iznimne su ekološke važnosti, jer pridonose očuvanju okoliša u brojnim aspektima. U pomaku k ekocentričnoj paradigmi konzumeristički odnos prema okolišu (ali i drugim živim bićima), kao i privid kontrole koju mislimo da imamo nad prirodom, mora se mijenjati. Potpuna legalizacija kanabisa odlična je polazišna točka u provedbi ekocentričnog koncepta u praksi, upravo implicirajući detaljno propitivanje društvenih vrijednosti i promjenu u kolektivnoj svijesti. Holistička perspektiva, kao i prisutna promjena u paradigmi znanja, odlično se primijećuje u samoj arhitekturi koja se sve više kreće u smjeru ekološki prihvatljive izgradnje i očuvanja svojih temelja – našeg jednog i jedinog *oikosa*, Majke Zemlje.

CANNABIS IN ARCHITECTURE

Cannabis – autochthonous traditional plant that constitutes the symbol of reuniting with nature – and its usage are of great ecological importance, because it attributes to the preservation of the environment in numerous aspects. In the shift towards an eco-centric paradigm, the consumerist relation towards environment and other living beings, as well as the illusion of control (we think) we have over nature, must be changed. Complete legalisation of cannabis is an excellent first step towards an eco-centric operating mode and preservation of the Earth, implying detailed questioning of social values and alteration in the collective conscience. Holistic approach and the present shift in knowledge paradigm are well reflected in architecture, which is moving towards ecologically acceptable construction, hence preserving its grounds – our one and only *oikos*, Mother Nature.

TONI PUSTOVRH

*Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana, Slovenia /
Fakultet za društvene znanosti, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

**SCIENTIFIC COLLABORATION WITH SELF-ORGANISED AND
ALTERNATIVE RESEARCH SPACES:
THE BIOETHICS OF COLLABORATION BETWEEN
DIY (BIO)HACKERSPACES AND PUBLIC
RESEARCH INSTITUTIONS**

Scientific collaboration (SC) is now a key element of modern R&D and requires interdisciplinary collaboration between diverse stakeholders. Progress in biotechnology and synthetic biology has enabled the growing capabilities and dropping costs of biotechnology tools and materials, making them available to individuals and small groups, not only large official research institutions. We have thus seen the emergence of various self-organised, alternative spaces and collectives where professionals and hobbyists meet to experiment with biological systems (hackerspaces, DIY BioLabs). Some have compared them to early personal computer coders, who might eventually be able to (re)design various biological systems. Such possibilities open up vast implications. We will examine some of the hackerspaces and forms of SC they have established with public research institutions. We will present some of the best practices and examine some crucial bioethical and societal implications of such collaboration and work.

**ZNANSTVENA SURADNJA SA SAMOORGANIZIRANIM I
ALTERNATIVNIM ISTRAŽIVAČKIM PROSTORIMA:
BIOETIKA SURADNJE IZMEĐU (BIO)HAKERSKIH
»URADI SAM« PROSTORA I JAVNIH
ISTRAŽIVAČKIH INSTITUCIJA**

Znanstvena je suradnja danas ključni element modernog istraživanja i razvoja te zahtijeva interdisciplinarnu suradnju između različitih dionika. Napredak u biotehnologiji i sintetičkoj biologiji omogućio je porast sposobnosti i smanjenje troškova biotehnoloških alata i materijala, čineći ih dostupnima pojedincima i malim grupama, a ne samo velikim službe-

nim istraživačkim institucijama. Stoga smo razmotrili nastanak različitih samoorganiziranih, alternativnih prostora i kolektiva gdje se stručnjaci i hobisti susreću kako bi eksperimentirali s biološkim sistemima (hakerski prostori, »uradi sam« biološki laboratoriji). Neki su ih uspoređivali s ranim koderima osobnih računala jer bi oni možda mogli postati sposobni da (re)dizajniraju razne biološke sisteme. Takve mogućnosti otvaraju beskrajne implikacije. Istražit ćemo neke hakerske prostore i oblike znanstvene suradnje koju su oni uspostavili s javnim istraživačkim ustanovama. Također ćemo predstaviti neke od najboljih praksi te ispitati neke od ključnih bioetičkih implikacija takve suradnje i rada.

ALEKSANDAR RACZ¹, ANTONIO BADURINA²

*¹ Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
Hochschule für Gesundheitswesen, Zagreb, Kroatien*

*² Jadranka grupa, Mali Lošinj, Hrvatska /
Jadranka Gruppe, Mali Lošinj, Kroatien*

**BIOETIČKI, EKOLOŠKI I EKONOMSKI PRISTUP
ANALIZI STRATEGIJA RAZVOJA GOLF-TURIZMA
U HRVATSKOJ NA PRIMJERU PROJEKATA
»PUNTA KRIŽA« I »BAŠTIJUNSKI BRIG«**

Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine se kroz planiranu izgradnju trideset terena za golf s pratećim smještajnim objektima želi povećati stupanj iskoristivosti turističkih kapaciteta te atraktivnost i kvaliteta turističke destinacije. U izlaganju se, s bioetičkog i ekološkog aspekta, pristupa znanstvenoj analizi razvojnih planova za izgradnju golf-igrališta »Punta Križa« na Lošinj i »Baštijunski Brig« uz rubove Parka prirode Vransko jezero, polazeći od hipoteze da se pod krinkom selektivnog golf-turizma priprema urbanistički dvojbena apartmanizacija i ekološki nedvojbena devastacija najvrjednijih dijelova prostora uz upitan javni interes i neupitan privatni interes investitora. U cilju minimalizacije štete, bioetički je imperativ sagledati golf-projekte vodeći računa o potrošnji prostora, krajobraznoj agresiji, fragmentaciji i gubitku staništa s trajnim narušavanjem postojeće vegetacije, biološkoj i krajobraznoj raznolikosti, visokoj potrošnji vode i aplikaciji agrokemikalija, uz moguće oštećenje kulturno-povijesne baštine.

**BIOETHISCHER, ÖKOLOGISCHER UND ÖKONOMISCHER
ANSATZ IM HINBLICK AUF ENTWICKLUNGSSTRATEGIEN
DES GOLFTOURISMUS IN KROATIEN AM BEISPIEL DER
PROJEKTE „PUNTA KRIŽA“ UND „BAŠTIJUNSKI BRIG“**

Mithilfe der Entwicklungsstrategie im Tourismus soll bis zum Jahr 2020 durch den geplanten Bau von dreißig Golfplätzen mit Übernachtungsmöglichkeiten die Auslastung der touristischen Kapazitäten sowie die Attraktivität und Qualität der Reiseziele erhöht werden. In der Vorlesung wird von der Seite des bioethischen und umweltverträglichen As-

pekts an die wissenschaftliche Analyse der Entwicklungspläne für den Bau der Golfplätze „Punta Križa“ auf Insel Lošinj und „Baštijunski Brig“ an den Rändern des Vrana-See Naturparks herangegangen. Man geht dabei von der Hypothese aus, dass unter dem Vorwand des selektiven Golftourismus eine urbanistisch zweifelhafte Bebauung und damit unzweifelhaft eine ökologische Zerstörung der wertvollsten Teile des Gebiets vollzogen wird. Dies erfolgt unter dem Vorwand öffentlichen Interesses, vor allem jedoch überwiegt unbestrittenen das private Interesse des Investors. Um den Schaden so gering wie möglich zu halten, ist es bioethisch am wichtigsten, bei der Umsetzung der Golf-Projekte den Verbrauch von Raum, mögliche Nachteile auf die Landwirtschaft, die Zersiedelung und den Verlust von Lebensraum aus der dauerhaften Unterbrechung der bestehenden Vegetation zu berücksichtigen. Darüber hinaus müssen ebenso die biologische und landschaftliche Vielfalt, ein hoher Wasserverbrauch und die Anwendung von Agrochemikalien, sowie eine mögliche Beschädigung des kulturellen und historischen Erbes berücksichtigt werden.

ALEKSANDAR RACZ¹, ORHAN JAŠIĆ², SLAVKO ANTOLIĆ¹

*¹ Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
Hochschule für Gesundheitswesen, Zagreb, Kroatien*

*² Fakultet islamskih znanosti, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Fakultät der Islamischen Wissenschaften, Universität Sarajevo,
Bosnien und Herzegowina*

KREMIRANJE POKOJNIKA – BIOETIČKI, VJERSKI, JAVNOZDRAVSTVENI I ZDRAVSTVENOEKOLOŠKI PRISTUP

Kremacija kao metoda sahrane od pamtivijeka je prisutna u brojnim svjetskim kulturama i religijama. Za razliku od darmičkih religija (hinduizam, džainizam, budizam i sikizam) u kojima je kremacija preferirani oblik rješavanja konačnog pitanja ljudskih ostataka nakon smrti, abrahamske religije ju ili potpuno zabranjuju (judaizam, islam) ili su joj nesklone (kršćanstvo, posebice pravoslavlje i katoličanstvo). U najnovijem dokumentu iz 2016. godine Katolička crkva »živo preporučuje da se čuva pobožni običaj pokapanja tijela preminulih; ipak ne zabranjuje kremiranje, osim ako je izabrano zbog razloga protivnih kršćanskom nauku« (kan. 1176, 3). Iako s epidemiološkog i javnozdravstvenog aspekta kremiranje predstavlja najmanje rizičnu praksu, s ekološkog aspekta otvara niz dilema vezanih uz zagađenje okoliša, primarno atmosfere emisijama polikloriranih dibenzop-dioksina i dibenzofurana te teških metala, posebice žive, iz krematorija (EU, SAD, Japan), odnosno vodotokova pepelom s ognjišta (Indija). Zbog toga se u radu problemu i praksi kremiranja pokušava pristupiti pluriperspektivistički s bioetičkog, vjerskog, javnozdravstvenog i zdravstvenoekološkog aspekta.

EINÄSCHERUNG – BIOETHISCHER, RELIGIÖSER, BEVÖLKERUNGSGESUNDHEITLICHER UND GESUNDHEITLICH-ÖKOLOGISCHER ANSATZ

Einäscherung ist als Methode der Bestattung in vielen Kulturen der Welt und Religionen seit uralten Zeiten präsent. Im Gegensatz zu Dharma-Religionen (Hinduismus, Jainismus, Buddhismus und Sikhismus), in

welchen die Kremierung die bevorzugte Form der Bestattung ist, ist sie in den Abrahamitischen Religionen entweder gänzlich verboten (Judentum, Islam) oder man ist ihr abgeneigt (im Christentum, vor allem in der Orthodoxie und im Katholizismus). Im jüngsten Dokument von 2016 empfiehlt die Katholische Kirche, „dass der fromme Brauch der Erdbestattung der Verstorbenen eingehalten werden soll“; sie verbietet jedoch nicht die Feuerbestattung; es sei denn, sie sei aus Gründen gewählt, die im Gegensatz zur christlichen Lehre stehen (can. 1176, 3). Obwohl aus epidemiologischen Aspekten sowie Aspekten der öffentlichen Gesundheit die Einäscherung die am wenigsten riskante Ausübung darstellt, öffnen sich vom ökologischen Aspekt her eine Reihe von Dilemmas in Bezug auf Umweltverschmutzung. Das bezieht sich vor allem auf atmosphärische Emissionen von polychlorierten Dibenz-p-Dioxinen sowie Dibenzofurane und Schwermetalle, insbesondere Quecksilber aus Krematorien (EU, Vereinigte Staaten, Japan), bzw. auf die Verschmutzung der Fließgewässer durch Asche aus der Feuerstätte (Indien). Daher wird in der Vorlesung versucht, dem Problem und der Ausübung aus bioethischen, religiösen, bevölkerungsgesundheitlichen und gesundheitlich-ökologischen Aspekten pluriperspektivisch heranzutreten.

TARA BEATA RACZ

Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia

HOĆE LI SVEZNAJUĆI GLASOVI UĆI I U NAŠE DOMOVE TE ODGAJATI NAŠU DJECU?

Ova razmišljanja potaknuta su najnovijim trendom među Amerikanima – kupovinom *robotских glasovnih asistenata*. Radi se o robotima s ugrađenom umjetnom inteligencijom namijenjenom za osobnu uporabu. Neki od trenutno najpopularnijih proizvoda na tržištu su *Siri* od Applea, *Alexa* od Amazona, *Cortana* od Microsofta i *Echo* od Googlea. U 2017. godini očekuje se prodaja 25 milijuna primjeraka tako zapakiranih glasovnih asistenata po pristupačnim cijenama. Kompanije koje diktiraju te tehničke trendove ignoriraju potencijalne opasnosti koje takvi proizvodi sa sobom nose, dok je sve veći broj psihologa, psihijatara i lingvista zabrinuto zbog toga. Cilj je ovog izlaganja da se dublje istraži kako interakcija s umjetnom inteligencijom utječe na dječji psihički, fizički i socijalni razvoj te da se upozori na potencijalne opasnosti koje sa sobom donosi sve učestalija uporaba raznih informacijskih tehnika.

VOICE ASSISTANTS – WILL THEY ENTER OUR HOMES AND RAISE OUR CHILDREN?

This presentation will discuss the latest trends in the North America – acquirement of *robotic voice assistants*. Robotic voice assistant is a robot with a built-in artificial intelligence intended for personal use. Some of the most popular products on the market are Apple's *Siri*, Amazon's *Alexa*, Microsoft's *Cortana* and Google's *Echo*. In 2017 the companies that are in command of these technological trends are expecting to sell 25 million voice assistants throughout the world. Meanwhile, a growing number of psychologists, psychiatrists, and linguists are concerned about the potential perils of this type of product. The goal behind this presentation is to further explore how artificial intelligence can affect children's mental, physical, and social development. Moreover, we will try to diagnose potential threats that are caused by the frequent use that various information systems entail.

MARIJA SELAK

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

INFORMED CONSENT AS A SIGN OF THE END OF (MEDICAL) AUTHORITY

Emphasis on dialogue instead of paternalism in a physician–patient relationship was supposed to strengthen the relationship between a physician and a patient by giving the right and the possibility to the patient to (co)decide about the methods of her treatment and thus sharing responsibility for the outcomes of medical procedures. Nevertheless, a research of the informed consent practice in Croatia shows that giving the consent for most of the patients is only a formality. Furthermore, ambiguity of the forms enables the situation to remain like that and there is a significant difference in what being informed means to physicians and to patients, where patients feel deprived for the amount of information that is given to them. This shows that discrepancy between the theory and the practice is present, i.e. it suggests that there are oversights in the implementation of the idea of informed consent in Croatia. In this presentation, we will investigate the cause of this problem. Hence, we will consider the appearance and the realisation of informed consent in a wider context with an emphasis on the role and the loss of trust, end of authority and consequences of these processes in a medical practice.

INFORMIRANI PRISTANAK KAO ZNAK KRAJA (LIJEČNIČKOG) AUTORITETA

Naglašavanje dijalogičnosti nasuprot paternalizmu u odnosu liječnik–pacijent trebalo je osnažiti odnos liječnika i pacijenta davanjem prava i mogućnosti pacijentu da (su)odlučuje u postupku svoga izlječenja te preuzme dio odgovornosti za posljedice medicinskog tretmana. No istraživanje prakse informiranog pristanka u Hrvatskoj ukazuje na to da je davanje pristanka za većinu pacijenta samo formalnost, da nerazumljivost obrazaca omogućuje da tako i ostane te da postoji značajna razlika u shvaćanju stupnja informiranosti kod liječnika i kod pacijenata, pri čemu se, očekivano, potonji osjećaju zakinutima s obzirom na količinu informacija koja im je

pružena. Navedeno ukazuje na razliku između teorije i prakse, odnosno na ozbiljne propuste u implementaciji ideje informiranog pristanka u Hrvatskoj. U tom smislu, u ovom izlaganju pokušat ćemo detektirati uzroke navedenog problema. Stoga ćemo pojavu i realizaciju informiranog pristanka sagledati u širem kontekstu, s naglaskom na ulozi i gubitku povjerenja, kraju autoriteta i posljedicama tih procesa u liječničkoj praksi.

GORAN SUNAJKO

*Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, Hrvatska /
Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb, Croatia*

***HOMO ECONOMICUS* KAO BIOETIČKI PROBLEM U ANALIZI RAJA PATELA**

U svojoj zanimljivoj studiji *Vrijednost ničega* Raj Patel negira široko prihvaćenu i dominantnu teoriju o čovjeku kao prirodno ekonomskom biću – *homo economicus*. Za takvu hipotezu on krivi engleski empirizam, osobito Johna Stuarta Milla kao apologeta klasične političke ekonomije te suvremenog nobelovca Garyja Beckera koji je u svojoj knjizi *Ekonomski pristup ljudskom ponašanju* pisao da je svako ljudsko ponašanje (političko, obiteljsko, krivično) određeno ekonomskim razlozima koristi. Na temelju nekih znanstvenih istraživanja iz psihologije, sociologije i medicine, Patel predstavlja obrnutu tezu, odnosno kaže da čovjek prirodno nije *homo economicus*. Čovjek je prije altruistično biće svjesno svojeg života u društvu i ovdje izložimo neke njegove zanimljive bioetičke primjere.

***HOMO ECONOMICUS* AS A BIOETHICAL ISSUE IN THE ANALYSIS BY RAJ PATEL**

In an interesting and instructive study *The Value of Nothing* Raj Patel denies the widely accepted and dominant theory of man as a natural economic being – *homo economicus*. For such a hypothesis he blames the English empiricist philosophy, especially John Stuart Mill, seeing them as apologists of classical political economy, and the contemporary Nobel Prize winner Gary Becker who wrote in his book *The Economic Approach to Human Behavior* that every human behavior (politics, family, crime) is determined by economic reasons of benefit. On the basis of some scientific research in psychology, sociology, and medicine, Patel argues the opposite thesis that man is not naturally *homo economicus*. Man is rather altruistic being who is conscious of his life in the community. Here we will present some of his interesting bioethical examples.

ANNA LYDIA SVALASTOG

*Department for Health and Social Studies, Østfold University College,
Halden, Norway /*

*Odjel za zdravstvene i socijalne studije, Østfoldski sveučilišni koledž,
Halden, Norveška*

NAVIGATING KNOWLEDGE LANDSCAPES AND ETHICS

The Navigating Knowledge Landscapes (NKL) network has discussed how to understand the relation between health and knowledge in the present *digital society*. Digital society means that a person and the society are being shaped in new forms; that daily life has entered a new level of interrelatedness where on-line solutions are quick and upheld by continued changes in how and where to get information and access services. These relations have become global and instant. This new situatedness and speed are in need of governance, law, guidelines, and ethical reflection. This is expressed in the EU data regulation directive work and debates, but we also need another type of discussion. We need to discuss whether digital society implies a need to change the established ethical concepts. In this presentation, I will focus on the ethical concept of anonymity, and problematize its meaning in the digital society. Anonymity is chosen because it is a key concept in clinical ethics as well as in research ethics, and therefore of importance to construction, dissemination, and implementation of health related knowledge, i.e. key themes for NKL-discussions.

SNALAŽENJE U KRAJOLICIMA ZNANJA I ETIKA

Mreža *Snalaženje u krajolicima znanja (Navigating Knowledge Landscapes, NKL)* raspravljala je o tome kako razumjeti odnos između zdravlja i znanja u današnjem *digitalnom društvu*. Digitalno društvo podrazumijeva da su osoba i društvo oblikovani na nove načine; da je svakodnevni život prešao na nove razine međupovezanosti, s brzim *online*-rješenjima, te da je podržan neprestanim promjenama načina i mjesta stjecanja informacija te pristupa informacijama i službama; kao i da su odnosi postali globalni i trenutačni. Ta nova situiranost i brzina zahtijevaju upravljanje, pravo, smjernice i etičku refleksiju. To je došlo do izražaja u radu i debatama oko smjernica za regulaciju podataka u Europskoj uniji, ali trebamo i drugačiji

tip diskusije. Trebamo diskutirati o tome da li digitalno društvo implicira potrebu za promjenama utvrđenih etičkih koncepata. U ovom ću se izlaganju fokusirati na etički koncept anonimnosti te problematizirati značenje digitalnog društva. Anonimnost sam izabrala zato što je to ključni pojam u kliničkoj etici i u etici istraživanja, tako da je važan za konstruiranje, diseminaciju i implementaciju znanja povezanog sa zdravljem, tj. ključnim temama rasprava o NKL.

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

*Elektrostrojarska škola u Varaždinu; Glazbena škola u Varaždinu, Hrvatska /
Electromechanical School Varaždin, Music School in Varaždin, Croatia*

BIOETIČKA PITANJA UNUTAR ETIKE SPORTA W. J. MORGANA

W. J. Morgan, jedna od ključnih osobnosti filozofije i etike sporta, u svoje je knjige neprestano uključivao bioetičke teme poput pitanja roda i spola, limita ljudske tjelesnosti, dopinške problematike s naglaskom na genetičkom doppingu, pitanja sportaša s invaliditetom te problema nasilja u sportu. Osim toga, on je u etiku sporta uključio i propitivanja moralnosti lovljivosti te uporabe životinja u sportu. Također, Morgan je unutar filozofije sporta ukazivao na tekstove Platona, R. Descartesa, J.-P. Sartrea i G. Marcela, relevantne i referentne za razmatranje tematike čovjekova otjelovljenja.

Autorova je nakana dvojaka: s jedne strane, precizno utvrditi opseg odnosno kolikoću i kakvoću uključenih bioetičkih pitanja, njihovo mjesto i utjecaj unutar Morganove etike sporta; s druge pak strane, vrjednovati Morganove doprinose u poticanju razmatranja bioetičkih tema i razvoja specifičnih razmatranja unutar filozofije i etike sporta.

BIOETHICAL ISSUES WITHIN THE W. J. MORGAN'S ETHICS OF SPORT

W. J. Morgan, one of the key figures of the philosophy and ethics of/in sport, has been continually including bioethical issues in his editions, such as gender and sex issues, the limits of human physicality, doping issues, with emphasis on genetic doping, athletes with disabilities, and violence in sport. Moreover, in his ethics in sport, Morgan has been including questions about the morality of hunting, as well as the use of animals in sport. Furthermore, within the philosophy of sport discourse, he has been referring to the texts by Plato, R. Descartes, J.-P. Sartre, and G. Marcel, which are relevant and referent for the topics of human embodiment.

The author's intention is twofold: on the one hand, the intention is to determine the precise scope of the involved bioethical issues, their position, and importance within Morgan's ethics of sport; on the other hand, the intention is to evaluate Morgan's contributions to the promotion of bioethical issues and the development of specific considerations within the philosophy and ethics of sport.

IVA ŠOKIČIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (doktorandica) /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb,
Croatia (PhD student)*

EUTANAZIJA – PRAVO NA ŽIVOT I SMRT KAO SLOBODAN IZBOR

Izlaganje će predstaviti pojam eutanazije kao medicinski potpomognutog prekida života u slučajevima izrazito teških, neizlječivih bolesti u bioetičkom i biopolitičkom kontekstu, s obzirom na to da je eutanazija pitanje ne samo medicine i etike, već uvelike i politike te pravnoga sustava.

Koji od brojnih kriterija određuju naše stajalište prema ovom činu, do koje su mjere *u pravu* oni koji tvrde da se život kao metafizičko-religijska kategorija »svetog« ne smije ni pod koju cijenu oduzimati, a do koje mjere neprihvatljivo, štoviše, nehumano inzistirati na održavanju života koji *to* u svojoj biti više zapravo *nije*?

Osnovni je cilj preispitati bioetičke argumente *pro et contra* medicinski potpomognute smrti kod neizlječivo bolesnih osoba, čija egzistencija, objektivno valorizirano od strane liječnika, no istovremeno i subjektivno prema mišljenjima pacijenata, nije više moguća na dostojan način, kao ni smrt u takvim uvjetima.

Argument koji ću zastupati, s etičkog stajališta, jest da svaka osoba ima pravo na dostojan život i dostojnu smrt, a ako to nije izvedivo prirodnim načinom, mora joj biti omogućen slobodan izbor prekida vlastitog života humanom medicinskom metodom.

EUTHANASIA – THE RIGHT TO LIFE AND DEATH AS A FREE CHOICE

The presentation will demonstrate the concept of euthanasia as a medically assisted termination of life in cases of extremely severe, incurable illnesses in bioethical and biopolitical context, considering euthanasia a matter of not only medicine and ethics, but also, to a large degree, politics and the legal system.

Which of the numerous criteria determine our position towards this act? To what extent are those who claim that life as a metaphysical-reli-

gious category of “sacred” must not at any price be taken? Furthermore, to what extent is it unacceptable, or even inhumane, to insist on maintaining life which in fact, in its essence, *it no longer is*?

The main aim is to question the bioethical arguments *pro et contra* medically assisted death in incurably ill persons, whose existence, objectively valued by physicians but at the same time subjectively by patients’ opinions, is no longer possible in a dignified way, as well as death in such conditions.

The argument I shall stand for, from the ethical point of view, is that every individual has the right to dignified life and dignified death, and if it is not naturally feasible, they must be provided with free choice of ending their life by a humane medical method.

ANA ŠVOGOR ŠIPEK¹, SINIŠA OPIĆ², TOMISLAV KRZNAR²

*¹ Dječji vrtić »Različak«, Zagreb, Hrvatska /
Različak Kindergarten, Zagreb, Croatia*

*² Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

PRISUTNOST BIOETIČKIH TEMA U PROGRAMIMA UČITELJSKIH I ODGOJITELJSKIH STUDIJA

Suvremeno akademsko obrazovanje, posebno ono u području obrazovanja budućih učitelja/ica i odgojitelja/ica, susreće se s brojnim izazovima vremena. Sve je veći pritisak informacija iz okoline, potreba za sve većim opsegom znanja, kao i potreba za izgradnjom postojanog kritičkog mehanizma koji se oblikuje upravo kroz akademsko obrazovanje, kako u cjelini obrazovanja, tako i u pojedinim aspektima vlastitim pojedinim profesijama. Tako smo istražili sadržaje programa kolegija iz područja filozofije odgoja, sociologije obrazovanja, prirodoslovlja, etike te zaštite zdravlja i njege predškolskoga djeteta, i to na šest ustanova u Republici Hrvatskoj (sveučilišta/fakulteti u Zagrebu, Osijeku, Rijeci, Puli, Zadru i Splitu). Rezultati istraživanja upućuju na visoku razinu informacija u svim programima, no istovremeno i na nedostatnu povezanost. U tom pogledu, čini nam se opravdanim zaključiti da bi se upravo profiliranjem bioetičkih sadržaja mogla postići viša razina informiranosti studenata/ica o temama i problemima koji zasigurno utječu na živote svih ljudi.

THE PRESENCE OF BIOETHICAL ISSUES IN EDUCATION PROGRAMMES FOR TEACHERS AND EDUCATORS

Contemporary academic education, especially the education of future teachers and educators is facing numerous challenges of the times. There is an increasing information pressure from the environment, the need for an increasing range of knowledge, as well as the need to build a stable critical mechanism that is shaped precisely in the general academic education, as well as in certain aspects of particular professions. In order to build quality education programmes we made a research of the contents in the programme courses in the field of philosophy of education, sociology of education,

science, ethics and of the health care protection in education programme for teachers and educators. The research was conducted on the basis of six institutions in the Republic of Croatia (universities/faculties in Zagreb, Osijek, Rijeka, Pula, Zadar, and Split). The research results indicate a high level of information in all applications, but at the same time also insufficient interconnection. In this regard, it seems reasonable to conclude that profiling bioethical contents in programmes could achieve a higher level of students' awareness on the issues that certainly affect the lives of all people.

VELIMIR TERZIĆ, MARIJA TERZIĆ

*Opća županijska bolnica Vinkovci, Hrvatska /
County General Hospital Vinkovci, Croatia*

KATETERIZACIJA MOKRAĆNOG MJEHURA – DILEME LIJEČNIKA I PACIJENTA

Kateterizacija je uobičajeni, rutinski postupak kojim se primarno omogućuje eliminacija urina iz mokraćnog mjehura pacijenta. Može se izvoditi u cilju dijagnostike ili terapije. Današnja medicina poznaje različite vrste urinarnih katetera, a izbor odgovarajućega ovisi o razlogu njegova korištenja. Kateteri se razlikuju kako izgledom, kalibracijom i duljinom, tako i po materijalu od kojega su načinjeni. Jednokratni kateteri najčešće su od PVC materijala ili lateksa. Kod dugotrajne kateterizacije preporuka je korištenje katetera od biokompatibilnog materijala. Vrijeme kateterizacije mora biti što je moguće kraće uz korištenje katetera najmanjega promjera koji zadovoljava svrhu.

Kod većine pacijenata kateterizacija mokraćnoga mjehura jednostavan je postupak. Osim neugode koju osjeća pacijent koji je opskrbljen trajnim kateterom, moguće su, kao i kod svakog drugog medicinskog postupka, određene komplikacije.

Iako pacijenti, prije postavljanja trajnoga katetera, potpisuju obrazac informiranoga pristanka, jesu li doista u potpunosti informirani? Je li svaka izvedena kateterizacija doista nužna? Nisu li »margine« između kojih se odlučujemo kateterizirati pacijenta postavljene »preširoko«? Može li se skratiti vrijeme pacijentovoga korištenja trajnog katetera?

URINARY CATHETERISATION – DILEMMAS OF DOCTOR AND PATIENT

Catheterisation is a common, routine procedure that primarily allows elimination of urine from the bladder of the patient. It can be used for diagnosis or therapy. In today's medicine, there are different types of urinary catheters, and appropriate choice depends on the reason for its use. Appearance, calibration, and length of catheters are different as well as materials from which they are made. One-time catheters are made of PVC material or latex. In the long-term catheterisation recommendation is to use a cath-

eter made of a biocompatible material. Catheterisation time should be as short as possible with the use of a catheter with a minimum diameter that will accomplish the purpose.

In most cases, urinary catheterisation is a simple procedure. Apart from the discomfort felt by the patient, like any other medical procedure, certain complications are possible.

Although patients, before setting up a permanent catheter, sign the informed consent form, are they indeed fully informed? Is each performed catheterisation really necessary? Are the “margins” for the need of patient’s catheterisation set “too wide”? Is it possible to reduce the time of patient’s use of indwelling catheter?

ZORAN TODOROVIĆ^{1,2}, DRAGANA PROTIĆ¹

*¹ School of Medicine, University of Belgrade, Serbia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija*

*² University Hospital Medical Centre "Bežanijska kosa", Belgrade, Serbia /
Kliničko-bolnički centar »Bežanijska kosa«, Beograd, Srbija*

PATIENT AUTONOMY IN DRUG DEVELOPMENT AND PHARMACOTHERAPY

Patient autonomy has been a cornerstone of contemporary clinical ethics since the Nuremberg trial, especially in the American school of bioethics. It has been defined in the Nuremberg Code, and re-defined in the Declaration of Helsinki, the Belmont Report, and the Barcelona Declaration. Founders and followers of the rights-oriented bioethics (e.g. Hellegers, Beauchamp and Childress) have established and promoted patient autonomy as the main principle of (bio)medical ethics since the 1970s. However, there is a lot of controversy surrounding such a principle. We aimed at evaluating the real meaning and value of patient autonomy in clinical settings, especially regarding communication between health workers and their patients.

AUTONOMIJA PACIJENTA U RAZVOJU LIJEKOVA I FARMAKOTERAPIJI

Autonomija pacijenta kamen je temeljac suvremene kliničke etike još od Nürnberškog procesa, posebno u američkoj školi bioetike. Definirana je u Nürnberškom kodeksu i redefinirana u Helsinškoj deklaraciji, Belmontskom izvještaju i Barcelonskoj deklaraciji. Utemeljitelji i sljedbenici bioetike zasnovane na poštovanju prava (npr. Hellegers, Beauchamp i Childress) uspostavili su i promovirali autonomiju pacijenta kao osnovni princip (bio)medicinske etike još od sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Međutim, ima dosta kontroverzi koje su povezane s ovim principom. Naš je cilj bio procijeniti stvarno značenje i vrijednost autonomije pacijenta u kliničkim uvjetima, posebno uzimajući u obzir komunikaciju između zdravstvenih radnika i pacijenata.

KAREL TURZA

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

ZNANJE U BIOETICI, NAPOSE U MEDICINSKIM ASPEKTIMA BIOETIKE

U ovom je radu riječ o pitanjima koja se tiču *znanja* u bioetici, npr. od onog (naslijeđenog od etike, odnosno metaetike) kako *znamo* da je nešto dobro ili zlo, ispravno ili pogrešno, do problema *istine* u bioetici. S tim u vezi, i to još od vremena etabliranja bioetike kao intelektualnog projekta i akademskog predmeta do danas, (po)nuđeni su različiti odgovori. Dana su se rješenja, naravno, ticala filozofskih, točnije, gnoseoloških, epistemoloških, logičkih i metodoloških problema u vrlo širokom području bioetičkog prisvajanja postojećeg, no umnogome su bila u vezi sa (sa)znanjem i istinom u korpusu medicinskoetičkih pitanja, dilema, kontroverzi... , te unutar medicine kao takve. Bioetika – i to onaj njen varijetet koji je nastao i koji se sistematski razvija unutar *Lošinjske škole* (koncept *integrativne bioetike*) – otvorila je ili, bolje rečeno, proširila i pojasnila ne samo medicinskoetička nego i *sensu stricto* medicinska, dakle, i ekspertska pitanja u vezi s epistemološkim dometima postojećih znanja u današnjoj oficijelnoj medicini (uključujući ono: *što je istina u medicini?*).

KNOWLEDGE IN BIOETHICS, ESPECIALLY WITHIN MEDICAL ASPECTS OF BIOETHICS

In the paper the author deals with the issues concerning *knowledge* within bioethics, beginning with (the one inherited from ethics and metaethics, respectively) the question of how we *know* what is good and what is evil, namely, right/wrong, and on the other hand, *ultima linea*, with the problem of *truth* in bioethics. Regarding these issues, various, sometimes rather different, solutions have been offered over the past several decades – ever since bioethics came into being as an intellectual project and academic subject. The answers have, of course, been connected with philosophical, namely, gnoseological, epistemological, logical, methodological questions within a very wide field of the bioethical appropriation of the existent, and also, more often than not, regarding the issues of knowledge and

truth within the corpus of medical-ethical questions, problems, dilemmas, controversies etc., and within medicine as such. Bioethics – that was built and has been systematically developed by the *Lošinj School* (the concept of *integrative bioethics*) – opened or, maybe better, widened and clarified many of the medical-ethical as well as strictly medical questions regarding the epistemological limits of the contemporary official medicine (including: *what is truth in medicine?*).

LEONARD VOLARIĆ HORVAT¹, LOVRO FURJANIĆ²

¹ *Fakultet elektrotehnike i računarstva, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (student) /*

Faculty of Electrical Engineering and Computing, University of Zagreb, Croatia (student)

² *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska (student) /*

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia (student)

PASCALOVA OTIMAČINA I UMJETNA INTELIGENCIJA

Pascalova otimačina, misaoni eksperiment koji je uveo Nick Bostrom, dovodi do apsurdna maksimiziranje očekivane vrijednosti u odlučivanju. Ipak, postoje logički i matematički problemi u Bostromovoj argumentaciji. Nakon osvrta na problematiku vezanu za Pascalovu otimačinu, bit će predložen drugačiji matematički model.

Teorija odlučivanja općenito, a i ovaj specifični slučaj, bit će smještena u kontekst računarske znanosti, to jest potencijalnog stvaranja opće umjetne inteligencije. Na temelju računalnog programa koji implementira određeni model odlučivanja određeno je cjelokupno daljnje ponašanje tako konstruirane umjetne inteligencije. Prema tome, ako temelji opće umjetne inteligencije nisu dobro postavljeni, mogu dovesti do opasnih posljedica za društvo. Uspješna analiza tog problema zahtijeva pluriperspektivistički pristup bioetike.

PASCAL'S MUGGING AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Pascal's mugging, a thought experiment introduced by Nick Bostrom, reduces the maximization of estimated value to absurdity. Still, Bostrom's argument has logical and mathematical issues. After reviewing the issues surrounding Pascal's mugging, a different mathematical model will be suggested.

This case, as well as decision theory in general, will be placed in the context of computer science, or, more specifically, the potential for the creation of a general artificial intelligence agent. The entire behaviour of an instance of artificial intelligence is based on the programme code which implements a certain decision-making model. Therefore, if there is a problem in the foundations of the general artificial intelligence agent, it might prove harmful to society. Thus, the pluriperspectivist approach of bioethics is necessary for the successful analysis of this problem.

SUZANA VULETIĆ¹, SILVANA KARAČIĆ², GORDANA PELČIĆ³

*¹ Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

*² Trogir – Arbanija, Hrvatska /
Trogir – Arbanija, Croatia*

*³ Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

HETERO/AUTO/NOMIJA U KONTEKSTU (SAMO)DETERMINIZMA BIOLOŠKIH OPORUKA

Terminalna faza obilježena je tegobom donošenja teških egzistencijalnih odluka iz kliničkoga konteksta, pravne i bioetičke domene. Taj korak zahtjeva punu racionalnost slobodne autonomije, koja može biti narušena bolešću i gubitkom mentalnih sposobnosti. Bolesnici bi trebali imati mogućnost izražavanja u vezi sa skrbi na kraju života u unaprijed pripremljenim smjernicama anticipiranih medicinskih odredbi za (ne)postupanje ili imenovanje surogatnog opunomoćenika u (ne)izboru liječenja u slučaju ograničene sposobnosti odlučivanja. Time bi se pridonijelo dostojanstvenijem modusu samodeterminiranog umiranja sukladnog odabiru autonomnih pacijentovih vrijednosti, koje mogu doći u koliziju iz heteronomne perspektive surogatnog odlučitelja. Biološkim bi se oporukama nadvladale teškoće kliničkih dilema: liječnicima bi se olakšao odabir skrbi u hitnim planovima zdravstvene njege u kriznim situacijama, pacijentima bi one pružale garanciju provedbe samoodređenja, dok bi surogatne odlučitelje oslobodile pritiska odgovornosti.

HETERO/AUTO/NOMY IN THE CONTEXT OF (SELF)DETERMINISM OF BIOLOGICAL TESTAMENTS

Terminal phase is marked by difficult decisions issues arising from the clinical context, legal and bioethical domains. This step requires the full rationality of free autonomy, which can be impaired by the illness loss of mental competence. Patients should have the legislative ability to clearly communicate their wishes regarding the care at the end of life in advance

directives of anticipated medical provisions to (not) acting or by appointing the surrogate/proxy represent in choice of (no) treatment in the event of incapability in decision-making. That could greatly contribute to a dignified mode of self-determined way to die, according to autonomous selection of the patient's values, which can enter into conflict from the perspective of heteronomous surrogate decision makers. Biological testaments could overcome clinical dilemmas: to doctors they can facilitate the selection of care in emergency plans in health care crisis situations, to patients they are providing a guarantee of their self-determination, while to the surrogate decision-makers they would relieve the pressure of hard responsibility.

FRANCESCA ZACCARON

*Jacques Maritain Institute, Trieste, Italy /
Institut »Jacques Maritain«, Trst, Italija*

WHAT IS HEALING FOR A CAREGIVER?

The Developing Subject as a Dynamic Unity

Starting from Bernard Lonergan's notion of "developing subject" as constituted by organic, psychic, and intellectual dimensions, in this paper I will reflect upon the human being as a dynamic unity. I will argue that caregivers (i.e. medical doctors, therapists, and nurses) should pay great attention to their decision-making process, both in taking care of the patient's health and in their personal lives. In fact, the process of healing has a twofold dimension: Caregivers have to learn how to deal with their experience of the patient's suffering, while discovering the meaning of their own personal wounds and failures, in order to find a balance between their professional and personal lives. I will suggest that a full development as human beings, as a proper dynamic unity, is only possible through such a process of healing as a personal path, involving feelings and values.

ŠTO JE LIJEČENJE ZA PRUŽATELJA ZDRAVSTVENE SKRBI?

Nastajući subjekt kao dinamično jedinstvo

Polazeći od pojma »nastajućeg subjekta« Bernarda Lonergana, dakle, subjekta kojeg konstituiraju organska, psihička i intelektualna dimenzija, u ovom ću izlaganju reflektirati o ljudskome biću kao dinamičnome jedinstvu. Tvrdit ću da pružatelji zdravstvene skrbi (liječnici, terapeuti i medicinske sestre) trebaju poklanjati itekako veliku pažnju svome procesu donošenja odluka, kako u skrbi za zdravlje pacijenata tako i u vlastitim životima. Zapravo je proces liječenja dvostruk: pružatelji zdravstvene skrbi moraju naučiti kako da se nose s vlastitim iskustvom patnje nekog pacijenta, dok otkrivaju značenje vlastitih osobnih rana i pogrešaka, kako bi pronašli ravnotežu između svog profesionalnog i osobnog života. Zaključit ću da je potpuni razvoj ljudskoga bića kao dinamičnoga jedinstva moguć samo u takvome procesu liječenja kao osobnoga puta koji uključuje osjećanja i vrijednosti.

IVANA ZAGORAC

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE CONCEPT OF VULNERABILITY IN INFLUENTIAL BIOETHICS DOCUMENTS

The attention given to the concept of vulnerability has significantly increased in the last decades. In this paper, we shall present the results of our study on the content, scope, and practical implications of the concept of vulnerability in bioethics literature (Zagorac, 2016). We have conducted a qualitative analysis of the influential international documents that refer to the field of (bio)medical research. The aim of the study was to determine whether selected documents provide any sustainable definition of vulnerability and guidance in questions related to the treatment of the vulnerable. The surprising outcome is that of a non-unified, and hence weak, account of the problem.

KONCEPT RANJIVOSTI U UTJECAJNIM BIOETIČKIM DOKUMENTIMA

Interes za koncept ranjivosti znatno je porastao tijekom nekoliko proteklih desetljeća. U izlaganju će biti prikazani rezultati studije o sadržaju, doseg i praktičnim implikacijama koncepta ranjivosti u bioetičkoj literaturi (Zagorac, 2016.). Studija je obuhvatila kvalitativnu analizu utjecajnih međunarodnih dokumenata koji se odnose na područje (bio)medicine. Istraživanjem se htjelo ustvrditi nude li izabrani dokumenti održivu definiciju ranjivosti i smjernice za tretman ranjivih pojedinaca i skupina. Iznenađujući ishod ukazuje na neujednačenosti, a time i slabosti, u razumijevanju pitanja ranjivih pojedinaca i skupina.

SAŠA ZAVRTNIK¹, DAMIR ŽUBČIĆ²

*¹ Geotehnički fakultet u Varaždinu, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Geotechnical Engineering in Varaždin, University of Zagreb, Croatia*

*² Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb, Croatia*

BIOETIČKI PRINCIPI ODNOSA ČOVJEKA I OKOLIŠA – PRIMJER STARIH HEBREJA

Briga o dobrobiti čovjeka i stvorenja vidljiva je u biblijskome starozavjetnom zapisu gdje nalazimo zakone s određenom bioetičkom dimenzijom. Ako za temelj etici, pa i bioetici, uzmemo suosjećanje (empatiju), onda uvidamo da je ono prisutno u svakodnevici starih Hebreja. Iz toga proizlazi njihov odgovoran stav prema prirodi i okolišu s kojim su bili u konstantnoj interakciji. To vidimo u zapovijedi iz Knjige Izlaska 23:5: »Ako opaziš magarca onoga koji te mrzi kako je pao pod svojim tovarom, nemoj ga ostaviti: zajedno s njegovim gospodarom moraš mu pomoći da se digne.« Prema tom naputku, ne smije se ostati ravnodušan spram patnje živoga bića radi svade ili netrpeljivosti s bližnjim. Potrebno je i životinji i vlasniku pomoći. Istaknuto je suosjećanje sa životinjom, ali i osobom u nevolji bez obzira na osobne okolnosti. Bit ovakvih zakona jest dobrobit životinja, ali i utjecaj na karakter čovjeka. U Izrekama 12:10 kaže se: »Pravednik pazi i na život svog živinčeta, dok je opakomu srce okrutno.«

BIOETHICAL PRINCIPLES IN THE RELATIONSHIP BETWEEN MAN AND ENVIRONMENT – AN EXAMPLE OF THE OLD HEBREWS

Care for wellbeing of humans and creation is seen through the Old Testament record where we can find laws with a bioethical dimension. If the foundation of ethics, and bioethics too, is compassion (empathy), then we can see its presence in everyday life of the old Hebrews. From it comes their responsible attitude towards nature and the environment with which they were in constant interaction. A command in the Book of Exodus 23:5 says: "If you see the donkey of one who hates you lying under its burden, and you would refrain from helping it, you shall surely help him with it." This implies you cannot be indifferent on the suffering of a living being

because of the conflict with fellowman. It is required to help the animal and its owner. The compassion to animals is emphasized, as with the person in agony. The essence of such laws is the wellbeing of animals, but also the influence on the human character. Proverbs 12:10 say: “A righteous man regards the life of his animal, but the tender mercies of the wicked are cruel.”

DAMIR ŽUBČIĆ

*Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb, Croatia*

ZAŠTO TREBAMO UČITI O ODNOSU PREMA ŽIVOTINJAMA

Posljednjih desetljeća došlo je do nove uporabne paradigme domaćih životinja. Istovremeno saznajemo da je svijet životinjskih osjećaja i misli puno opsežniji i dublji nego što smo mislili. Spoznajemo da je odgovor na pitanje o zdravlju životinja sastavljen od pojmova *oikosa*, *ethosa* i *telosa*. U ovom izlaganju razmatraju se bioetički parametri i suodnos s okolišem, optimalne tjelesne i psihičke potrebe, biološka vrijednost i uloga životinja. Dolazi do drugačijeg razumijevanja životinjskih potreba, temeljenog na spoznajama kognitivne etologije, te se na nov način shvaća životinjska svijest i um te *Umwelt* – životinjsko percipiranje svijeta.

Edukacija iz ovog područja treba započeti već od predškolskog uzrasta. Zdrav odnos prema životinjama bitan je za svako društvo i pokazatelj je odnosa prema manjinama i slabijima. U većini tradicionalnih kultura odnos spram životinja bio je takav kakav mi u današnjoj zapadnjačkoj kulturi započinjemo, što samo potvrđuje neophodnost prihvaćanja i potrebu razvijanja osnovnih postavki integrativne bioetike.

WHY WE NEED TO LEARN ABOUT THE TREATMENT OF ANIMALS

In recent decades there has been a paradigm shift in understanding the usefulness of domestic animals. At the same time we learn that the world of animal feelings and thoughts is much more extensive and deeper than we thought. We understand that the answer to the question of animal health is composed of dimensions such as *oikos*, *ethos*, and *telos*. In this paper some bioethical parameters and correlation with the environment will be discussed, as well as optimal physical and psychological needs, biological value, and the role of animals. We need to come up with a different understanding of animal needs based on the findings of cognitive ethology and a new way of understanding animal consciousness and mind, as well as the *Umwelt* – the animal perception of the world.

Education in this field should start in pre-school age. Healthy relationship to animals is important for every society and it is also an indicator of the treatment of minorities and the vulnerable. In most of the traditional cultures relationship to animals was of a kind that in the contemporary Western culture is just arising, which only confirms the necessity of acceptance and the need to develop the basic assumptions of integrative bioethics.

Studentska bioetička radionica
POBAČAJ: POLITIČKA TEMA, BIOETIČKI PROBLEM

Student Bioethics Workshop
ABORTION: POLITICAL TOPIC, BIOETHICAL PROBLEM

BARBARA BECE, BRUNO DRONJIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

**ŽENA, RELIGIJA, POLITIKA –
POGLED ISPOD/IZVAN POPRIŠTA
BORBE PRAVA I DUŽNOSTI**

Srodno mišljenju Simone de Beauvoir, držimo da je (dosadašnja) sudbina žene određena trima područjima. Zapadno mišljenje postavilo je ženu na mjesto Drugoga i uvelike odredilo njezin podređen položaj u društvu, ali joj je također, naizgled paradoksalno, omogućilo emancipaciju i daljnju borbu za samoodređenje. Okosnica takvog zapadnog mišljenja u obliku moći zapadnog subjekta – muškarca – dolazila je najviše na vidjelo preko naravi veze dvaju područja – religije i države: suputnikâ i provoditeljâ ideja zapadnog mišljenja. Suprotno navedenim područjima koja su uvjetovala prošlost žene, treće područje predstavlja područje borbe koje tek predstoji biti njezina sudbina, a to je politika. Unatoč tome što je izborna pozicija na političkom polju (pravo glasa), posebnost položaja žene još je uvelike određena njezinom prošlošću. Jedno od primjera borbe žena za vlastito samoodređenje na političkom planu predstavlja i pitanje abortusa. Uvelike aktualna rasprava o abortusu vrti se, Habermas će reći, oko dviju struja; jedne, uglavnom poistovječene sa sekularnom idejom, koja pitanje abortusa smatra pitanjem ženina prava na izbor, te druge, naklonjene uglavnom

religijskim stavovima, koja pravo na život nerođenog djeteta smatra pitanjem dužnosti. Osvrćući se na povijest ženina položaja, te imajući u vidu gore spomenute čimbenike (zapadno mišljenje, religiju i državu, politiku), ispituje se mogućnost postavljanja navedenog problema izvan dosadašnjeg diskursa raspravljanja o njemu s pozicija prava i dužnosti. Genealogija navedenih čimbenika i iz njih izveden odnos prema ženi pružaju pogled izvan i ispod poprišta borbe pitanja o abortusu. Time se, pogledom unatrag, postavlja pitanja o pretpostavkama navedenog diskursa. Jedno od njih vidljivo je i u pitanju srodnosti dviju suprotstavljenih pozicija, ideje sekularne države i religije (kršćanstva), koja se pak očituje u njihovom zajedničkom korijenu – zapadnom mišljenju.

WOMAN, RELIGION, POLITICS – AN ONLOOK BELOW/OUTSIDE THE BATTLEFIELD OF RIGHTS AND DUTIES

Akin to Simone de Beauvoir's thought, we believe that the (heretofore) fate of women was defined by three domains. Western thought designated women as the Other and by doing that it greatly defined her position, yet paradoxically it enabled her emancipation and further struggle for self-recognition. Axis of such Western thought in the form of the power of Western subject – male – revealed itself mostly through the nature of the connection between religion and state: the two companions and carriers of the idea of Western thought. In contrast to the before mentioned domains which shaped women's past, the third domain represents an area of struggle yet to become her fate: politics. In spite of the fact that women's position in the political field was achieved via the right to vote, the special case of women's position is still greatly defined by the past. One of the examples of women's fight for her self-recognition in the political domain is the question of abortion. Greatly active discussion on abortion revolves around, as Habermas stated, two orientations. The first one, mostly identified with the idea of secularity, considers the question of abortion to be the women's right to choose. The other one, mostly identified with religious disposition, considers the right of the unborn children to be the question of duty. In referring to the history of women's position in society, and while keeping in mind the mentioned factors (Western thought, religion, state, and politics), this paper will question the possibility of setting this issue outside the

usual discussion in terms of rights and duties. Genealogy of stated factors and inferred disposition towards women allows for an onlook outside and below the battlefield of rights and duties on the matters of abortion. With its historic lookout it questions the presuppositions of this discourse. One of them is detectable in the kinship of two opposed positions, the idea of secularism and the idea of religion (e.g. Christianity), both manifestations having the same common root – Western thought.

PAVLE BONČA

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

POBAČAJ U KONTEKSTU KNJIŽEVNE I LIKOVNE UMJETNOSTI

Izlaganje će ispitivati problem književne i likovne adaptacije teme pobačaja. U tom će smislu središnji akcent izlaganja biti oblikovan po mjeri značenja književnopovijesnih, književnoteorijskih i povijesnoumjetničkih fenomena u kontekstu estetskih, etičkih i drugih društvenih praksi. Unutar određenih kronoloških sekvenci (antika, srednji vijek, renesansa, modernitet/modernizam) kratko će izložiti historijat spomenutog problema i njegove vremenske, prostorne i medijske transformacije. Na teorijskoj razini ovo izlaganje ima za cilj progovoriti o osjetilnim modusima komunikacije (vizualnost, auditivnost, taktilnost), fizičkoj građi umjetničkog predmeta (jezik, kamen, boja), tehnologijskim sredstvima posredovanja u procesu distribucije znakovnih sistema (pisanost, usmenost, fotografija, film) te institucijsko-organizacijskom okviru činova komunikacije. Osim toga, izlaganje će pratiti odabrani književni i likovni primjeri pomoću kojih će se ilustrirati pojedine problemske točke izlaganja i koji će poslužiti kao osnova za daljnju argumentaciju i raspravu o tematskom pitanju: kako je fenomen pobačaja reprezentiran unutar sfere umjetničkog?

ABORTION IN THE CONTEXT OF LITERARY AND FINE ARTS

This paper will investigate the problem of literary and fine arts adaptation of the theme of abortion. In that sense, central focus will be shaped according to the meaning derived from the historical-literary, literary-theoretical, and historical-fine arts phenomena in the context of aesthetical, ethical, and other social practices. Within defined chronological sequences (Antics, Middle Age, Renaissance, Modernity/Modernism) I will briefly introduce a history of the mentioned problem and its transformation in the context of time, space and media. On theoretical level, this paper has the purpose to speak out about the sense modes of communication (visual, auditive, tactile), physical built of the art piece (language, stone, paint),

technological means of its distribution of sign systems (writing, orality, photography, film), and institutional-organizational framework for the acts of communication. Besides that, this presentation will be followed by demonstration on the basis of literary and fine arts examples which will illustrate the chosen points of debate; they will serve for further discussion about the question on how was the problem of abortion represented within the sphere of art.

ELI ĐURIĆ, SARA BUTURAC, VALENTINA ŠKEC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

POBAČAJ U SITUACIJAMA RIZIČNIH TRUDNOĆA

U ovome izlaganju fokusirat ćemo se na pobačaj u situacijama rizičnih trudnoća, kada je život majke doveden u opasnost, te ćemo navesti razloge za nastavak trudnoće ili za njezino prekidanje. Argumentirat ćemo obje strane i posvetit ćemo dio izlaganja razmatranju uloge drugog roditelja i njegove odgovornosti. Razmotrit ćemo problematiku poroda u slučaju žrtvovanja života majke i upitati se na kome je ta odluka i je li takva žrtva krajnji čin nesebičnosti – ili upravo suprotno – te koliko zapravo ide na štetu drugog roditelja koji potom ostaje u zatečenoj situaciji. Zanima nas postoji li pametnije i humanije rješenje i postupanje prema toj drugoj osobi u ovakvim situacijama. Također ćemo preispitati zaslužuje li fetus status osobe. Postavlja se pitanje je li vrjedniji život majke sa svim njenim životnim postignućima ili život nerođenog djeteta za koje ne znamo u kakvu će odraslu osobu izrasti. Postavit ćemo ovu problematiku u kontekstu moralnih, etičkih i socijalnih aspekata te navesti razne primjere i argumente. Na kraju ćemo dati svoj zaključak, odnosno reći slažemo li se sa činom namjerno uzrokovanog pobačaja ili ne.

RISK PREGNANCY ABORTION

In this paper we will focus on the question of abortion in the case of risk pregnancy, that is, when mother's life is endangered, and we will provide reasons for either the continuation of her pregnancy or abortion. We will be arguing in the favour of both sides, and a section of our paper will be devoted to consideration of the role of the other parent and her responsibility. We will consider the problem of sacrificing mother's life for the sake of labour and birth, and we will ask about whose right it is to choose, and whether such sacrifice is the ultimate act of altruism or is it precisely the opposite. We will ask about how much does the latter damage the other parent who is then left in accidental situation, and whether there is a smarter and more humane solution and treatment towards the other person in such situations. We will further reconsider whether foetus deserves the status of

person or not. We are wondering whether the life of mother with all her life achievements is less worth than a life of an unborn child for whom we do not know what kind of person it will grow into. These issues will be laid out in the context of moral, ethical, and social aspects, and we will provide various examples and arguments. At the end, we will consider whether we agree with the act of intentionally caused abortion or not.

LUKA JANEŠ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

POBAČAJ KROZ NIŠU PSIHOLOŠKE MERELOGIJE

Pitanje opravdanosti pobačaja biva sve intenzivnije razmatrano i »prežvakavano« kako se bližimo suvremenom dobu u kojem taj problem doseže medijski, politički, religijski i ini, tj. općedruštveni klimaks. Problem »se« elaborira raznovrsnim *pro-life* i *pro-choice* argumentima, no tvrdim da redovito izostaje adekvatna mereološka analiza ekscentrično-pozicionalnog kontekstualnog karaktera (Plessner). Mereologija je, najkraće rečeno, logička disciplina koja se bavi dijelovima i cjelinama te njihovim odnosom (na tragu teorije skupova), a etimološki dolazi od grčke riječi *meros*, što znači *dio*. Koristim je da bih izbjegao jednodimenzionalne, subjektivne konotacije razmatranja aporetičnosti pobačaja, te da navedenoj aporetičnosti pristupim objektivno i pluriperspektivno, dakle, u metodološkom duhu integrativne bioetike, pritom uzimajući u obzir alarmantnu kvantitetu i kvalitetu psihičkih patnji koje bivaju pobuđene odlukom za pobačaj – analogno i odlukom za nepobačaj – i na taj način nastojim zahvaćati apsolut konteksta situacije pobacivanja. Tvrdim da prilikom razmatranja i odluke za pobačaj, a posredstvom egoističnog solipsizma, kontekstualna »zlatna mjera« uobičajeno biva zaobiđena i marginalizirana, zbog čega ću tijekom izlaganja naznačiti temeljne smjernice koje smatram nužnima za orijentaciju u ovom problemu. Temeljno pitanje kojim planiram rovariti izlagačkim diskursom jest: koliki je mereološki omjer psiho-praktičkih kategorija otvorenosti (*openness*) i zatvorenosti (*closeness*) potreban za adekvatnu procjenu opravdanosti pobačajnog čina? Završno, planiram kritički dotaknuti odnos *biosa* i *thanatosa per se* te naglasiti meritornu neminovnost integrativno-bioetičke metodologije za razrješavanje ovih problema.

ABORTION THROUGH A NICHE OF PSYCHOLOGICAL MERELOGY

Question regarding abortion is being more and more intensely researched and “gnawed” as we approach to the contemporary age in which

this problem is reaching its media, political, religious, and other, that is, social climax in general. The problem is being elaborated with the variety of *pro-life* and *pro-choice* arguments, but I claim that adequate mereological analysis, eccentrically positional in its character (Plessner), is often absent. Shortly defining it, mereology is a logical discipline which studies parts, the wholes they form, and their relation. Etymologically, it is derived from Greek word *meros*, meaning *part*. I use this discipline to avoid one-dimensional, subjective connotations while analysing the aporetic nature of abortion, and I use it to approach to this aporeticity objectively and pluriperspectively, in the spirit of the methodology of integrative bioethics. While doing so, I pay attention to alarming quantity and quality of psychic suffering which is being invoked during decision-making in regard to abortion – for or against it – and, by doing so, I attempt to enclose the absolute of the given context. I claim that during the reconsideration and decision-making on the matter of abortion, mostly through egoistic solipsism, contextual “ideal measure” is being bypassed and marginalized, which is why, during my paper, I will indicate basic guidelines which I consider necessary for orientation in this problem. Fundamental question that I will ask and dig through is the following: What is the mereological ratio of the psycho-practical categories of *openness* and *closeness* necessary to adequately evaluate the justification of abortion? In conclusion, I will attempt to critically touch upon the subject of *bios* and *thanatos* relation, and emphasize the necessary merit of the role of methodology of integrative bioethics for solving these issues.

DINO JERKOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

SUKOB PATERNALIZMA I DRUŠTVA SPEKTAKLA NA PRIMJERU MTV-A

Dokumentarni serijal MTV-a pod naslovom *16 and Pregnant* kroz višemjesečni angažman prati (a) živote maloljetnica koje su u šesnaestoj godini života postale trudne, te (b) razvojne faze odabranih primjera maloljetničke trudnoće. Sam koncept emisije postavlja razna etička pitanja, ali kao dominantno se postavlja pitanje koristi takvog sadržaja za širu publiku te u kojoj je mjeri država primorana intervenirati u zaštiti ranjivih skupina radi očuvanja njihova dostojanstva. Prvi dio izlaganja sastoji se od studije slučaja, gdje sam kao primjer uzeo radnju pojedine sezone i nastojao podrobnije problematizirati produkcijske i medijske aspekte same emisije. Drugi dio sadrži definiranje koncepta »popularnog« kroz studije kulturologa Stuarta Halla i Raymonda Williama te pozicioniranje popularnosti unutar okvira teorije društva spektakla Guya Deborda. Time povezujem sadržaj emisije *16 and Pregnant* i teorije društva spektakla. Treći dio sadrži teorijsko pokriće koncepta paternalizma uzetog od Antala Szerleticsa koji problematizira mogućnost državne intervencije u osobni izbor pojedinca iz ranjivih skupina poradi očuvanja njegovog dostojanstva. Zanima me do koje je mjere pojedinac slobodan donositi »štetne« odluke za vlastito dostojanstvo radi ekonomske dobiti te do koje je mjere država primorana štiti pojedinca od takvog izbora. Postavlja se pitanje treba li država štiti ranjive skupine ako se takvi pojedinci samovoljno odriču vlastitog dostojanstva radi ekonomske dobiti. Završni dio sastoji se od spajanja svih problemskih dijelova u problemski zaključak. Koncept same emisije – koji neskriveno eksploatira ranjive maloljetne trudnice radi ekonomskog profita unutar društva spektakla, koji kroz konzumerističke vrijednosti takav sistem podržava – sukobljava se s paternalističkom tendencijom da očuva dostojanstva svih građana države, ponajviše se oslanjajući upravo na ranjive skupine te njihov manjak objektivnog izbora zbog ekonomske dobiti koja im se sudjelovanjem u emisiji pruža. Do koje je mjere država uistinu spremna pružiti otpor društvu spektakla te u kojoj mjeri ona svojim dopuštanjem otvorenosti sadržaja podržava eksploatiranje onih ranjivih, u ovom slučaju maloljetnih trudnica?

CONFLICT BETWEEN PATERNALISM AND THE SOCIETY OF SPECTACLE IN THE CASE OF MTV

MTV documentary show *16 and Pregnant* follows (a) life of juveniles who got pregnant at the age of 16, and (b) developmental phases of chosen underage pregnancy. The very idea of show poses ethical questions, but it predominantly provokes the question about the use of such content for broader public and at what point is the state forced to intervene to protect the dignity of vulnerable groups. First part of this paper will include case studies, in which I have chosen a particular season of the show to present in detail the problems of production, as well as media aspects of the show. The second part of this paper will define the concept of “popular” through studies by cultural theorists Stuart Hall and Raymond Williams and it posits popularity of the show within the framework of the theory of the society of spectacle by Guy Debord. Thus I connect the content of the show with the theory of the society of spectacle. Third part of this paper discusses concept of paternalism by Antal Szerletics who problematizes the possibility of state intervention into the personal choices of individuals from vulnerable groups for the sake of protecting their dignity. I am interested in the extent to which an individual is free to make harmful decisions for his dignity for the purpose of profit and extent to which the state can intervene in order to protect the individual from her choices. The question about whether the state should protect the vulnerable posits itself in the context of profit. The final part of the paper will bring a conclusion to this problem. The concept of the show, visibly exploiting underage pregnant teens for profit in the society of spectacle clearly supporting such system through consumer values, conflicts with the paternalistic tendencies to secure dignity of all citizens of the state, for the most part relying on vulnerable groups and their lack of objective choice because of the economic profit offered by taking part in the show. How far is the state willing to go against the society of spectacle and how much does the state allow exploitation by allowing distribution of the content with exploitation of vulnerable groups, in this case underage pregnant teens?

CHRISTINA ISABELL JUKIĆ, MAŠA LOVROVIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

KINESKA POLITIKA JEDNOG DJETETA I NORMALIZACIJA ABORTUSA KAO FAKTORI POVEĆANOG RIZIKA ZA RAZVOJ MENTALNIH OBOLJENJA U ŽENA

Kineska *politika jednog djeteta* uvedena je 1979. godine kao metoda kontrole nataliteta i posljedično općeg rasta stanovništva. Službeno je ukinuta 2015. godine i zamijenjena je *politikom dvoje djece*. Iako je u 36 godina primjene potaknula ekonomski rast, politika jednog djeteta socijalno podređuje ženu koja je u takvom sustavu prisiljena na kirurške kontracepcijske metode i inducirani pobačaj te je zaslužna za razvoj kulture abortusa. Psihičke bolesti jednako se često dijagnosticiraju u Kini i u zapadnim zemljama, no iznenađujuća je činjenica da je stopa samoubojstva žena u Kini primjetno veća, dok istovremeno primaju psihijatrijsku skrb rjeđe od muškaraca. Od ukupnog broja induciranih pobačaja u svijetu, jedna četvrtina otpada na Kinu, a činjenica da se žene rijetko psihijatrijski liječe ukazuje na zanemarivanje ženinog mentalnog zdravlja. Europske zemlje potiču zakone koji propisuju obvezno psihološko savjetovanje prije i nakon podvrgavanja proceduri induciranog abortusa, a najveći problem predstavljaju kratkotrajna depresija i zlouporaba opojnih sredstava. Unatoč tome što kineska politika jednog djeteta prisiljava ženu na abortus i kiruršku kontracepciju, ona ne nudi opciju edukacije muškaraca i žena o reproduktivnom zdravlju ili psihološku i ginekološku podršku nakon takvih procedura. Postavlja se pitanje kakve posljedice normalizacija abortusa i korištenje istoga kao kontracepcijske metode ostavljaju na psihičko zdravlje žena i može li se uopće povući paralela između Istoka i Zapada s obzirom na socioekonomske razlike.

CHINESE ONE-CHILD POLICY AND THE NORMALISATION OF ABORTION AS FACTORS OF INCREASED RISK IN DEVELOPMENT OF MENTAL ILLNESS AMONG WOMEN

Chinese *one-child policy* was declared in 1979 as means to control population growth. It was officially cancelled in 2015 and replaced with

two-child policy. Even though it stimulated economic growth for the past 36 years, one-child policy socially undermines women who are forced to surgical contraception and induced abortion, making them responsible for the development of the culture of abortion. Mental illness is equally often diagnosed in China as they are in Western countries, but it is a surprising fact that the degree of suicide among women in China is significantly larger, while, at the same time, they receive less psychic care than men. Out of total amount of induced abortions in the world, one quarter is in China, and the fact that women rarely go to treatments signifies neglecting of women's mental health. European countries endorse laws which proscribe mandatory psychological counselling before and after undergoing induced labour procedure, with the most common problem being short-term depression and misuse of drugs. In spite of the fact that Chinese one-child policy forces women to abortion and surgical contraception, it does not offer any kind of education for men and women on reproductive health, and it does not offer any kind of psychological or gynaecological aid after such procedures. The question is: How much the normalisation of abortion and the use of it as a method of contraception affect women's mental health and can we even draw a parallel between East and West in respect to economic standards.

KRISTINA KAMPIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

POLITIKA I POBAČAJ: JESMO LI U HRVATSKOJ LIBERALNIJI OD EUROPE?

Pobačaj ili abortus jest spontani ili izazvani prekid trudnoće odstranjenjem ili izbačajem embrija ili fetusa iz maternice prije sposobnosti ljudskog ploda za samostalan život. Definirati pobačaj nije lako, tako da uzimamo neke zakonom određene mjere, poput toga da se mora dogoditi/izvršiti prije 28. tjedna trudnoće, pod uvjetom da dužina ploda bude manja od 35 centimetara, a težina manja od 1000 grama. S obzirom na to da se danas djeca mogu roditi na vrijeme upravo u zadanim vrijednostima, uvjeti pobačaja nisu apsolutni jer je plod manji od 35 cm i lakši od 1000 g u mnogim slučajevima sposoban za život. Danas se sve češće susrećemo s činjenicom da države zakonom određuju uvjete o tome tko, kada i na koji način smije/mora izvršiti pobačaj. Belgija, kao jedna od liberalnijih zemalja Europe, zakonom je odobrila eutanaziju teško oboljele djece, što u Hrvatskoj još uvijek nije slučaj. Također imaju zakon koji odobrava pobačaj, ali uz uvjet obaveznog psihološkog savjetovanja. Slične odredbe donijele su još četiri europske zemlje: Njemačka, Španjolska, Mađarska i Slovačka. Pojedine države Europe imaju zakon o »periodu mirovanja« – vremenu od donesene odluke do samog izvršenja odluke. Među te države ubrajamo Belgiju, Nizozemsku, Francusku, Njemačku, Portugal, Španjolsku, Dansku i Mađarsku. Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, donesen 1978. u Hrvatskoj, ne propisuje ništa od toga. Međutim, u državama poput Irske, Poljske i Malte pobačaj je zakonom zabranjen u potpunosti. Ima li politika pravo odlučivati mora li žena ići na savjetovanje psihologa? Ako već postoji zakon, zašto zakonom nije određeno da bi i muškarci, ako je trudnoća nastala bez postupka silovanja, trebali ići na savjetovanje skupa sa ženom? Smije li uopće država zakonima zabraniti pobačaj u potpunosti?

POLITICS AND ABORTION: IS CROATIA MORE LIBERAL THAN THE REST OF EUROPE?

Abortion is a spontaneous or induced ending of pregnancy by removing a foetus or embryo from the uterus before it develops means to autonomously sustain itself. It is not easy to define abortion, which is why we consider it from the aspect of law regulation, e.g. one that states that abortion can be carried out before the 28th week of growth if the foetus is less than 35 centimetres long and weighs less than 1000 grams. Considering the fact that in contemporary society children can be born having these measures, the conditions for abortion are not absolute because there are many cases in which children are shorter than 35 centimetres and they weigh less yet are able to live. In contemporary society, we are getting more and more aware of the fact that countries proscribe conditions for whom, when, and how can we undergo abortion. Belgium, as one of the most liberal countries in Europe, approved euthanasia of severely diseased children, which is not the case with Croatia. They also have laws which approve abortion; however, a psychological counselling before and after the abortion is mandatory. Similar regulations can be found in Germany, Spain, Hungary, and Slovakia. Certain European countries have a “waiting period”, a time between making a decision on abortion and carrying that decision out. These countries are Belgium, the Netherlands, France, Germany, Portugal, Spain, Denmark, and Hungary. Croatian 1978 Medical Treatment Law regarding Free Choice of Childbearing has no such regulations or restrictions. However, in other countries, such as Ireland, Poland, and Malta, abortion is completely illegal. Does the politics have right to decide whether women have to undergo mandatory counselling? If there is such a law, why does it not prescribe the same thing for men in non-rape cases? Is it even justified for the state to completely forbid abortion?

LENA KUZMANOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

MAJČINSTVO KAO DRUŠTVENA ULOGA I MORALNA OBVEZA

Je li majka postala majkom začecem ili porodom? Isto pitanje možemo postaviti i o očinstvu. Ženu »u drugom stanju«, trudnicu, nazivamo *budućom majkom*, a njenog partnera u začecu *budućim ocem*, no potencijalne društvene uloge sadržane su već u samoj pripadnosti rodu. Svaka je plodna žena ujedno i potencijalna majka; biološki određena karakteristika plodnosti rodnu pripadnost dovodi u tijesnu vezu s društvenom ulogom. Svakako je žena ta koja će se iz svoje pozicije teže izmjestiti nego muškarac. Rasprave koje tematiziraju pobačaj u javnom diskursu na ženu se referiraju »moralno nabijenim« pridjevima, dok muškarca jedva da i spominju. Progovoaranje o ženinom odbacivanju mogućeg majčinstva, čak i ako ne govorimo samo o onima koje su pobacile nego i o onima koje javno iskazuju nevoljkost da ikada ostvare svoju moguću ulogu majke, od nas iziskuje kompletan vrijednosni sustav kojim moralno osuđujemo. Odluku muškarca da ne ulazi u svoju potencijalnu ulogu oca tijekom ženine trudnoće i/ili nakon poroda nikada nećemo izjednačavati sa zločinom ubojstva, kao što često imamo prilike čuti u osudama koje se odnose na ženinu odluku o prekidu trudnoće. Počinjemo li od začeca, odmah uviđamo jednaku odgovornost muškarca i žene za čin koji može dovesti do nastanaka ploda. Različitost ovih uloga vodi nas prema sve većem terećenju majke u odnosu na oca, sukladno fazama trudnoće i konačnog rođenja djeteta. Umjesto isključivog usmjerenja na analizu etičke refleksije, društvene uloge roda smatram relevantnijim polazištem ispitivanja nekih implikacija pobačaja. Ovim izlaganjem namjeravam ispitati postoji li opravdanost za gotovo isključivo obraćanje ženama u pitanju pobačaja te istražiti određenost majčinstva i očinstva, naglašavajući pritom majčinstvo kao još uvijek neizostavnu karakteristiku identiteta žene modernog doba.

MOTHERHOOD AS SOCIAL ROLE AND MORAL OBLIGATION

Did the mother become the mother by fertilization or by birth? We can ask the same question regarding fatherhood. Pregnant woman we call *future mother*, and her partner in fertilization *future father*, but potential social roles are already present in their gender attribution. Every fertile woman is a potential mother; the biologically distinct characterization of fertility brings about a tight connection between gender identity and social role. It is evident that it is the woman that will have a harder time edging out from her role than a man will. Discussions thematising abortion in public discourse refer to women with “morally packed” adjectives while men are barely mentioned. Talking about woman’s possibility to reject motherhood, even if we do not discuss about merely those who aborted but about even those who publically declare their unwillingness to ever fulfil their role of mothers, from us provoke an entire value system with which we judge them. Man’s role to refuse choosing his potential role as a father during woman’s pregnancy and/or after it we will never equalize with the crime of murder, as we can often hear in verdicts referring to woman’s decision to end pregnancy. If we begin with fertilization, we can immediately notice equal responsibility of man and woman for an act which can lead to development of produce. Difference between these roles leads us to the growing burden on women, in contrast to man, as we move through the phases of pregnancy, and finally birth. Instead exclusive focus on the analysis of ethical reflection, I find social roles to be more relevant footholds for investigating some of the implications of abortion. With this paper I intend to investigate is there a justification for almost exclusive focus on women in the question of abortion, and I intend to research the definition of motherhood and fatherhood, in the process emphasizing motherhood as still undeniable characteristic of woman’s identity in the modern age.

DAVID MARTIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

KVALITETA (ŽIVOTA)

Kada govorimo o legalnosti i problematičnosti abortusa, često se govori o pravu na život, a rijetko se postavlja pitanje kvalitete tog života. Što znači kvalitetan život, koji su kriteriji za određivanje kvalitete života te tko određuje što znači kvalitetan život – neki su od problema koji će se razmotriti. Uz pojam kvalitete života usko je vezan i pojam odgovornosti. Ljudsko shvaćanje pojmova života, smrti, ljubavi, mržnje, moralnosti, nemoralnosti, humanosti i dostojanstva od važnosti je za određivanje kriterija pojma kvalitete. Budući da je to problematičan pojam, zbog podložnosti (subjektivnim) interpretacijama, potrebno je izložiti primjere/slučajeve iz života. Primjeri koji će poslužiti teži su slučajevi malformacije i genetski prenosivih bolesti, dok socijalno-ekonomski slučajevi neće biti u tolikoj mjeri razmatrani. Ujedno je od važnosti napraviti distinkciju između dobrovoljnog začeća i ne-dobrovoljnog začeća (silovanje), s obzirom na to da se u potonjem slučaju javljaju drugi problemi. Zaključno će se pokušati zaključiti koliko je od važnosti uzimanje u obzir što više aspekata života i proširivanje horizonta mišljenja u svrhu odlučivanja o (ne)odabiru abortusa.

QUALITY (OF LIFE)

When we talk about legality and issues regarding abortion, we often talk about the right to live, and we rarely raise a question about the quality of that life. What does the quality of life mean, what are the criteria for defining the quality of life, and who declares what will the quality of life mean are some of the questions that are going to be considered. In close relation to the notion of the quality of life, we can find the notion of responsibility. Human understanding of the notions of life, death, love, hate, morality, immorality, humanness, and dignity are relevant for defining criteria for the quality of life. Although problematic, because of it being prone to subjective interpretations, it will be necessary to provide examples/cases

from life. Examples that will be used are harder cases of malformation and genetically transferred diseases, while socioeconomic cases will not be mentioned in depth. Finally, we will try to conclude just how important it is to consider as many aspects of life as possible and to broaden the horizon of thought for the purpose of deciding in favour of or against the abortion.

MARTA MATKOVIĆ

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

(BEZ)VRIJEDNOST SVINJSKOG EMBRIJA

Zbog nedostatka donora, kao i zbog sličnosti između svinjskih i ljudskih organa, međunarodni je istraživački tim, predvođen Salkovim institutom za biološka istraživanja iz Sjedinjenih Američkih Država, započeo projekt čiji je cilj stvoriti transvrznoga svinjskog hibrida. On bi unutar sebe, osim svojih originalno svinjskih, imao i ljudske organe, koji bi kasnije bili izvađeni i proslijeđeni ljudskim pacijentima. Način na koji bi se to trebalo raditi jest da se ljudske stanice ubrizgaju u embrij svinje kako bi organi za kasniju transplantaciju mogli rasti zajedno s »donorom«. No krajnji je cilj još daleko, pa su predmetom istraživanja postali sami embriji. Oni se stavljaju u odraslu svinju te se nakon tri do četiri tjedna uklanjaju iz nje da bi se mogli analizirati. Zasad se pokazalo da sadrže previše svojih stanica, pa je vjerojatno da bi ljudska tijela takve organe odbacila, zbog čega je potrebno više eksperimentiranja kako bi se utvrdilo koliko još ljudskih stanica embriji mogu podnijeti. Dok dio javnosti ovaj projekt vidi kao neproblematičan i zapravo genijalan način rješavanja problema nastalih zbog nedostatka organa, cilj ovog izlaganja bio bi sagledavanje eksperimenata iz perspektive uplitanja u i iskorištavanja prokreacije ne-ljudskih inteligentnih i kompleksnih bića radi koristi koju njihova biološka sličnost s ljudima može polučiti. Postavlja se pitanje zašto se svinjski embrij vrednuje prema kriterijima različitim od ljudskog te, ako jedan ima intrinzičnu vrijednost, mora li utoliko intrinzičnu vrijednosti imati i drugi (i obrnuto)?

(NON)VALUE OF SWINE EMBRYO

Because of the lack of human donors and similarity between human and swine organs, an international research team, led by the Salk Institute for Biological Studies from the United States of America, began the project whose goal is to create a trans-species of human-swine hybrid. The hybrid would contain within itself both its original swine organs, and human organs alongside, which would later be taken out and transferred to human patients. The way it would be performed would be by injecting human cells

into swine embryo, thus that they can grow with other organs until ready for transplantation. However, the final goal is still far from happening, and thus embryos became the subjects of experiments. They are being removed from the bodies of adult swine after three to four weeks for analysis. As of today it was revealed that they contain too much of swine cells and it is expected that human bodies would reject it, which is why they are continuing the research to see how much of human cells these embryos can withstand. While some find this project unproblematic and in fact an ingenious way to solve problems with donors, the purpose of this paper will be to examine these experiments from the perspective of involving with and exploiting the procreation of non-human intelligent and complex beings for the benefit that their biological common ground with human beings can produce. The situation brings to our attention the question of why swine embryos are valued by criteria different than criteria for humans, and whether the other has the intrinsic value if one of them does.

BARBARA MENDELSKI

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

ZAŠTO MOJ STAV O POBAČAJU NIJE BITAN?

Kada je riječ o samom činu pobačaja, jedino presudno mišljenje je mišljenje majke. Osuda ili odobravanje okoline tek su sekundarni stav i nisu od presudne važnosti za sam čin. Glavni je naglasak na postojanju razlike u sintagmama »nebitan stav« i »stav koji nije bitan« te na tome da u situaciji pobačaja stav okoline samo nije presudno bitan. Kako navodi Nietzsche u *Genealogiji morala*, »čovjek je pomoću ćudorednosti ćudoređa i socijalne luđačke košulje doista učinjen proračunljivim« te stoga svakom biću moramo dopustiti slobodu izbora jer ga smatramo dovoljno zdravim da provodi racionalne odluke. Iako Ivan Pavao II. u svojoj enciklici *Evandjelje života* navodi da »život dostiže svoje središte, svoj smisao i svoju puninu kada se dariva«, ipak je na majci, kao nositeljici života, odluka o tome hoće li darovati ili uskratiti život plodu. Josip Mužić u knjizi *Rat protiv čovjeka* navodi da je »u svim civilizacijama kroz povijest majka uvijek bila utočište i sigurnost... A danas se djeca čude što su preživjela, što ih majka nije ubila zbog postojanja mogućnosti njezina izbora hoće li imati dijete radi same sebe a ne poradi samoga djeteta.« Upravo je takvo današnje ozračje povod za brojne rasprave, ali trebamo biti svjesni da, koliko god okolina propagirala život, »malo toga još uistinu dotiče (...) posebno u smislu preuzimanja odgovornosti kao etičke kategorije« (Iva Rinčić Lerga u knjizi *Bioetika i odgovornost u genetici*) te su stavovi okoline temeljeni uglavnom na trendovima i zato je jedini stav koji je bitan i presudan onaj potencijalne majke.

WHY MY POSITION ON ABORTION IS NOT IMPORTANT?

When we talk about the act of abortion, the only rightfully final opinion on the matter belongs to the mother. Opinion coming from her surroundings, whether it condemns the act or endorses it, is of secondary value and is not relevant for the very act. Main emphasis can be placed on a difference between "irrelevant standpoint" and a "standpoint which is not relevant",

other's people opinion in the case of abortion is such that it is not relevant crucially. As Nietzsche claims in *The Genealogy of Morals*, "by the morals of morality and social straitjacket humans were truly made rationalizing", thus to every being we have to allow freedom to choose because we consider it to be healthy enough to make rational decisions. Although John Paul II in his *Evangelium Vitae* claims that "life reaches its centre, its purpose and its fullness when it is given", it is still upon the mother, as the bearer of life, a decision about whether will she give life to her baby or take it away. Josip Mužić claims in his book *War against the Human* that "in each civilization through history mothers were always sanctuaries and safety... And today children wonder about how they survived, why their mothers didn't kill them because they could make a choice regardless of the children." Precisely that kind of current situation is the cause of many discussions, yet we should be aware that no matter how much our surroundings propagated life, "there is very little of anything that truly touches upon it (...), especially in the sense of taking responsibility as an ethical category" (Iva Rinčić Lerga in her book *Bioethics and Responsibility in Genetics*), and thus the standpoints of other people are mostly grounded in trends, which is why the only relevant opinion is that of a mother.

KARLO MIKIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

POBAČAJ RAZUMA: EPISTEMIČKI SUICID KAO SPAS OD KOGNITIVNE DISONANCE

Izlaganje se bavi zanimljivom pojavom unutar mentalnog sklopa katoličkog vjernika ili bilo koje dogmatski ustrojene osobe u trenutku kada zbog pretjeranog pritiska kognitivne disonance odlučuje izvesti jedan *salto mortale* u čistu vjeru te time zatvoriti svoj razum i daljnju sposobnost shvaćanja za bilo kakvu mogućnost uočavanja proturječja u vlastitim pozicijama. Probat će se pronaći neki evolucijsko-psihološki mehanizmi koji bi takve pojave mogli objasniti pozivanjem na slične pojave kod organizama koji se brane od neke vrste percipirane opasnosti. Nakon toga će se ukratko tematizirati stajalište Rimokatoličke crkve po pitanju pobačaja i neki povijesno-biblijski izvori takvog stajališta (zbog pokazivanja manjka monolitnosti dijakronijske monolitnosti stavova), kao i pozadinska metafizička vjerovanja koja takva stajališta omogućuju. Zatim će se te pretpostavke pokušati dovesti u pitanje i pomoću nekih rezultata suvremene embriologije, opsteticije i razvojne psihologije kontrirat će se specifično katoličkim razlozima za religiozno protivljenje pobačaju. Na kraju će se sudionici suočiti s par stavova koji za cilj imaju pokazivanje mizologije i iracionalnosti katoličke pozicije te će se pokušajem iscrpljivanja manevarskog prostora ukazati na nužnost slijepe, nereflektirane i ropske vjere za održavanje te pozicije, ali koja ne može koegzistirati unutar polja slobodnog pluralističkog diskursa.

ABORTION OF REASON: EPISTEMIC SUICIDE AS SALVATION FROM COGNITIVE DISSONANCE

The paper deals with an interesting manifestation within the mental framework of a Catholic believer or any other dogmatically structured person in a moment in which she, because of the breaching pressure of cognitive dissonance, decides for a *salto mortale* into the pure faith, and thus closes her reason and further ability to understand any probable possibility of identifying contradictions in her own positions. We will try to find some

kind of evolutionary-psychological mechanisms, which might explain such behaviour, by comparing it with similar behaviour in organisms defending from some form of perceived danger. Afterwards, we will briefly examine the position of Roman Catholic Church on the matters of abortion and some of the historical-biblical sources of such positions (in order to show the deficiency of monolithness of the diachronic monolithicity of positions), as well as background metaphysical beliefs that enable such positions. These presuppositions will be brought into question by referring to some of the results of modern embryology, obstetrition, and developmental psychology with which we will defy specifically Catholic reasons for religious refusal of abortion. At the end of presentation, we will challenge listeners with several of the positions whose exposing has for its purpose to show misology and irrationality of Catholic position, and by attempting to exhaust the space for manoeuvres we will point out the necessity of blind, unreflective, and enslaving faith for holding their position which cannot co-exist in the field of a free pluralistic discourse.

JOSIP PERIŠA, PAŠKO MUŽIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

TEMA POBAČAJA U HRVATSKOM POLITIČKOM I JAVNOM DISKURSU

Kao autori ovog istraživanja sakupili smo kritičnu masu novinarskih članaka u kojima se pojavljuje tema pobačaja kao jedna od najtabuiziranih tema u Hrvatskoj. Sakupili smo materijale inicijative »Hod za život« pod okriljem stranke »U ime obitelji – projekt Domovina«, koja je od trenutka svoga pojavljivanja do danas bila »okidač« za izlazak drugih mišljenja u javnost. Nastojat ćemo prezentirati skup mišljenja političara, novinara, društvenih kritičara te aktivista o temi pobačaja. Prezentirat ćemo dvije sukobljene strane oko pitanja zabrane pobačaja i njegova zakonskog određenja. Komentirat ćemo i nedavnu odluku Ustavnoga suda o ocjeni ustavnosti zakona kojim se regulira problematika pobačaja. Osvrnut ćemo se i na posljedice među građanima koje su izazvane svakodnevnim »političkim prepucavanjem« oko ove teme. Konkretnije, prezentirat ćemo stavove aktivista poput onih iz udruga »Prolife«, »B.a.B.e.« i »Ženska mreža Hrvatske«, zatim stavove Katoličke crkve kao reprezentativne religijske zajednice u Hrvatskoj, stavove političkih stranaka, među kojima ćemo se fokusirati na najveće hrvatske stranke, te na stavove udruge »U ime obitelji« kao svojevrsnoga pokretača ove teme u javno-političkom životu Hrvatske. Iznijet ćemo argumentacije svih strana te ih popratiti vlastitim komentarima i vizijom problema koji nije malen. Osvrnut ćemo se, također, na odnos objiju strana s moralno-etičkim pitanjem pobačaja koje je nezostavno. Cilj je izlaganja dobiti temeljit uvid u argumentaciju svih strana te razumijevanje istih.

THE TOPIC OF ABORTION IN CROATIAN POLITICAL AND PUBLIC DISCOURSE

As authors of this research we gathered critical mass of newspaper articles in which the topic of abortion appears as one of the most taboo issues in Croatia. We gathered materials of the initiative "Hod za život" ("A Walk for Life") managed by the "U ime obitelji – projekt Domovina" ("In

the Name of the Family – Project Homeland”) political party, which was from the moment of its appearance up until today a trigger for different opinions on the matter to come into the public sphere. We will attempt to present the set of opinions of politicians, journalists, social critics, and activists on the topic of abortion. We will comment on the recent decision of the Constitutional Court of the Republic of Croatia in regard to the legality of the law on abortion. We will reflect upon the consequences emerging among the citizens as a result of “political pissing contest” on this subject. More concretely, we will present positions of activists such as “Prolife”, “B.a.B.e.”, and “Ženska mreža Hrvatske” (Women’s Network Croatia), position of the Catholic Church as a representative religious community in Croatia, positions of political parties, among which we focused on the largest parties in the country, and finally on the position of organization “In the Name of the Family” as a certain initiator of this topic in public and political life of Croatia. We will bring out arguments of all mentioned sides and comment on them in the context of how we see this complex problem. The purpose of this paper is to get a good insight into the argumentation of all involved sides, and to understand them properly.

KRISTIAN PETER

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

PRETKRŠĆANSKA FILOZOFSKA MISAO HERMETIČARA O PROBLEMU POBAČAJA

U ovom izlaganju želim predstaviti stav pretkršćanskih hermetičara o pobačaju. Izlaganje je oblikovano tako što je sastavljen povijesni svjetonazor hermetičara prema nauku *Corpus Hermeticum*. Na temelju istraživanja o ideji i konceptu života, stavovima prema ljudima i općenito živim bićima, postanku svijeta te manifestaciji ideja u materijalnom svijetu – svega opisanog u *Corpus Hermeticum* – sastavio sam »mentalni sklop« dajući mu karakterne atribute savršenog čovjeka opisanoga u tom spisu, tako da »pitajući« istoga odgovaram na pitanje problematike pobačaja. Je li čovjek bez svijesti samo skup elemenata? Ako jest, je li isto tako i fetus bez svijesti samo čista materija? Posjeduje li ta materija, znana kao fetus u maternici, nekakvu vrijednost veću od šake blata ili je svijest doista ono što nosi tu istinitu vrijednost. Iz moderne perspektive, »vozilo svijesti« mora imati neku vrijednost postojanja jer bez vozila svijest ne može rasti. No je li takvo razmišljanje postojalo i kod samoga Hermesa? Ako svijest definira vrijednost, tj. transmutira neživot u život, postoji li onda svjesnija svijest, tj. vrijednija? Definirajući temeljne stavove Hermesa, opisane u *Corpusu*, pokušat ću odgovoriti na temeljna pitanja koja su prethodno istaknuta. Izlaganje utoliko neće biti toliko o stavu pretkršćanskog hermetičara nego, usudio bih se reći, o stavu samoga Hermesa, ako je vjerovati *Corpus Hermeticum*.

PRE-CHRISTIAN PHILOSOPHICAL VIEWS OF THE HERMETICISTS ON THE PROBLEM OF ABORTION

In this paper I intend to present the position of pre-Christian Hermeticists on the problem of abortion. The paper is formed on the basis of assembling historical worldviews of Hermeticists as they were thought by *Corpus Hermeticum*. By researching their idea and concept of life, their position regarding human beings and living beings in general, the beginning of the world, and the manifestation of ideas in the material world – all which was

described in *Corpus Hermeticum* – I composed a “mental framework” and gave it the attributes of a perfect human being as described in that work and by “asking” this being I am providing answers about the issue of abortion. Is a human being lacking consciousness merely an agglomeration of elements? If it is, is likewise foetus nothing but pure matter? Is that matter, known as foetus in uterus, in possession of any value greater than the value of a fistful of dirt, or it is the consciousness that truly infuses value into matter? Observing this matter from a modern perspective, “vehicle of consciousness” must have some kind of existential value because without this value the consciousness cannot grow, but the question is whether that kind of thinking exists with Hermes himself. If consciousness is the defining value, that is, if it is the one that transmutes non-life into life, is there such a thing as a more conscious consciousness? Defining the basic positions of Hermes as described in the *Corpus*, I will attempt to answer aforementioned questions. In fact, this presentation will not be as much about the disposition of Hermeticists, as much as it will be about the position of Hermes himself as long as *Corpus Hermeticum* is to be believed in.

TENA PILJUŠIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

SVIJEST KAO KRITERIJ OSOBNOSTI U EMBRIONALNOM I FETALNOM RAZVOJU ČOVJEKA

Humana embriologija proučava razvoj čovjeka od začeća do rođenja. U prirodi je čovjeka da bude fasciniran dvama događajima kojima počinje i završava njegov život, a to su začeće/rođenje i smrt. Granica ovih dvaju stanja nije uvijek sasvim jasna pa razvojem bioetičke znanosti u prvi plan dolazi potreba za diskusijom o definiranju točnog momenta nastanka i prestanka života kako bi se sa strane laika, ali i zdravstvenog djelatnika, otklonila bilo kakva situacija moralnog i etičkog konflikta. Moždana smrt može se definirati kao stanje potpunog i nepovratnog gubitka moždane aktivnosti. Kod nje, usprkos kratkotrajnom održavanju vitalnih funkcija uz pomoć aparata, nema povratka u stabilno stanje. S obzirom na početak, odnosno prestanak moždane aktivnosti možemo predstaviti usporedni model rođenja mozga i smrti mozga kao stanja potpune ovisnosti o drugom organizmu ili aparatu. U prenatalnom razvoju postoji više faza koje bi se mogle definirati kao »rođenje mozga«. Iako se osnova za živčani sustav počinje razvijati već oko trećeg tjedna intrauterinog života, diferencijacija stanica, migracija i razmještaj te integracija i stvaranje sinapsa događaju se mnogo kasnije. Bez fine usklađenosti i povezanosti kortikalnih i subkortikalnih struktura te moždanog debla fetusa ne možemo sa sigurnošću govoriti o svijesti kao glavnom kriteriju osobnosti, što se javlja tek u posljednjem trimestru razvoja. EEG (elektroencefalografija) pokazuje moždanu aktivnost kratko nakon prvotnog razvoja moždanih struktura, ali ona je fokalna i isprekidana periodima dugih električnih tišina. Ovoj biološkoj teoriji o kriteriju za rođenje mozga suprotstavlja se teorija svijesti. Iako svijest kod fetusa nije moguće dokazati, prema nekim istraživanjima, u dobi od 32 tjedna postoji reakcija na vanjske stimuluse poput buke ili majčinog govora, pa čak i prenatna memorija, što označava prvi kontakt budućeg djeteta s vanjskim svijetom i razvoj iskustva, a to su kriteriji za definiciju osobe. Znanost potkrijepljena dokazima trebala bi biti okosnica u donošenju zakona o abortusu i formiranju javnog mišljenja i stavova.

CONSCIOUSNESS AS A CRITERION FOR PERSONALITY IN PRENATAL DEVELOPMENT OF HUMAN BEING

Human embryology studies development of human being from fertilization to birth. It is in human nature to be fascinated by the two events which define human life, and these are fertilization/birth and death. Borders between these two events aren't always clear, and thus with the development of science of bioethics to the forefront comes the necessity to precisely define exact moments when life begins and ends so that both layman and health workers can avoid morally and ethically doubtful situations. Brain death can be defined as the state of complete and irreversible loss of brain activity and which cannot be restored back to normal state regardless of the short-term maintenance of its activity by using life support machines. Considering the beginning and the end of cerebral activity, we can present a comparative model of the birth and death of brain as the state of complete dependence on another organism or machine. In the prenatal state, there are multiple phases that can be defined as the "birth of brain". Although basis for the development of nervous system starts to develop in the third week of intrauterine life, the differentiation of cells, as well as their migration and arrangement, and the integration and creation of the synapses, occur much later. Without the fine harmonization and connection of cortical and subcortical structures of the foetus' brainstem we cannot with certainty talk about the existence of consciousness as the main criteria for personality, and which occurs only at the final trimester of the prenatal development. EEG (electroencephalography) shows brain activity shortly after the first development of brain structures, but these are focal and discontinued by long periods of electrical silence. This biological theory about the criteria for the birth of brain is opposed by the theory of consciousness. Although it is impossible to prove the consciousness in foetus, according to certain research there are indications of reaction to outside stimuli such as noise or mother's voice in the 32nd week of development, and there is even evidence for prenatal memory, the first mark of the future baby's interaction with the outside world and posterior development of experience. These are criteria for the definition of person. Evidence-based science should be the basis for defining law on abortion and shaping public opinion on the matter.

MILAN POTPARA

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

ABORTUS U JAVNOM DISKURSU – MOĆ I TEŽINA RIJEČI

Nerijetke su kontroverze u vezi s temom abortusa unutar pluralističko-akademske ambijente te uvidamo čitav dijapazon argumenata zasnovanih na teološkim, filozofskim, pravnim, biološko-medicinskim i drugim perspektivama. Oslanjajući se na Adornovu tezu o suvremenom neprikosnovenom trijumfu riječi spram stvari te na Schopenhauerovu *Erističku dijalektiku*, autor razmatra predstavljene odnose termina *pro-life* i *pro-choice* unutar javnog diskursa. Nadalje, autor se bavi porijeklom termina *pro-life*, koji u izvornom značenju, skovanom od strane Ericha Fromma, ne smjera na neupitnost prava fetusa na život od trenutka začeća, nego, između ostalog, na ne-restriktivno odnošenje prema dječjoj radoznalosti. Dalje, autor namjerava usporediti sukobljene termine *pro-life* i *pro-choice*, što će završiti pretpostavkom o određenju pozicije *pro-life* kao pozicije *anti-choice* te, analogno tome, određenju pozicije *pro-choice* kao pozicije *anti-life*. Svrha je ovog izlaganja ispitivanje te pretpostavke, kao i pokušaj demistifikacije samorazumljivosti odnosa ovih dviju pozicija, prvenstveno u javnom diskursu, gdje se ove pozicije zbog pitanja u formi *za/protiv abortus(a)* poimaju kao direktno sukobljene, međusobno isključive pozicije, tako da se, u zavisnosti od afiniteta subjekta, jednoj poziciji daje uloga apsolutno dobre te, posljedično, drugoj apsolutno zle.

ABORTION IN PUBLIC DISCOURSE – POWER AND WEIGHT OF WORDS

There is an abundance of controversies about abortion in the ambience of pluralist academy, and we can notice a full spectrum of arguments grounded in theological, philosophical, judicial, biological, medical, and other perspectives. Relying on Adorno's thesis about the absolute triumph of word over thing and on Schopenhauer's *Eristic Dialectics*, author considers proposed relations of terms *pro-life* and *pro-choice* within the public discourse. Furthermore, author deals with the origin of the term *pro-life*

which, in its original meaning developed by Erich Fromm, does not point to the unquestionable foetus' right to life since fertilization, but rather, among other things, to the non-restrictive attitude towards child's curiosity. In continua, the author attempts to compare aforementioned terms in conflict, which will result in the assumption that *pro-life* can be considered *anti-choice*, and *pro-choice* can be considered *anti-life*. The purpose of this paper is to examine this assumption, and attempt to demystify self-explanatory relation of these two positions, especially in public discourse where this opposition is fuelled by the form yes–nay in which it appears, representing these positions as mutually exclusive, and depending on the affinity of the subject, one is treated as absolutely good while the other is treated as absolutely evil.

FRAN RADONIĆ MAYR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

POBAČAJ KAO EKOLOŠKO PITANJE

Pitanje pobačaja jedno je od najzastupljenijih pitanja današnjice, a promatra se iz očista različitih znanstvenih i filozofskih disciplina, kao što su biološko, medicinsko, političko i etičko, a ona se često i isprepliću. Ovo će izlaganje predstaviti pitanje pobačaja iz ekološke perspektive, a da bi ponudilo potpun odgovor dotaknut će se i drugih navedenih. Koje su mjere potrebne da bi zatvoreni ekosustav Zemlje bio u stanju održati rastući broj ljudi po dosadašnjim standardima luksuza? Je li fenomen prenapučenosti problem, a ako jest, je li rješiv i kako? Mogu li se etička pitanja u području sive zone, poput pobačaja, zanemariti kada se u obzir uzme ekološki kontekst i potencijalno ubilačka i samoubilačka narav ljudske civilizacije? Jesu li argumenti za pobačaj u ovom kontekstu dovoljno čvrsti te iz kojih se sve etičkih pozicija mogu opovrgnuti? Uz praćenje demografije svjetskog stanovništva, ekološkog otiska te učestalosti pobačaja u svijetu, kao i razmatranje različitih etičkih okvira, ovo će izlaganje pokušati ponuditi odgovore na navedena pitanja.

ABORTION AS AN ECOLOGICAL ISSUE

The question of abortion is one of the most represented questions of today, and it is being observed from the perspectives of various scientific and philosophical disciplines, such as biological, medical, political and ethical, often being intertwined. This paper will present the question of abortion from the perspective of ecology. In order to provide a full answer to the question, it will also touch upon all of the mentioned perspectives. What measures are necessary for the enclosed system of Earth to withstand the growth of humankind by their current luxurious standards? Is the phenomenon of overpopulation a problem, and if it is, is it solvable? Can the ethical questions from the grey zone, such as abortion, be neglected when we take a broader ecological context into consideration and the potentially destructive, suicidal nature of humankind? Are the arguments for abortion in this context strong enough and from which positions can they be refuted? By following current demography, ecological footprint and the increased number of abortions, as well as by considering the ethical framework, this paper will attempt to provide answers to the proposed questions.

RONI RENGEL

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

IZVIRANJE PROBLEMA ŽIVOT

Zanijekano i trivijalizirano, navodno nepragmatično i hermetički teorijsko, ponegdje u fašizmu nemoći čak kažemo ‘nerješivo’, s oznakom redundancije gurnuto u stranu za neka vremena zdravija – pitanje o životu izvire uz diskurzivnu bolest. Govorimo o dospijevanju do bitnoga preko razgovora o pobačaju ne bismo li prekovalili tmušnu razvalinu do supstancije smisla koja opet da disati. Opkoljeni razvratnošću argumentacije o pobačaju u sebi živoga i razvijajućega ploda, nagonjeni smo izdići razgovor do bitnih pitanja koristeći fenomen samo za odbacivanje u koncepcijska visočja, nikako stremiti razrješenju u kojemu se ima razviti paradigma svakog budućeg djelovanja, za sve – i već smo na pragu teorije moralnih kvanata i etičkog relacionizma na oslonu telosa jedne pune kugle moći, jedne strijele namjere bez vremena, ili u vremenu starijem i kozmički primalnijem od Boga.

ORIGINATION OF THE PROBLEM LIFE

Denied and trivialized, supposedly unpragmatic and theoretically hermetic, sometimes in the fascism of non-power we would even say ‘unresolvable’, with the mark of redundancy aside pushed for times heartier – the question concerning life rises with discursive illness. We are talking about reaching the essential via discussion on abortion so that we could sault over murky ruins to the meaningful substance which allows breathing again. Besieged by lecherous argumentation regarding abortion of within oneself’s living and growing produce, we are driven to raise the discussion to the questions that matter by using that phenomenon only to eject ourselves into the conceptual highlands, and in no way strive towards resolvment in which we ought to develop a paradigm for every future act counting for everybody. And here we are already at the doorstep of the theory of moral quants and ethical relationism, venturing through the telos of one full bowl of power, single arrow of intention without time, or within time older and cosmically more primal than God.

IVA SKENDER, PETRA BAŠIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

SINGEROVA ARGUMENTACIJA O PRAVU NA POBAČAJ

Izložit ćemo stajalište Petera Singera o pobačaju, zamjerke njegovu stavu i njegove odgovore na prigovore. Osim pokazivanja njegova stava u okviru rasprave o pobačaju, iznijet ćemo i naše mišljenje o njegovim argumentima i pobačaju općenito, a na osnovu korištene literature.

SINGER'S ARGUMENT ON THE RIGHT TO ABORTION

In this paper we will present Peter Singer's position regarding abortion, objections to his position and his response to these objections. Aside from this, we will present our thoughts on his arguments and on abortion in general by grounding our position in researched literature.

DONAT SORIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

METAREFLEKSIJA PROBLEMA POBAČAJA

Za pobačaj ili protiv pobačaja? Svatko tko je imalo razmišljao o tome našao se u situaciji da, barem na tren, nevoljno prigrli poziciju protivnu onoj koju misli da zagovara. Slušajući argumente objiju strana teško je ne doći u nezgodnu poziciju gdje više ne znamo što je dobro, a što nije. Naime, argumentiranje najčešće uzima neki primjer te njime pokušava zapuhati u jedra mašte koja bi otplovila u luku gdje je pozicija suprotna od argumentirane nedopustiva. Naša mašta sagledava aktere danog slučaja te se, suosjećajući s onima koji su pogođeni, boja osjećajima koji nam daju povratnu informaciju o tome je li takvo što poželjno ili nepoželjno. Etički problem pobačaja može se gledati iz više aspekata i, nažalost, iz različitih aspekata dolazimo do različitih razrješenja koja su s obzirom na određeni aspekt dosljedna i teško poreciva. Problem koji se postavlja jest iz kojeg aspekta treba promatrati problem dopustivosti pobačaja te kako ih sve obuhvatiti tako da bez proganjanja savjesti možemo zauzeti stav oko tog problema. Iako postoji mnogo aspekata, ovdje pokušavam protresti samo tri, a to su: gdje suosjećamo s fetusom, gdje suosjećamo sa ženom koja donosi odluku i gdje suosjećamo sa zajednicom. Ako mislimo o tome je li pobačaj dopustiv, onda možemo misliti o fetusu te pokušavati ustanoviti je li njegovo pravo na život važnije negoli pravo majke da odluči o tome što je za nju dobro. Tada možemo zamišljati fetus kao buduću osobu ili kao nešto što smo i sami bili, no, htjeli ili ne, moramo razgraničiti između vrijednosti odraslog čovjeka i fetusa, a onda se zaplićemo u probleme određivanja rasta vrijednosti s razvijanjem fetusa i tome slično. Pitanje o pravu žene da bira hoće li pobaciti jednako je dubiozno jer se ženi oduzima pravo da upravlja svojim tijelom po svojoj volji, kako bi se zaštitilo nešto što potencijalno postoji, ali jednako tako, malo tko želi da se djetetu već spremnom za porod uskrati život jer je tako majka odlučila. Sve nas to vodi do pitanja zajednice. Ovdje zaključno pokušavam razriješiti problem pobačaja s pitanjem o tome kako to utječe na zajednicu te ima li zajednica pravo odlučivati o tim pitanjima u ime pojedinaca.

METAREFLECTION OF THE PROBLEM OF ABORTION

For abortion or against it? Anyone who ever thought about it found herself to, even for a moment, unwillingly embrace the position she disagrees with. Listening to arguments from both sides it is hard not to come into such uncomfortable situation in which we are no longer certain about what is right and what is wrong. Most of the time, arguments regarding abortion tend to use an example to blow the wind into the sails of imagination which would port us into a place where the opposite is forbidden. Our imagination is considering the actors of these cases and, by sympathizing with those affected, paints us with feelings that give us a returning information regarding whether something such is welcomed or not. Ethical problems of abortion can be viewed from multiple aspects and, unfortunately, depending on these aspects we have various solutions that are, in given context, irrefutable. The question is from which aspect are we supposed to observe the problem of abortion and how are we to merge them all, and come to a decision without having our conscious hunting us. Even though there are a number of aspects available, I have chosen three of them: where we sympathize with foetus, where we sympathize with the mother carrying out her decision, and where we sympathize with the community. If we are thinking about whether abortion is to be allowed or not, we have to think about foetus, and attempt to understand if it has greater rights to live than what the mother has to decide what is good for her. Thus we can imagine foetus as the future person or as something we once were, yet whether we want it or not, we have to distinguish between the value of foetus and a grown adult, but then we have the problem of the growth of value with the growth of foetus et cetera. The question of woman's right to choose to abort is just as dubious because we are restricting her from doing what she wants with her body in order to protect something that exists only in the potential, but then again, very few of us wants to cancel the life of a foetus approaching the birth mark just because the mother decided so. All of this leads us to the question of community. Here I am conclusively attempting to resolve the problem of abortion with the question regarding the influence of abortion on community, and whether community has the right to decide in these matters in the name of the individual.

MIHAILO STOJANOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Nišu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia*

RAZMATRANJE [(INTEGRATIVNO)BIO]ETIČKOG HORIZONTA: DILEMA KAO STVARNOST *VERSUS* DILEMA U NARATIVU NA PRIMJERU ABORTUSA

Izlaganje će razmatrati naše mogućnosti pristupanja etičkoj dilemi kao takvoj. U tom duhu polemizirat ćemo s tri (etičke) pozicije objedinjene u diskursu gnoseološkog metafilozofskog ispitivanja. Odatle ćemo postaviti tri pitanja koja trebaju kritički preispitati neke neusvojene ili makar nedovoljno kritički usvojene stavove. (1) Što je cilj ove Studentske bioetičke radionice? (2) Što je etička dilema? (3) Možemo li se na istinski adekvatan način baviti etičkim dilemama? Klasični normativistički pristupi etike i bioetike nemaju odgovarajuću aparaturu kojom bi trebalo zahvatiti ove probleme ne u širini nego u svoj njihovoj dubini. Ovakav pristup, štoviše, nije pristup dilemi, nego verbaliziranom odrazu jedne kompleksne, komplicirane i teške životne situacije, a razrješenje te »dileme u filozofskom narativu« ostaje »lebdjeti« u eteru uzaludnih tvrdnji a da ne dotiče duhovno raspoloženje i stanje vremena. Dakle, ono što treba istražiti jest pitanje može li se oformiti kakav pristup »dilemi u stvarnosti«? Za razliku od bezlične normativističke primjene *modela decision-makinga* (Karen Allen), u duhu integrativne bioetike ne kao discipline nego kao područja dijaloga, komunikacije i odnosa, pokušat ćemo transcendirati klasično i elitističko filozofsko stanovište te nastojati pronaći jedno istinski validno opravdanje za vjerovanje u kredibilitet etičkih komiteta kao takvih, to jest za vjerovanje u mogućnost razrješenja jedne kompleksne, a etički (odnosno moralno) senzitivne situacije. Naposljetku, u završnom ćemo dijelu izlaganja prethodno razvijeni teorijski konstrukt primijeniti na problem abortusa te ćemo tu eksplicitno ukazati na dvojakost etičke dileme kao takve – one u narativu i one u stvarnosti.

**INVESTIGATING HORIZON OF
[(INTEGRATIVE)BIO]ETHICS: DILEMMA AS REALITY
VERSUS DILEMMA IN THE NARRATIVE
ON THE EXAMPLE OF ABORTION**

This paper will consider our possibilities for approaching an ethical dilemma. In that context we will polemicize with three (ethical) positions united in the discourse of gnoseological metaphilosophical investigation. From there we will ask three questions that will critically examine some unaffirmed (or, at least, not sufficiently affirmed) positions. (1) What is the goal of this Students Bioethics Workshop? (2) What is an ethical dilemma? (3) Can we truly adequately deal with ethical dilemmas? Classical normativist approaches in ethics and bioethics do not have a proper apparatus with which they can seize these problems not in their width, but in their depth. Moreover, this kind of approach is not an approach to dilemma, but to the verbalised reflection of one complex, complicated, and hard life situation, and solution do this “dilemma in philosophical narrative” remains “floating” in the ether of vain claims without touching upon the mood of the state of things. Thus, what we ought to research is the question about whether we can form some kind of approach to the “dilemma in reality”? In contrast to the faceless normativist application of *decision-making models* (Karen Allen), in the spirit of integrative bioethics not as a discipline but as a field of dialogue, communication, and relations, we will attempt to transcend classical and elitist philosophical standpoint, and find the only truly valid justification for believing into the credibility of ethical commitments as they are, that is, for believing into the possibility of resolving one complex and ethically (that is morally) sensitive situation. Finally, in the final part of this paper we will apply the previously developed theoretical construct in the case of abortion, and explicitly show the duality of ethical dilemma – in reality and in narrative.

BORIS SUŠNIK BOLT, JOSIP TIŠLAR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PITANJE ABORTUSA JE PITANJE SKRBNIŠTVA

Kritički ćemo se osvrnuti na moguće utilitarističke odgovore na pitanje abortusa te pokazati (a) da se sama vrijednost života ne može stavljati na vagu društvene korisnosti i (b) da ideja progresa ne može riješiti ovo pitanje isključivo čekanjem razvoja buduće tehnologije. Zatim ćemo promotriti neraskidivu vezu između abortusa i skrbnništva, abortusa i demografije te siročadi i izostanka pitanja siročadi u javnom diskursu, što uzimamo kao posljedicu moralne dekadencije proizvedene oportunističko-utilitarističkim politiziranjima te razlozima ciljane šutnje o toj povezanosti. Konačno ćemo predstaviti razne statističke podatke, pritom izbjegavajući neadekvatnu populističku politiku inkluzije, te ponuditi konkretna rješenja koja se sama pojavljuju ako se ti podaci promotre na pravilan način. Pitanje skrbnništva isticat će se kao ključno, a iz toga će proizići da je pitanje abortusa nužna posljedica pitanja o skrbništvu, pitanja koje nije nepremostivo nego će ovisiti isključivo o našoj ljudskosti u svakom smislu te riječi.

QUESTION OF ABORTION AS THE QUESTION OF CUSTODY

We will critically reflect on the possible utilitarian responses to the question of abortion and show that (a) the very value of life cannot be waged by social usefulness, and that (b) the idea of progress cannot resolve this question exclusively by waiting to develop future technologies. Afterwards, we will observe the inextricable connection between abortion and custody, abortion and demographics, and orphans and the exclusion of question regarding orphans in the public discourse, which we take to be a morally decadent result of the opportunistic-utilitarian politicization, and reasons for intentional silence on these matters. Finally, we will present various statistical data, avoiding at the same time inadequate populist politics of inclusion, and offer concrete solutions with appear by themselves once proposed data is adequately viewed. We will emphasize the matter of custody, and from it we will conclude that the question of abortion is necessary question of custody, a question which can be overcome and it will depend on our humaneness in every sense of that word.

IVANA ŠPANIĆ¹, VILMA KIRASIĆ²

¹ Odjel biomedicinskih znanosti, Sveučilišni centar Varaždin, Sveučilište Sjever, Hrvatska / Department of Biomedical Sciences, University Centre Varaždin, University North, Croatia

² Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska / Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Croatia

STAVOVI I ISKUSTVA MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA O PRIZIVU SAVJESTI KOD POBAČAJA

Poštivanje ljudskog života od začeća do smrti temeljno je etičko načelo svih medicinskih sestara/tehničara. Pobačaj se može smatrati trajnim bioetičkim izazovom koji dovodi do prijepora u svim sferama društva. Priziv savjesti medicinskih sestara/tehničara od neizostavne je važnosti u provedbi sestrinske prakse te je kao takav definiran i u Zakonu o sestrinstvu. Cilj rada bio je istražiti stavove i iskustva medicinskih sestara/tehničara o prizivu savjesti kod pobačaja. Usmjerenost cilja je procjena realne implementacije primjene priziva savjesti u sestrinskoj profesiji temeljem osobnih svjetonazora pojedinca. Istraživanje je provedeno među studentima prve godine stručnog studija sestrinstva (Sveučilište Sjever, Odjel biomedicinskih znanosti, smjer Sestrinstvo; Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, Odjel Sestrinstvo; Veleučilište u Karlovcu, Stručni studij Sestrinstvo). Provedena je anonimna anketa od četrnaest pitanja prema originalno izrađenom anketnom upitniku. U istraživanje su bila uključena 142 studenta. U interpretaciji rezultata korištene su metode deskriptivne statistike i distribucije frekvencija. Od 142 studenta različitih dobnih skupina od 18 do 50 godina, 70 % studenata je završilo srednju medicinsku školu dok je 24,6 % pohađalo druge srednje škole. Za 66,9 % studenata pravo na pobačaj temeljno je ljudsko pravo, dok je 21,8 % ispitanika protivno istom pravu. Na pitanje jesu li svojom voljom asistirali pobačaju, 40 % studenata odgovorilo je potvrdno, a od ukupno 142 anketirana ispitanika na to pitanje odgovara samo 75 studenata. Pojam 'priziv savjesti' prema anketama je poznat kod 90 % studenata. Mogućnost poziva na priziv savjesti te odbijanja provođenja pobačaja podržava 59,2 % studenata, iako bi 40,1 % ipak asistralo pobačaju ako bi se to od njih na radnom mjestu očekivalo. Rezultati provedenog istraživanja upućuju na pozitivan stav o mogućnosti poziva na

priziv savjesti. Iako je priziv savjesti definiran i Zakonom o sestrinstvu, dio studenata ga ne podržava. Na pitanje kojim se u upitnoj formi ispituje mogućnost jesu li svojom voljom asistirali pri pobačaju, odgovara samo 75 studenata što potencijalno dovodi u pitanje narušavanje slobode pojedinca. Razlika u dobnim skupinama i radnom iskustvu ukazuje na činjenicu da se priziv savjesti podržava temeljem zakona, ali se načelno ne primjenjuje u praksi sestriinske profesije.

THE VIEWS AND EXPERIENCES OF NURSES/TECHNICIANS ON APPEAL TO CONSCIENCE IN ABORTION CASES

The respect of human life from conception until death is the fundamental ethical principle of all nurses/technicians. Abortion can be considered to be a permanent bioethical challenge that provokes controversial debates in all spheres of society. Conscientious appeal of nurses/technicians is of indispensable importance in the implementation of nursing practice and as such is defined in the Nurse Practice Act. The aim of this paper was to explore attitudes and experiences of nurses/technicians about appeal to conscience. The objective in focus is to assess the real implementation of the appeal to conscience in nursing by personal individual worldviews. The survey was conducted among students in the first year of professional studies of nursing in Croatia (University North, Nursing; Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Department of Nursing; Karlovac University of Applied Sciences, Professional study of Nursing). An anonymous survey of fourteen original questions has been conducted. The study included 142 students. While interpreting the results, methods of descriptive statistics and frequency distribution had been used. Among 142 students of different age groups (18–50 years), 70 percent of students had completed nursing school while 24.6 percent attended other high schools. The results showed that 66.9 percent of students are convinced that the right to abortion is a fundamental human right, while 21.8 percent of respondents are contrary to the same right. When asked whether they have assisted an abortion by their will, 40 percent of students said yes, but only 75 students answered this question. The concept of ‘appeal to conscience’ was known to the 90 percent of students. The possibility of calling for an appeal to conscience and the refusal of conducting abortion was supported by 59.2 percent of students, although 40.1 percent would still assist an abortion if asked to do

the job as expected. The results of the conducted research indicate a positive attitude about the possibility of calling for an appeal to conscience, and although it was defined by the Nurse Practice Act, one part of students does not support it. When asked in a form of the question whether they would assist in an abortion by their own will or not, only 75 students answered the question, which creates a potential prejudice to the violation of their own individual freedom. The difference in age groups and work experience points to the fact that conscientious appeal is supported by law, but in principle does not apply in the practice of nursing.

BERNARD ŠPOLJARIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

META-KRITERIJ VRIJEDNOSTI ŽIVOTA

Pobačaj, u smislu prekida trudnoće uzrokovanog voljnim, eksternim djelovanjem, odnosno izazvani pobačaj, praksa je koja je ukorijenjena u čovječanstvo od prapovijesti. Sagledavajući pobačaj kao fenomen u tom kontekstu, kao taj i takav odnos spram života koji se javlja s čovjekom, a ostavljajući po strani moguće političke i partikularno-moralne prijedore koji pitanju pobačaja prilaze u prvom redu s obzirom na medicinsko određenje početka života i fenomena medicinskog zahvata, ovo istraživanje smjera na ontološko pitanje odnosa živoga spram života propitujući kriterije odredbe, raščlanjivanja i stupnjevanja onog živog. U tom konceptualnom okviru, na temelju historijskog pregleda raznovrsnih metoda pri izvođenju pobačaja, objelodanjeno preko odnosa spram tijela, izvodi se dvostruka distinkcija unutar života samog, što posredstvom umskog bića razdvaja živo od još-ne-živog, odnosno čovjeka od još-ne-čovjeka. Razrješavanje pretpostavljenih prijedora ima za svrhu kritički postupiti s onim paradigmama koje u pogledu ovog pitanja pretendiraju na kriterije koji bi imali važiti pri vrednovanju života, a koji su, posljedično, isti oni kriteriji koje bi čovjek imao zadovoljiti utoliko ukoliko bi sebe htio uspostaviti u svojoj biti, kao umsko biće.

META-CRITERION FOR THE VALUE OF LIFE

Abortion in a sense of pregnancy ending caused by the willing external action, i.e. the induced abortion, is a practice rooted in the human history since its beginning. Viewing abortion as a phenomenon in said context, as that and such disposition towards life which appears along with human beings, and while putting aside possible political and particular-moral disputes in approaching the problem of abortion primarily from the perspective of medical definition of the beginning of life and medical phenomena of medical operation, this research aims at the ontological question about the disposition of the living towards life by investigating criteria for defining, breakdown, and gradation of the living. In given conceptual

framework, on the grounds of historical overview of various tools used for inducing abortion, revealed in the approach to the body as such, I lay out a dual distinction within life itself, which through beings with mind splits the living from the non-living, and further human beings from non-human beings. Resolving the assumed disputes has for its goal a critical handling with those paradigms which in their approach to this question pretend on criteria which are to be valid in valuing life, but which are the same criteria human beings would have to satisfy insofar as it wishes itself to constitute itself in its essence as a being with mind.

DANICA TOMIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Nišu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia*

**ISTOK I ZAPAD – DVA PRISTUPA EGOCENTRIZMU
UNUTAR FILOZOFIJE DUHA I NJIHOVE REFLEKSIJE
NA PROBLEM ABORTUSA**

U ovom ću se izlaganju baviti osvjetljavanjem i iznošenjem na površinu dviju osnovnih perspektiva u sagledavanju jedne od fundamentalnih kategorija filozofije duha – Ja/ja. Postavljajući pitanje »Na što mislim kad kažem ‘Ja/ja’?« postavit ću pitanje o konstituciji tog ‘ja’, odnosno pitanje o konstitutivnim elementima ili pak o elementima i njihovom (su)odnošenju kojim dolazimo do (sebe)rađanja Jastva. Iz ovako postavljenih okvira izvest ću dva paradigmatična (što se ne smije čitati kao ‘prosta’) odgovora: (1) kartezijanski utemeljen pojam Duha koji se, sagledan iz ove perspektive, izjednačava s pojmom (ili pak fenomenom u najširem smislu) ‘ja’ i koji obilježava povijest zapadnih ideja; (2) ‘Ja’ zen-budizma, načelno nediskurzivno fundirano u ideji o lažnosti jastva, praveći sljedeće jednakosti: ja = ego = fatamorgana = halucinacija = produkt biološke anksioznosti. U ovako dvojako postavljenom kontekstu postavit ću sljedeće pitanje: »Ako je abortus ubojstvo – koga to ubijamo?« Ubojstvo se kao takvo uvijek mora vezivati za postojanje osobnosti, no ubojstvu osobnosti mora prethoditi konstitucija osobnosti koja se pokazuje uvelike problematičnim elementom sa stanovišta njenoga određenja.

**EAST AND WEST – TWO APPROACHES TO THE
EGOCENTRISM WITHIN THE PHILOSOPHY OF SPIRIT
AND THEIR REFLECTIONS ON THE PROBLEM
OF ABORTION**

In this paper I will deal with the enlightening and the surfacing of two elementary perspectives in viewing one of the fundamental categories of the philosophy of spirit: the I. Asking the question “What do I think about when I say ‘I’?”, I will ask a question about the constitution of the ‘I’, that is, I will ask the question about its elements or the elements and their relation by which we come to the (self)birth of the I. Within this framework I

will offer two paradigmatic (but not 'simple') answers: (1) Cartesian notion of Spirit, observed from this perspective, can be equalized with the notion (or phenomenon in its broadest sense) of the 'I', which marks the history of Western ideas; (2) 'I' of the Zen Buddhism, which is generally non-discursively founded in the idea of the false I, making the following parities: I = ego = mirage = hallucination = product of biological anxiety. In the framework posited between these two options I will then ask the following question: "If abortion is murder, then who are we killing?" Murder as such always has to relate to the existence of personhood, but prior to that we must have a constitution of personhood which appears to be greatly problematic in the context of its definition.

TATJANA TOPALOV, KATARINA ŽAPER

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

POBAČAJ KAO PRAVO NA ODLUKU

Neupitno je da se u modernom društvu često susrećemo s temom pobačaja. Kada se dotičemo teme pobačaja važno je pristupiti i s aspekta bioetike stoga što je to prvenstveno pitanje o odabiru života ili smrti. U tom su pogledu u društvu najčešće prisutni oprečni stavovi. Jedan od njih je stav *pro-life* koji podrazumijeva prihvaćanje stroge zabrane pobačaja dok pobornici stava *pro-choice* na temelju slobode izbora odobravaju čin pobačaja. No to je samo jedan od aspekata koji, iako se ističe kao zastupljeniji, često stavlja u drugi plan postojanje drugih aspekata pri razmatranja ove teme. Pobačaj je moguće razmatrati iz perspektive politike, prava, religije, ekonomije, filozofije te medicine. Cilj je ovoga izlaganja pokazati da se u središte pozornosti stavljaju različiti stavovi i argumenti dok je sloboda žene, kao pojedinca, na vlastitu odluku zanemarena. Važno je istražiti i razložiti na kojim temeljima počivaju stavovi pobornika određenog stajališta. Upravo tako možemo bolje razumjeti zašto je upravo pojedinac taj koji može odlučivati o pitanjima koja su od velike važnosti za njegov život. Pravo pojedinca na vlastitu odluku prvotno nalaže i osigurava temeljni pravni akt države, ustav, koji sadrži opće odrednice o slobodi i pravima svakoga čovjeka, a to se još dodatno uređuje pojedinim zakonima. Također je važno istaknuti da društvo često ima značajnu ulogu u oblikovanju određenog stava pojedinca. Tako se može primijetiti da se u nekim okolinama, da bi se izbjegla osuda društva, iskazivanje vlastitog stava nastoji uskladiti s mišljenjem drugih, a samim time se i djelovanje prilagođava ustaljenom načinu ponašanja u široj zajednici.

ABORTION AS THE RIGHT TO DECIDE

It is certain that in modern society we often face with the topic of abortion. When we touch upon the subject of abortion it is important to approach it from the perspective of bioethics because it is first and foremost the question of choosing between life and death. In that sense, the society

is riddled with opposed standpoints. One of them is the *pro-life* position which presumes acceptance of the strict forbiddance of abortion while followers of the *pro-choice* position approve abortion on the grounds of the idea of free choice. Yet that is but one aspect, though most often presented, among many others. It is possible to observe abortion from the perspective of politics, rights, religion, economy, philosophy, and medicine. The goal of this paper is to show how different perspectives and arguments are centralized while the freedom of woman, as an individual, to make her own decision is neglected. It is important to investigate and lay out grounds upon which certain standpoints are based on. It is the only way we can better understand what is it that the individual has the right to decide on the matters of great importance for her life. The right of the individual to her own decision is protected by the Constitution, the fundamental legal act of the state, which contains general principles of freedom and rights of every human being, and it is further defined by particular laws. Thus it can be noticed that in some cases, in order to avoid public condemnation, display of personal belief is attempting to consolidate with the opinion of the others, but by doing that our actions adopt and adjust to the regular behaviour in a broader community.

FILIP TRBOJEVIĆ, BRUNO ŠIMAC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

MOGUĆNOSTI I IZAZOVI LIBERALNE EUGENIKE

Ovo se izlaganje bavi temom liberalne eugenike tako što nudi različite perspektive u pokušaju razumijevanja posljedica i izazova vezanih za navedeni fenomen, koji se najlakše može razumjeti kao znanost koja se bavi razvojem ljudskog genoma s ciljem stvaranja zdravih i društveno prihvatljivih pojedinaca. Cilj je ovog izlaganja ponuditi kratak pregled razvoja eugenike s posebnim naglaskom na aktualne eugeničke prakse. Povijesni nas pregled vodi do temeljne klasifikacije u dvije povijesne grupe: staru grupu, koja je bila aktivna prije i tijekom Drugog svjetskog rata, te novu grupu, suvremenu (liberalnu) eugeniku. Ostavljajući po strani povijesnu klasifikaciju, važno je istaknuti drugo, često dihotomno razlikovanje eugenike, odnosno razliku između negativne eugenike (uklanjanje etnički i rasno nepoželjnih grupa) i pozitivne eugenike (povećanje broja ljudi s karakteristikama poželjnim za društvo). Stavljajući naglasak na suvremene eugeničke prakse, ovo izlaganje pokazuje brojne tehnike i metode suvremene biotehnologije, usmjeravajući se ponajviše na prenatalnu dijagnostiku i gensku terapiju, te ističe neke primjene. Autori ovog istraživanja namjeravaju ponuditi bolje razumijevanje liberalne eugenike između etičke, moralne i pravne, a pogotovo društvene primjene koju ona može imati, naročito s obzirom na budućnost čovječanstva.

POSSIBILITIES AND CHALLENGES OF LIBERAL EUGENICS

This paper deals with the subject of liberal eugenics offering different perspectives in an attempt to understand the consequences and challenges related to this phenomenon, which can most easily be understood as a science dealing with improvement of human genome with the purpose of creating healthy and socially acceptable individuals. The aim of this paper is to offer a brief review of the development of eugenics with special emphasis on contemporary eugenic practices. It is a review of the history of eugenics that leads us to its fundamental classification into two historical groups: the old one, which was active before and during World War II,

and the new one, contemporary (liberal) eugenics. Apart from the historical classification, it is important to point out another common dichotomous distinction of eugenics, i.e. a distinction between negative (elimination of ethnically and racially undesirable groups) and positive eugenics (increase in the number of people with desirable inheritor characteristics in a society). By putting an emphasis on contemporary eugenic practices, this paper shows numerous methods and techniques of modern biotechnology, focusing in particular on prenatal diagnosis and gene therapy, and points out to some examples of their application. The authors of this paper are attempting to offer a better understanding of liberal eugenics between ethical, moral, legal, and especially social implications it could have on the future of human civilization.

MISLAV UZUNIĆ, MARKO SIČANICA

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

SPINOZIN NAUK KAO POLAZIŠTE TEMATIZIRANJA DETERMINISTIČKE POZICIJE I MORALNOSTI POBAČAJA

U ovom izlaganju tematizirat ćemo nauk o strastima i slobodi Barucha de Spinoze (1632.–1677.) kao ocrtnu determinističku poziciju, a u svrhu ukazivanja na to da je takva pozicija neadekvatna za tematiziranje problema pobačaja utoliko što negira postojanje slobodno odlučujućeg bića. Spinoza pod pojmom strasti razumije stanje tijela putem kojega se sposobnost djelovanja tog tijela povećava ili smanjuje, potiče ili suspreže, te ujedno i predstave tih stanja. Sve što mi onda činimo bilo bi popraćeno nekom dozom strasti i, prema ovakvom stajalištu, svaki je čovjek rob strasti. Svakako ljudsko djelovanje, prema tome, nije slobodno, niti je čovjek u stanju ostvariti slobodu. U svom djelu *Spinoza: praktična filozofija*, Gilles Deleuze (1925.–1995.) smatra da je po pitanju strasti najvažnije sagledavati život kao cjelinu i svako živo biće, ali ne kao formu nego kao nešto što je u konstantnom mijenjanju i nastajanju. Nadovezujući se na Spinozin nauk o robovanju strasti, Deleuze ukazuje na to da nije bitno to što smo konstantno robovi tih strasti, nego to što ćemo iz toga dobiti te kako ćemo se dalje razvijati kao osobe. Postavke ovakvih filozofskih nauka nalaze se i u filozofskom determinizmu. Takvi deterministički koncepti uklanjaju kategoriju odgovornosti, prvenstveno pri tematiziranju problema pobačaja. Ako se prihvati determinističko stajalište ovakve vrste, sama je neželjena trudnoća rezultat strasti (i nedostatka slobodne volje), kao i odluka o pobačaju, što za posljedicu ima implikaciju da osoba djeluje amoralno, jer nije u mogućnosti da kontrolira vlastito djelovanje. Zaključak je izlaganja da je ovakav deterministički stav o slobodnoj volji neadekvatan za rješavanje problema etičnosti pobačaja jer čovjeka lišava same sposobnosti slobodnog djelovanja i odlučivanja. Problem pobačaja, u ovom kontekstu, tako apriorno ostaje bez mogućnosti rješenja. Isto tako, gledano u širem kontekstu, ocrtni deterministički stav lišava čovjeka sposobnosti društvenog i političkog djelovanja uopće.

SPINOZA'S TEACHING AS A FOOTHOLD FOR THEMATISING DETERMINISTIC POSITION AND MORALITY OF ABORTION

In this paper we will thematise Baruch de Spinoza's (1632–1677) teaching on affects and freedom as the sketch of deterministic position with the purpose of pointing out that such position is inadequate for thematising the problem of abortion insofar as it neglects the existence of freely deciding being. Under the notion of affects Spinoza considers the condition of body by which the possibility of acting for that body increases or decreases, is stimulated or retracted, and represents these states. Everything we do would then be accompanied by a certain dose of affect and thus, according to this standpoint, every human being is a slave to affects. Thus every human endeavour is not free, and neither is any human being capable of achieving freedom. In his work *Spinoza: Practical Philosophy*, Gilles Deleuze (1925–1995) held that when it comes to affects the most important thing to do is to observe life as a whole, and every living being, but not as a form, rather as something that is in constant change and disappearing. Referring to Spinoza's teaching about being enslaved by affects, Deleuze points out that it is not important that we are constantly slaves to affects, rather what we will get from it, and how are we going to further develop as persons. These kinds of premises are present in philosophical determinism. These kinds of concepts invalidate the category of responsibility, especially in the context of abortion. If we accept this kind of deterministic view, the unwanted pregnancy is then the result of affects (and lack of free will), as is the decision to abort, which in turn results in person being amoral since she cannot control her actions. Conclusion of this paper is that this type of deterministic view towards free will is inadequate for solving ethical problems of abortion because it voids human being's ability to make free decisions. The problem of abortion thus remains *a priori* unsolvable. In the same context, sketched deterministic view also deprives human beings of the ability for political and social action in general.

NATAŠA ZLATOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

FEMINISTIČKI OSVRT NA ARGUMENTE ZA I PROTIV ABORTUSA

U izlaganju analiziram argumentaciju za i protiv abortusa zauzimajući feminističku poziciju prava na slobodu izbora nasuprot poziciji čija se intervencija sastoji u negiranju prava na tu slobodu. Sukob između dva suprotna stajališta predstavlja predmet debate koji je proizašao iz pitanja o moralnosti legalizacije abortusa, a odgovor na njih ima svoje pravno-političke posljedice u pogledu odgovora na pitanje kada počinje život i u kojem trenutku netko ili nešto ostvaruje pravo na status osobe. Najčešći prigovor pravu na abortus predstavlja perspektiva koja izjednačava čin abortusa s čedomorstvom. Ovakve su tvrdnje nerijetko potkrijepljene pozivanjem na autoritet religijskih svjetonazora, u kršćanskoj tradiciji pod okriljem Biblije, te sežu čak do pozivanja na znanstvene činjenice. Upravo utjecaj religije smatram političkom gestom usmjerenom na tijelo koje se javlja kao objekt političkog. Tekstovi na koje ću se pozivati predstavljaju jedinstvo nekoliko perspektiva; oni prvo predstavljaju skup objektivnih (znanstvenih) činjenica, u sebi sadrže niz slučajeva koji su doveli do svojevrstne izmjene pogleda na čin abortusa, predstavljaju, u pojedinim slučajevima (Singer i Warren), i jedinstvo sva tri aspekta, zaključno s feminističkom pozicijom. Ono što je zajedničko tekstovima koje sam upotrijebila jest to da su oni, nedvosmisleno, upereni protiv neistine i klimavih argumenata protivnika prava na abortus te razotkrivaju istinsku namjeru koja se krije iza parole moralnosti, a usmjerena je protiv ženskih reproduktivnih prava i prava na slobodu izbora.

FEMINIST REASSESSMENT OF ARGUMENTS IN FAVOUR OF AND AGAINST ABORTION

In this paper I analyse argumentation in favour of and against abortion by taking a feminist position of right to free choice in contrast to the opposing standpoint composed of negating the right to such freedom. The conflict between two opposing standpoints represents the matter of debate

deriving from the question about morality of legalizing abortion, and an answer to that debate has its legal and political consequences in the context of the question about the beginning of life and the question about when someone or something gains the right to the status of person. Most common objections to the right to abortion present a perspective that equalizes abortion with infanticide. These kinds of claims draw their argument from the appeal to the authority of religious worldviews, in Christian tradition protected by the Bible, going as far as appealing to scientific fact. I consider precisely the influence of religion to be a political gesture towards the body appearing as an object of the political. Literature I will be referring to represents the unity of several perspectives; they are first and foremost a collection of objective (scientific) facts that within themselves contain a variety of cases which caused the changes of views on an act of abortion; they also represent, in special cases (Singer and Warren), unity of all three aspects, in conclusion with feminist position. Common ground between all the researched sources is that they are, without a doubt, aiming against lies and shaky arguments of the opponents of the right to choose, and they unmask the true intention hidden behind a parole of morality, which is oriented against women's reproductive rights, and the right to choose freely.

Okrugli stol
ŽIVOTINJSKI ŽIVOTI I LJUDSKI ZAKONI

Round Table
ANIMAL LIVES AND HUMAN LAWS

Opis teme okrugloga stola

O problematici moralnog statusa ne-ljudskih životinja i njihovih prava već se desetljećima intenzivno diskutira te se mogu uočiti značajni pomaci u prepoznavanju relevantnosti »životinjskih pitanja« i u priznavanju životinja kao subjekata ili barem kao objekata moralnoga obzira. Razmjeri i metode iskorištavanja, mučenja i ubijanja životinja poznati su ne samo u krugovima animalističkih teoretičara i aktivista nego i u široj javnosti. Međutim, pozitivno-pravni propisi (nacionalni ustavi, zakoni i drugi akti te međunarodni pravni dokumenti) još uvijek su strogo antropocentrički fundirani i nenaklonjeni ne-ljudskim živim bićima, a upravo oni u velikoj mjeri određuju ljudski odnos prema ne-ljudskim životinjama jer definiraju što je ispravno i pogrešno, odnosno dopušteno i zabranjeno činiti životinjama. Stoga će se na ovom okruglom stolu govoriti o načinima na koje se ova pitanja pravno reguliraju, pri čemu će biti riječi i o načelnoj razini odnosa čovjek–životinja, i o animalističkoj teoriji i praksi u Hrvatskoj, i o aktualnim izmjenama hrvatskih zakona o lovstvu i o zaštiti životinja.

Uvodna izlaganja:

HRVOJE JURIĆ

(Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska)

TATJANA ZAJEC

(Sklonište za nezbrinute životinje Grada Zagreba, Hrvatska)

JULIJA ERHARDT

(Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska)

Round Table topic description

Intensive discussions on the issue of moral status of non-human animals and their rights have been led for decades with significant advances in acknowledging the relevance of the “animal issues” and recognising animals as subjects or, at least, objects of moral consideration. The extent and methods of exploiting, torturing, and killing animals are known not only in animalistic theorists and activists circles but also in the wider public. However, positive legal regulations (national constitutions, laws, and other acts as well as international legal documents) are still strictly anthropocentrically funded and unfavourable to non-human living beings. And it is precisely them that largely determine human relation to non-human animals as they define what is right or wrong, allowed or forbidden to do to animals. Therefore, this round table will discuss the ways in which these issues are legally regulated, including the principle level of human–animal relations, animalistic theory and practice in Croatia, and current changes in Croatian hunting and animal protection laws.

Introductory presentations:

HRVOJE JURIĆ

(Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia)

TATJANA ZAJEC

(Shelter for Abandoned Animals of the City of Zagreb, Croatia)

JULIJA ERHARDT

(Faculty of Science, University of Zagreb, Croatia)

**adresar
sudionika**

**addresses of the
participants**

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH

Chris Agee

Irish Pages

129 Ormeau Road
Belfast BT7 1SH
Northern Ireland
United Kingdom
e-mail: editor@irishpages.org

Eva D. Bahovec

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ebahovec@yahoo.com

Mario Bebek

Samoborska cesta 107
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: bebekmario1@gmail.com

Andrej Bogatinoski

Ul. »Brakja Miladinovci« 247-9
MK-7500 Prilep
Macedonia
e-mail: andbogatinoski@gmail.com

Vanja Borš

Suhopoljski put 7/1
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: vanja.bors@gmail.com

Georgios Boutlas

K. Athanatos Str. 63
P. C. 16561
GR-13343 Athens
Greece
e-mail: boutlasg@hol.gr

Jadranka Božić

Bulevar oslobođenja 60
RS-11000 Beograd
Serbia
e-mail: jadranka.bozic@nb.rs

Marija Brdarević

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska 38
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.brdarevic@zvz.hr

Anto Čartolovni

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: anto.cartolovni@unicath.hr

Igor Čatić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet strojarstva i brodogradnje
Ivana Lučića 5
P. P. 102
HR–10002 Zagreb
Croatia
e-mail: igor.catic@fsb.hr

Ivana Čović

Steingasse 18
A–1030 Wien
Austria
e-mail: a1249470@unet.univie.ac.at

Nikolina Ćavar

Miroslava Krležje 86
HR–44320 Kutina
Croatia
e-mail: nikolina.a.cavar@gmail.com

Danijela De Micheli Vitturi

Nazorov prilaz 20
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: danijela.dmv@gmail.com

Dragana Denić

XII pešadijski puk 2/31
RS–37000 Kruševac
Serbia
e-mail: denicd@ptt.rs

Robert Doričić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: robert.doricic@uniri.hr

Julija Erhardt

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Rooseveltov trg 6
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jerhardt@biol.pmf.hr

Igor Eterović

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: igor.eterovic@uniri.hr

Lovro Furjanić

Vatroslava Lisinskog 5
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: lovro.furjanic@gmail.com

Srećko Gajović

Hrvatski institut za istraživanje mozga
Šalata 12
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: srecko.gajovic@hiim.hr

Michael George

St. Thomas University
Religious Studies Department
51 Dineen Drive
Fredericton, New Brunswick E3B 5G3
Canada
e-mail: mgeorge@stu.ca

José Roberto Goldim

Universidade Federal do
Rio Grande do Sul
Lab 12213
Rua Ramiro Barcelos 2350
BR-90035-903 Porto Alegre
Brazil
e-mail: jrgoldim@gmail.com

Josip Guć

Gospe u Siti 95
HR-21312 Podstrana
Croatia
e-mail: jos. guc@gmail.com

Sven Hočevar-Potokar

Gledališka stolba 3
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: thx141@hotmail.com

Martin Ilić

XV. gimnazija
Jordanovac 8
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: martin.ilic@yahoo.com

Azra Jaganjac

Tahmiščina 9
BA-71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: elizabethb1943@hotmail.com

Luka Janeš

Božidara Magovca 111
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lukajjan@gmail.com

Antun Japundžić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Petra Preradovića 17
HR-31400 Đakovo
Croatia
e-mail: antun.japundzic@gmail.com

Mario Jašić

Albina i Franje Herljevića 10/59
BA-75000 Tuzla
Bosnia and Herzegovina
e-mail: jasic.mario@bih.net.ba

Orhan Jašić

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet islamskih nauka
Ćemerlina 54
BA-71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: orhanjasic@yahoo.com

Ana Jeličić

Sveučilište u Splitu
Sveučilišni odjel za forenzične znanosti
Ruđera Boškovića 33
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: anjelici08@gmail.com

Vladimir Jelkić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: vjelkic@ffos.hr

Eva Jurković

Prijedorska 1
HR–10040 Zagreb
Croatia
e-mail: eva.jurkovic@gmail.com

Željko Kaluđerović

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đinđića 2
RS–21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: zeljko.kaludjerovic@ff.uns.ac.rs

Silvana Karačić

Ulica domovinske zahvalnosti 1
HR–21224 Trogir – Arbanija
Croatia
e-mail: hotelsvetikriz@gmail.com

Marina Katinić

XV. gimnazija
Jordanovac 8
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marina_katinic@yahoo.com

Lidija Knorr

Varaždinska cesta 202
HR–48000 Koprivnica
Croatia
e-mail: lidijaknorr@gmail.com

Denis Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske znanosti
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dkos@ffzg.hr

Marko Kos

Josipa Kozarca 16
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: markokos.mail@gmail.com

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Katedra za filozofiju i sociologiju
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomislav.krznar@ufzg.hr

Mislav Kukoč

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Sinjska 2
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: mkukoc@ffst.hr

Jelena Lacković

Vijenac S. H. Gutmanna 29b
HR–31551 Belišće
Croatia
e-mail: jbabic0904@gmail.com

Anita Lunić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Sinjska 2
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: anitalunic@yahoo.com

Marko Marinić

Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar«
Marulićev trg 19/1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marko@pilar.hr

Josip Markotić

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: josip.markotic@unicath.hr

Ana Maskalan

Institut za društvena istraživanja
Amruševa 11/II
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ana@idi.hr

Elena Michalakou

Irinis 22
Agia Paraskevi
GR–15341 Athens
Greece
e-mail: michalakouelena5@gmail.com

Maja Miloš

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: maja.milos@uniri.hr

Marijana Neuberg

Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Varaždin
104. brigade 3
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: marijana.neuberg@unin.hr

Teodora Not

Centar za rehabilitaciju Zagreb
Podružnica Slobostina
Nikole Andrića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tea_not@yahoo.com

Amer Ovčina

Klinički centar Univerziteta u Sarajevu
Bolnička 25
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: amerovcina@yahoo.com

Sabina V. Paneva

893 West Street
Box #1250
Amherst, MA 01002
USA
e-mail: sz14@hampshire.edu

Roman Paškulin

OMI – Inštitut odrp te misli
Trnovska 8
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: roman.paskulin@siol.net

Luka Perušić

Kustošijanska ulica 293
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@yahoo.com

Mirna Petak

Milana Artičeka 21a
HR–10090 Zagreb
Croatia
e-mail: petak@windowslive.com

Toni Pustovrh

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva ploščad 5
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: tony.pustovrh@gmail.com

Aleksandar Racz

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: aracz@zvuh.hr

Tara Beata Racz

Martićevea 24
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tara.beata.racz@gmail.com

Marija Selak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.selak@gmail.com

Goran Sunajko

Leksikografski zavod
»Miroslav Krleža«
Frankopanska 26
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: goran.sunajko@lzmh.hr

Anna Lydia Svalastog

Høgskolen i Østfold
P. O. Box 700
NO–1757 Halden
Norway
e-mail: als@hiof.no

Matija Mato Škerbić

Hrvatskih branitelja 5
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: matijaskerbic@gmail.com

Iva Šokičić

Filipa Grabovca 9
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: iva.sokicic@gmail.com

Velimir Terzić

Opća županijska bolnica Vinkovci
Zvonarska 57
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: velter4@gmail.com

Zoran Todorović

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr Subotića starijeg 1
P. fah 38
RS–11129 Beograd
Serbia
e-mail: zoran.todorovic@mfub.bg.ac.rs

Karel Turza

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Katedra humanističkih nauka
Dr Subotića starijeg 8
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: turza@med.bg.ac.rs

Leonard Volarić Horvat

Kaštel 21
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: reo.the.yokel@gmail.com

Suzana Vuletić

Eugena Kumičića 27
HR–31221 Josipovac (Osijek)
Croatia
e-mail: suznavuletic007@gmail.com

Francesca Zaccaron

Viale Friuli 1
IT–31015 Conegliano (TV)
Italy
e-mail: f.zaccaron@maritain.eu

Ivana Zagorac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: izagorac@ffzg.hr

Saša Zavrtnik

Sveučilište u Zagrebu
Geotehnički fakultet u Varaždinu
Hallerova aleja 7
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: zavrtnik@gfv.hr

Damir Žubčić

Sveučilište u Zagrebu

Veterinarski fakultet

Klinika za unutrašnje bolesti domaćih

životinja

Heinzelova 55

HR-10000 Zagreb

Croatia

e-mail: dazubcic@vef.hr

Studentska bioetička radionica
POBAČAJ: POLITIČKA TEMA, BIOETIČKI PROBLEM

Student Bioethics Workshop
ABORTION: POLITICAL TOPIC, BIOETHICAL PROBLEM

Demian Baričević

Pavlenski put 9
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: demian.baricevic@gmail.com

Klara Barišić

Osječka 95
HR-35000 Slavonski Brod
Croatia
e-mail: barisic.klara94@gmail.com

Petra Bašić

Maslinarska 62
HR-21216 Kaštel Stari
Croatia
e-mail: petala@ffst.hr

Barbara Bece

Psunjska 28
HR-31431 Čepin
Croatia
e-mail: bekie91@gmail.com

Chiara Bilic

Valdebečki put 65
HR-52100 Pula
Croatia
e-mail: bilic.chiara@gmail.com

Andrea Bogdanović

Milke Trnine 35
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: sayakazuki39@gmail.com

Pavle Bonča

Poljana Dragutina Kalea 6
HR-52100 Pula
Croatia
e-mail: bonca.pavle@gmail.com

Sara Buturac

Borisa Brnada 12
HR-44000 Sisak
Croatia
e-mail: sbuturac@ffzg.hr

Tamara Drašković

Goljak 8
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tamara.draskovic@gmail.com

Bruno Dronjić

Prenjska 18
HR-31431 Čepin
Croatia
e-mail: brunodronji@gmail.com

Eli Đurić

Plješivička 21
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: djuric.eli@gmail.com

Lovro Furjanić

Vatroslava Lisinskog 5
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: lovro.furjanic@gmail.com

Nera Horvat

Jarnovićeva 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: nera.horvat910@gmail.com

Monika Ivanović

Vatrogasna 140
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: monika13ivanovic@gmail.com

Luka Janeš

Božidara Magovca 111
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lukajjan@gmail.com

Dino Jerković

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mocnikanac17@gmail.com

Rahela Jug

Cerje 176
HR–10340 Vrbovec
Croatia
e-mail: rahela.jug@gmail.com

Christina Isabell Jukić

Rastočine 7
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: christina.jukic@gmail.com

Kristina Kampić

Ante Starčevića 13
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: kristinaa.kampic@gmail.com

Vilma Kirasić

Viktora Cara Emina 5
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: vilmakirasic.kisari2@gmail.com

Ivana Kovačić

Mate Ujevića 10 (kod Marušić)
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivana.kovacic.ffzg@gmail.com

Lena Kuzmanović

Nikole Šopa 1
HR–10410 Velika Gorica
Croatia
e-mail: lenakuzmanovic@gmail.com

Ksenija Lončarić

Antuna Kuzmanića 8
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: kloncaric@outlook.com

Maša Lovrović

Rastočine 7
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: lovrovic.masa@gmail.com

David Martić

Cvjetna 1
HR–10432 Bregana
Croatia
e-mail: davidmartic93@gmail.com

Marta Matković

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Katedra za filozofiju i sociologiju
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: akajznam@gmail.com

Barbara Mendelski

Sapci 67
HR–35212 Garčin
Croatia
e-mail: barbara.mendelski@gmail.com

Karlo Mikić

Božidara Magovca 63
HR–10010 Zagreb
Croatia
e-mail: covek_od_ideje@hotmail.com

Valentina Mikulić

Ulica kralja Petra Svačića 60
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: valentinamikulic@hotmail.com

Paško Mužić

Pantovčak 5
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: pasko.muzic@gmail.com

Josip Periša

Cavtatska ulica 9
HR–10020 Zagreb
Croatia
e-mail: hefest.shield@gmail.com

Kristian Peter

1. Vrtić 1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: peter.templi@gmail.com

Tena Piljušić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: tpiljusic@gmail.com

Marija Piskulić

Ante Mike Tripala 15
HR–10090 Zagreb
Croatia
e-mail: marijapiskulic92@gmail.com

Milan Potpara

7. jula 64
RS–21400 Bačka Palanka
Serbia
e-mail: potparam@gmail.com

Fran Radonić Mayr

Petrova 35
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: fran.radonicmayr@yahoo.com

Ida Relotić

Kralja Tomislava 36
HR–32253 Komletinci
Croatia
e-mail: irelotic@gmail.com

Roni Rengel

Pavla Radića 34
HR–33000 Virovitica
Croatia
e-mail: ronirengel@gmail.com

Magdalena Ričko

Rudnička 1
HR–49282 Konjščina
Croatia
e-mail: magda.ricko@gmail.com

Marko Sičanica

Marije Jurić Zagorke 25
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: markosicanic@gmail.com

Iva Skender

Ruđera Boškovića 6
HR–21300 Makarska
Croatia
e-mail: ivaske@ffst.hr

Donat Sorić

Kralja Dmitra Zvonimira 12
HR–23000 Zadar
Croatia
e-mail: donat.soric@yahoo.com

Mihailo Stojanović

Patrisa Lumumbe 4/13
RS–18000 Niš
Serbia
e-mail: mihailophilosophy@gmail.com

Boris Sušnik Bolt

Ivana Šibla 6
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: riflinick@gmail.com

Bruno Šimac

Havidićeva 28c
HR–10010 Zagreb
Croatia
e-mail: bsimac@ffzg.hr

Valentina Škec

Kustošijanska 187
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: valentinaskec@gmail.com

Ivana Španić

104. brigade 1
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: spanic.ivana@gmail.com

Bernard Špoljarić

Naselak 17
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: bernard.spoljar@gmail.com

Josip Tišlar

Letinčićevo 66
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: zoh1112@gmail.com

Danica Tomić

Nikole Pašića 4
RS–18000 Niš
Serbia
e-mail: danica.tomic.1994@gmail.com

Tatjana Topalov

Petra Preradovića 39
HR–31300 Beli Manastir
Croatia
e-mail: tatiana.shooting@gmail.com

Filip Trbojević

Zagrebačka cesta 61
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ftrbojev@ffzg.hr

Mislav Uzunić

Vjekoslava Klaića 6
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: mislavuzunic@gmail.com

Leonard Volarić Horvat

Kaštel 21
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: reo.the.yokel@gmail.com

Nataša Zlatović

Gavrila Principa 2b
RS–21208 Sremska Kamenica
Serbia
e-mail: natasazlatovic93@live.com

Katarina Žaper

Bana Josipa Jelačića 5
HR–32254 Vrbanja
Croatia
e-mail: katarina.zaper7@gmail.com

Okrugli stol
ŽIVOTINJSKI ŽIVOTI I LJUDSKI ZAKONI

Round Table
ANIMAL LIVES AND HUMAN LAWS

Julija Erhardt

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Rooseveltov trg 6
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jerhardt@biol.pmf.hr

Tatjana Zajec

Sklonište za nezbrinute životinje
Grada Zagreba
Franjčevićeva 43
HR–10360 Zagreb (Dumovec)
Croatia
e-mail: tatjana.zajec@dumovec.hr

Hrvoje Jurić

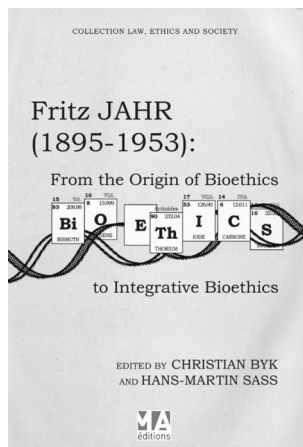
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

**predstavljanje
recentnih
bioetičkih
izdanja**

**presentation of
recent bioethical
publications**

Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja održat će se u ponedjeljak, 15. svibnja 2017., u Malom Lošinj (hotel *Aurora*, dvorana A), s početkom u 21 sat. Bit će predstavljena sljedeća izdanja:

Presentation of recent bioethical publications will be held on Monday, May 15, 2017, in Mali Lošinj (*Aurora* Hotel, Hall A), at 9:00 p.m. The following publications will be presented:

Christian Byk, Hans-Martin Sass (eds./ur.):
Fritz Jahr (1895–1953): From the Origin of Bioethics to Integrative Bioethics

[*Fritz Jahr (1895.–1953.): od nastanka bioetike do integrativne bioetike*]

Paris: MA Éditions – ESKA, 2016

Predstavljajući / Presenter: IVANA ZAGORAC

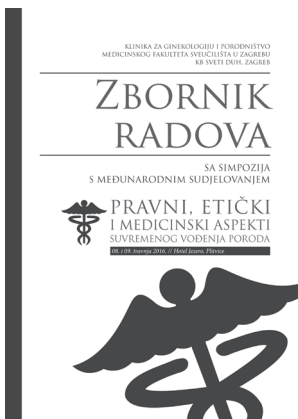
Ksenija Turković, Sunčana Roksandić Vidlička, Aleksandar Maršavelski (ur./eds.):

Hrestomatija hrvatskoga medicinskog prava

[*Chrestomathy of the Croatian Medical Law*]

Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016

Predstavljajući / Presenter: TOMISLAV KRZMAR

Vladimir Blagaić, Jozo Čizmić (ur./eds.):

Pravni, etički i medicinski aspekti suvremenog vođenja poroda

[*Legal, Ethical, and Medical Aspects of Contemporary Childbirth Assistance*]

Zagreb: Klinika za ginekologiju i porodništvo Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Kliničke bolnice *Sveti Duh*, 2016

Predstavljачica / Presenter: MARINA KATINIĆ

Stjepka Popović (ur./ed.):

Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje
[*Protecting the Children's and Teenagers' Right to Sexual Health*]

Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2016

Predstavljач / Presenter: ROBERT DORIČIĆ

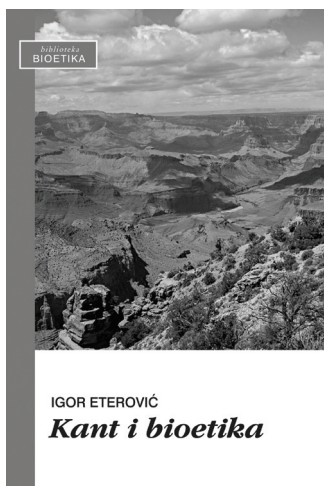
Stjepka Popović, Jasminka Zloković (ur./eds.):

Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: zaštita prava na zdravlje

[*Children and Teenagers in an Alternative Care: Protecting the Right to Health*]

Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2017

Predstavljatelj / Presenter: ROBERT DORIČIĆ

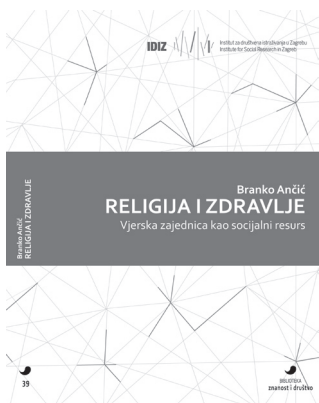
Igor Eterović:

Kant i bioetika

[*Kant and Bioethics*]

Zagreb: Pergamena, 2017

Predstavljatelj / Presenter: MARKO KOS

Branko Ančić:

Religija i zdravlje: vjerska zajednica kao socijalni resurs
[*Religion and Health: Religious Community as a Social Resource*]

Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2016

Predstavljачica / Presenter: ANA MASKALAN

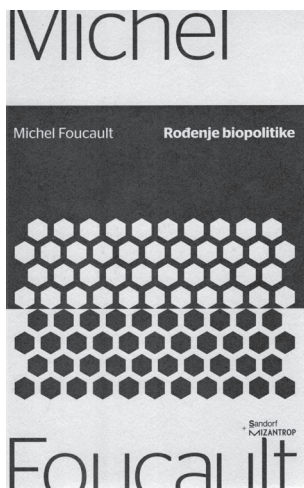

Miroslav Nešić, Sandra Radenović:

Život kroz sport
[*Life through Sport*]

Beograd: Prosveta, 2016

Predstavljач / Presenter: MATIJA MATO ŠKERBIĆ

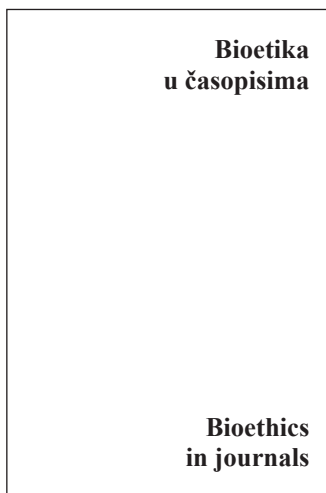
Michel Foucault:

Rođenje biopolitike

[*The Birth of Biopolitics*, a Croatian translation]

Zagreb: Sandorf, Mizantrop, 2016

Predstavljatelj / Presenter: HRVOJE JURIĆ

- *Acta medico-historica Adriatica* (Rijeka)
- *Bošnjačka pismohrana* (Zagreb)
- *Croatian Medical Journal* (Zagreb)
- *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti* (Zagreb)
- *Filozofska istraživanja* (Zagreb)
- *Jahr* (Rijeka)
- *Journal International de Bioéthique* (Paris)
- *Liječničke novine* (Zagreb)
- *Nova prisutnost* (Zagreb)
- *Socijalna ekologija* (Zagreb)
- *Synthesis philosophica* (Zagreb)
- *The Holistic Approach to Environment* (Zagreb)

Predstavljatelj / Presenter: HRVOJE JURIĆ

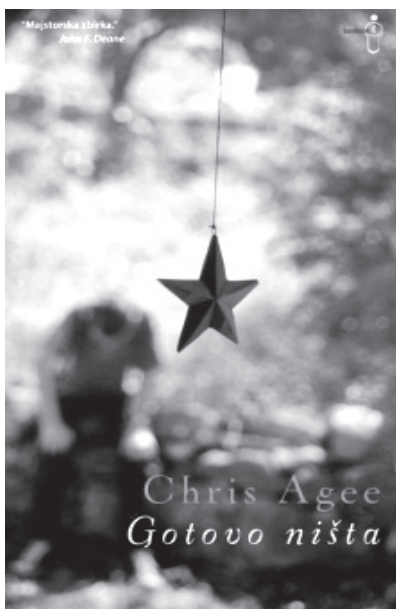
bioetički café

bioethical café

Bioetički café:
Život u poeziji:
smrt, gubitak i žalovanje

Čitanje iz knjige *Gotovo ništa*
(Sarajevo: Buybook, 2011.;
prevela Irena Žlof)
uz razgovor pjesnika
Chrisa Ageeja i Hrvoja Jurića

Hotel Aurora, Mali Lošinj,
utorak, 16. svibnja 2017., 21 sat

U jednoj od svojih izjava o knjizi *Next to Nothing* (2009.), objavljenoj na bosanskom jeziku pod naslovom *Gotovo ništa* (2011.) – u kojoj bilježi godinu nakon smrti voljenoga djeteta

Bioethical Café:
A Life in Poetry:
Death, Loss & Grief

A reading from *Next to Nothing*
(Cambridge: Salt, 2009),
followed by poets
Chris Agee and Hrvoje Jurić in
conversation

Aurora Hotel, Mali Lošinj,
Tuesday, May 16, 2017, 9:00 p.m.

In his one statement on *Next to Nothing* (2009) – which records the years following the death of a beloved child, Miriam Aoife, in 2001 – Chris Agee has written: “In addi-

ta, Miriam Aoife, 2001. – Chris Agee je zapisao: »U nastavku na zasebne pjesme i nekoliko ciklusa, *Gotovo ništa* uključuje odjeljak pod naslovom ‘Scrolici’, koji se sastoji od 59 ‘mikropjesama’, kako ih nazivam. Mnoge su od njih vrlo kratke, većina je napisana tijekom turobne i bolne 2003. godine, a za čitanje cijeloga odjeljka (s jednom pjesmom po stranici) ne treba više od trideset minuta i zaista ga lako može pročitati bilo koji pametan čitatelj, bez obzira na svoju upoznatost i iskustvo s poezijom. Takav neposredan učinak bio je, ustvari, namjeravan i vjeran načinu na koji su pjesme nastajale; ovdje je, kao i u ostatku knjige, izazov bio da se zabilježi istinski i duboki ‘osjećaj srca’ (nasuprot ‘osjećaju’ senzibiliteta, apercipije, povijesnoga momenta, *et cetera*) – taj najtananiji poetski materijal koji nastaje i postoji zahvaljujući neposrednosti same emocije. Upravo bih mogao kazati da su se te pjesme same napisale, u tom smislu da sam ja prije bio pasivni zapisivač obuzet boli negoli nekakav poticatelj, držeći se tehnike stečene u onome što je postalo prošlim životom, ali iznenađeno lišen vjere u poetski ishod s obzirom na apokalipsu samoga gubitka – znači, ono tekstualno kao ‘gotovo ništa’, u nekoliko različitih smislova, nalik na Matisseove najoskudnije skice u moru praznoga prostora.«

Chris Agee (San Francisco, 1956.) autor je triju pjesničkih knjiga: *In the New Hampshire Woods* (Dublin: The Dedalus Press, 1992.), *First Light*

tion to individual poems and several sequences, *Next to Nothing* includes a section entitled ‘Heartscapes’, which consists of 59 ‘micropoems’, as I call them. Many of these are extremely short; most were written during the very bleak and soul-sick year of 2003; and the whole section (with one poem per page) will take no more than thirty minutes to read, and indeed can be read with ease by any general intelligent reader, whatever their familiarity with or experience of poetry. Swiftmess of effect was, in fact, part of the intention and fidelity; the challenge here as throughout the book was to record true and deep ‘heart-feeling’ (as opposed to the ‘feeling’ of sensibility, apperception, historical moment, *et cetera*) – that most delicate of poetic material, owing to the swiftmess of emotion itself. For once, I think I can say that these poems wrote themselves, in the sense of my being a quite passive amanuensis caught up in pain rather than any sort of instigator – drawing on the habit of technique belonging to what had become a previous life, whilst suddenly also bereft of belief in the poetic outcome compared to the apocalypse of the loss itself – that is to say, the textual as ‘next to nothing’, in several distinct senses, like Matisse’s sparest line-drawings in a sea of blank space.”

Chris Agee (San Francisco, 1956) is the author of three books of poems, *In the New Hampshire Woods*

(Dublin: The Dedalus Press, 2003.) te *Next to Nothing* (Cambridge: Salt, 2009.), koja je bila izabrana u najuži krug za Njujoršku nagradu Teda Hughesa za poeziju 2010. Također je urednik knjiga: *Scar on the Stone: Contemporary Poetry from Bosnia* (Newcastle upon Tyne: Bloodaxe, 1998.), *Unfinished Ireland: Essays on Hubert Butler* (Belfast: Irish Pages, 2003.), *The New North: Contemporary Poetry from Northern Ireland* (Winston-Salem, Cambridge: Wake Forest University Press, Salt, 2011.), *The Other Tongues: An Introduction to Writing in Irish, Scots Gaelic and Scots in Ulster and Scotland* (Belfast: Irish Pages, 2013.), te *Balkan Essays/Balkanski eseji* Huberta Butlera (Belfast, Zaprešić: The Irish Pages Press, Fraktura, 2016.). Njegova je poezija objavljena u seminalnoj Bloodaxeovoj antologiji *The Hundred Years' War* (Newcastle upon Tyne: Bloodaxe, 2014.) i u *Lines of Vision: Irish Writers on Art* (London: Thames & Hudson, 2014.), kao i u devet drugih knjiga. Bosanski prijevod knjige *Next to Nothing*, pod naslovom *Gotovo ništa*, koji je poduprla *Ireland Literature Exchange*, objavljen je 2011. godine. Urednik je časopisa za suvremenu književnost *Irish Pages*, glavnog irskog književnog časopisa, a trenutno gostuje na Sveučilištu Strathclyde u Glasgowu kao *Keith Wright Literary Fellow*. Nedavno je dovršio novu knjigu pjesama, *Blue Sandbar Moon*, kao i

(Dublin: The Dedalus Press, 1992), *First Light* (Dublin: The Dedalus Press, 2003), and *Next to Nothing* (Cambridge: Salt, 2009), which was shortlisted for the 2010 Ted Hughes Award for New Work in Poetry. He has also edited *Scar on the Stone: Contemporary Poetry from Bosnia* (Newcastle upon Tyne: Bloodaxe, 1998), *Unfinished Ireland: Essays on Hubert Butler* (Belfast: Irish Pages, 2003), *The New North: Contemporary Poetry from Northern Ireland* (Winston-Salem, Cambridge: Wake Forest University Press, Salt, 2011), *The Other Tongues: An Introduction to Writing in Irish, Scots Gaelic and Scots in Ulster and Scotland* (Belfast: Irish Pages, 2013), and *Balkan Essays/Balkanski eseji* by Hubert Butler (Belfast, Zaprešić: The Irish Pages Press, Fraktura, 2016). His poetry appears in the seminal Bloodaxe anthology, *The Hundred Years' War* (Newcastle upon Tyne: Bloodaxe, 2014) and *Lines of Vision: Irish Writers on Art* (London: Thames & Hudson, 2014), as well as nine others. A Bosnian translation of *Next to Nothing*, *Gotovo ništa*, funded by *Ireland Literature Exchange*, appeared in 2011. He is the Editor of *Irish Pages: A Journal of Contemporary Writing*, Ireland's premier literary journal, and currently the Keith Wright Literary Fellow at the University of Strathclyde, Glasgow. He has recently completed a new book of poems, *Blue Sandbar Moon*,

zbirku eseja koje je pisao u posljednjih četvrt stoljeća, *Journey to Bosnia*. Ima kuću na Korčuli i provodi vrijeme između Irske, Škotske i Hrvatske.

as well as a collection of a quarter century of his essays, *Journey to Bosnia*. He has a house on the island of Korčula (Croatia) and divides his time between Ireland, Scotland and Croatia.

donatori

donors

**STALNI DONATORI *LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE* /
REGULAR DONORS OF THE *LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS***

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske /
Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia

Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County

**OVOGODIŠNJI DONATORI *LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE* /
THIS YEAR'S DONORS OF THE *LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS***

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku /
Faculty of Humanities and Social Sciences,
J. J. Strossmayer University of Osijek

Sveučilište Sjever, Varaždin/Koprivnica /
University North, Varaždin/Koprivnica

Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci /
Faculty of Health Studies, University of Rijeka

Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu /
University of Zagreb Student Union

Jadranka grupa, Mali Lošinj /
Jadranka Group, Mali Lošinj

Pergamena d.o.o., Zagreb

Grafomark d.o.o., Zagreb

Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o., Zagreb

Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb

Naklada Ceres d.o.o., Zagreb

Naklada Jesenski i Turk d.o.o., Zagreb

IZDAVAČ / PUBLISHER

Hrvatsko filozofsko društvo / Croatian Philosophical Society

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Zdravko Radman

UREDNIK / EDITOR

Hrvoje Jurić

PRIJEVODI I KOREKTURA / TRANSLATIONS AND PROOFREADING

Krešimir Babel, Hrvoje Jurić, Lidija Knorr, Luka Perušić

DIZAJN NASLOVNICE / COVER DESIGN

Bernardić studio, Zagreb

SLIKA NA NASLOVNICI / COVER ILLUSTRATION

Brončani kip antičkog atleta Apoksiomena (iz 4. st. pr. Kr.),
pronađen 1999. godine u lošinjskom akvatoriju

(Fotodokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda, snimio: Vid Barac)

Bronze statue of the ancient Greek athlete Apoxyomenos (4th century B.C.),
found in 1999 in the seascape of Lošinj

(Photo-documentation of the Croatian Conservation Institute, photograph by Vid Barac)

PRIJELOM TEKSTA / LAYOUT

Stjepan Ocvirk, Zagreb

TISAK / PRINT

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA / VOLUME

500

